

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

vojenská mysl

DVACÁTÝ ROČNÍK

5

**Vojenská mysl je teoretický časopis
diskusní povahy**

**Uvádí osobní názory autorů,
které nelze považovat za oficiální
názory ministerstva národní obrany**

Košický vládní program a poválečná organizace ČSLA

V rámci oslav 25. výročí osvobození Československé republiky vzpomínáme také 25. výročí vyhlášení prvního vládního programu Čechů a Slováků v osvobozené části naší vlasti dne 5. dubna 1945. Košický vládní program sehrál svoji pozitivní úlohu nejen v poválečném období, ale zůstává nadále vodítkem a zdrojem poučení na další cestě socialistické výstavby. Stal se spolehlivým kompasem, který v duchu marxismu-leninismu správ-

ně vedl naše národy, zejména ve složitých situacích bojů s reakcí.

Ve svých šestnácti kapitolách řešil základní otázky vnitřního poválečného vývoje i mezinárodního postavení ČSR.

Jeho ideově politické a sociálně ekonomické požadavky byly v souladu se zásadami, které vytyčil k zabezpečení lidově demokratického řádu a pro výstavbu nové československé armády.

Hlavní zásady výstavby nové armády

Zásady výstavby nové armády tvoří především třetí kapitola Košického vládního programu a některá další ustanovení o armádě v ostatních kapitolách z nich vycházejí.

Poválečné období výstavby armády souvisí s rozvíjením národní a demokratické revoluce a jejím přerůstáním v revoluci socialistickou. Neoddělitelnou součástí tohoto boje byl i zápas o armádu jako mocenský nástroj diktatury proletariátu, který v sobě odráží dosažený stupeň společenských přeměn. Budování nové armády bylo proto pojato do prvního vládního programu jako nedílná součást celkového rozvoje revoluce, jako její aktivní nástroj s cílem pevně a nekompromisně jednou provždy skoncovat se vším, co se v minulosti neosvědčilo.

Košický vládní program jednoznačně prohlašoval, že „vláda učiní vše, aby při

budování nové československé branné moci byl založen, utvrzen a dále prohlubován **lidový demokratický ráz armády**“.

Tomu odpovídal požadavek „**nejrýchlejší očisty armády** od všech zrádcovských kolaborantských, antidemokratických a protilidových živlů“.

Předpokládal, že očista „bude prováděna příslušnými vojenskými institucemi **za součinnosti lidových orgánů**“.

Požadavek na její političnost jasně vyjadřoval a zdůrazňoval článek: „Aby naše armáda byla vychovávána v duchu státním, demokratickým a antifašistickým, chce vláda jednou provždy **skoncovat s tzv. „nepolitičností“ armády** u vědomí, že pod touto „nepolitičností“ se skrývá podceňování morálního faktoru v boji a že pod její rouškou bují reakční, antidemokratické a kapitulantské tendence.

Požadoval dále:

— **formovat novou armádu kolem 1. čs. sboru jako její základ** spolu s těmi, kteří aktivně bojovali doma i za hranicemi;

— uplatnit politickou práci v nové armádě zřízením instituce „osvětových důstojníků“;

— **uznat činnost v partyzánských oddílech za službu v nové armádě** a přiznat partyzánům dosažené důstojnické hodnosti;

— **povyšování nejschopnějších**, kteří se osvědčili v boji, úpravu hodností a vyznamenání.

V souladu se základní linií naší zahraniční politiky **požadoval pevnou spolupráci se sovětskou armádou:**

„Vláda chce ještě více upevňovat bojovou spolupráci Československé armády s Rudou armádou a vidí v ní vzor pro budování nové, skutečně demokratické antifašistické Československé armády“.

Na úseku organizační výstavby nové armády dále stanovil:

„Aby byla umožněna **co nejužší spolupráce s Rudou armádou** nutná v zájmu vítězství a naší budoucnosti, budou **organizace, výzbroj a výcvik Československé branné moci stejné jako organizace, výzbroj a výcvik Rudé armády**“.

Poslední požadavky jsou zvláště nadále trvale platným a živým odkazem **Košického vládního programu pro naši současnost i budoucnost**. Jsou důkazem kvalitativních změn ve vojenské politice ČSR a konkrétní připomínkou k nedávnému složitému vývoji u nás.

Orientace nové Československé armády na trvalé spojení se sovětskou armádou ji zásadně a výrazně odlišuje od předmnichovské armády, svázané s ozbrojenými silami západních imperialistických armád a budované v zásadě podle vzoru francouzské armády s její strnulou statickou obranou. U nich také hledala před Mnichovem beznadějně pomoc.

Celé vládní prohlášení vyvěralo z trpkých zkušeností, jimiž prošly naše národy v celé své historické minulosti, zejména však v posledních šesti letech okupace, války a odboje, od Mnichova až

do května 1945. Ukázaly našemu lidu novou a jedinou možnou cestu k uhájení samostatnosti, bezpečnosti a jistoty obou našich národů pro celá další pokolení. Ve srovnání s dřívějším boržoazním pojetím koncepce k zabezpečení naší samostatnosti a suverenity, došlo proto zákonitě k podstatné a výrazné korektuře, o jejíž nezbytnosti nikdo nepochyboval a ani v budoucnosti pochybovat nemůže.

Proto také vztah ke spojení se Sovětským svazem a jeho armádě byl po únorovém vítězství stejně jako třídně politické hledisko jedním z rozhodujících kritérií pro hodnocení velitelských kádřů v Československé lidové armádě.

Protože existuje poměrně bohatá vědecká a publicistická produkce rozborů Košického vládního programu jako celku i jeho jednotlivých kapitol, chci se ve svém článku zaměřit na plnění jediné jeho podstatné části, a to **organizační výstavby Československé armády v poválečném období**. Činím to proto, že řada aktuálních, dílčích i celých statí zaměřených na otázky výstavby nové armády se až dosud zveřejnění této problematiky vyhýbala hlavně z pochopitelné neznalosti faktů. Realizace vojenské části Košického vládního programu na tomto úseku byla však nejsložitější a je poučná i v současné době.

Při posuzování, zda organizace nové armády byla budována v souladu s principy Košického vládního programu, jsme často jednoznačně prohlašovali, že nikoli. Tvrdilo se, že organizace nové armády vycházela po roce 1945 především z organizace předmnichovské armády. Avšak odpověď na otázku, v čem konkrétně spočívala tato organizační disproportionality, jsme již ani od zasvěcených, politiků a odborně kvalifikovaných armádních funkcionářů nedostávali. Na přímou otázku odpovídali vyhýbavě a nekonkrétně. Byl v tom kus formálnosti a zjednodušování.

Pokusím se proto po takřka 25ti letech alespoň zčásti poodhrnout roušku tohoto tajemství. Přitom jsem si vědom, že odpověď nebude tímto příspěvkem vyčerpávající.

Rozbor poválečné organizace Československé armády

V duchu Košického vládního programu měla být organizace nové armády budována na principech Rudé armády, která se opírala o poznatky z Velké vlastenecké války. Tím měla mimo jiné využít neocenitelných bohatých zkušeností vysoce mobilní a pohyblivé armády vyba-

vené nejmodernější technikou světové úrovně.

Jak tomu skutečně bylo?

K posouzení objektivní pravdy uvádím základní organizační strukturu Československé armády k 1. 10. 1945 ve srovnání s předmnichovskou armádou v roce 1938:

Čs. armáda k 1. 10. 1945:

Ministerstvo národní obrany (1X)
Velitelství oblastí (4X)
Armádní sbory (8X)
Pěší divize (10X)
Rychlé divize (4X)
Motorizované divize (2X)
Pěší pluky (30X)
Motorizované pluky (6X)
Tankové prapory (25X)
Jezdecká brigáda (1X)
Automobilní prapory (8X)
Dělostřelecké oddíly (131X)
Spojovací pluky (5X)
Ženíjní brigády (4X)
Letecké divize (6X)

Předmnichovská armáda:

Ministerstvo národní obrany (1X)
Zemská vojenská velitelství (4X)
Armádní sbory (7X)
Pěší divize (16X)
Rychlé divize (4X)
Motorizované divize (1X)
Pěší pluky (48X)
Horské pěší pluky (4X)
Hraničářské prapory (11X)
Cyklistické prapory (5X)
Pluky útočné vozby (3X)
Jezdecké brigády (4X)
Automobilní prapory (7X)
Dělostřelecké oddíly (150X)¹
Telegrafní prapory (7X)
Ženíjní pluky (6X)
Letecké pluky (6X)

Přestože z tohoto schematického srovnání vyplývá organizační podobnost, jsou zde již výrazné rozdíly, zejména v početním stavu, výzbroji, kvalitě a ve vnitřní struktuře. Zatímco velení armády je co do rozsahu téměř stejné (MNO, VO, armádní sbory), počty vševojskových svazků a útvarů i dělostřeleckých útvarů jsou nižší. To odpovídalo i sníženým zdrojům v počtu osob přicházejících v úvahu pro povolání do vojenské činné služby. Tyto zdroje byly v ČSR po 2. světové válce podstatně nižší o Němce, kteří nepřicházeli v úvahu pro povolání do vojenské činné služby. Předpokládal se jejich odsun. Důvodem bylo i zmenšené území ČSR o Zakarpatskou Ukrajinu.

V československé armádě k 1. 10. 1945, ve srovnání s předmnichovskou armádou, snížil se počet útvarů, avšak řídicí orgány velení zůstaly v základní organizační struktuře v zásadě stejné. Jejich počty se navíc ještě podstatně zvýšily.

1. Organizačně včleněny do dělostřeleckých pluků.

Z organizačního srovnání je zřejmé, že orgány velení (MNO a velitelství svazů) byly ve srovnání s předmnichovskou armádou neúměrně větší vzhledem k celkovému rozsahu ostatních útvarů.

Organizace ministerstva národní obrany měla v zásadě odpovídat sovětskému velitelství okruhu, které bylo v průměru prostorově větším teritoriem než celé území ČSR a stavělo několik armád. Vzhledem k tomu, že MNO v ČSR kromě vojenské funkce plnilo ještě funkci vládní (resortní), vyžadovalo poněkud odlišnou organizaci. Tato specifika MNO byla však příliš zdůrazněna v organizaci a hlavně v počtech.

MNO se stává již v roce 1946 obřím aparátem, který měl mnoho zbytečných a nadměrných orgánů, neúnosných pro malou armádu. Nebral se potřebný zřetel na tehdejší možnosti státu, ani na skutečnou situaci ve vojscích (nedostatek velitelských kádří). Počty vojáků a občanských pracovníků MNO činily asi 2 200 osob a byly 2X vyšší, než činily počty předmnichovského MNO v roce 1938, kdy byla navíc mimořádně napjatá mezinárodní a vojenská situace. Přitom zvyšování počtů a zřizování nových složek a orgánů² dále pokračovalo. V MNO se **stále více uplatňovaly osobní zájmy, než zájmy armády**. Proti této tendenci byl sváděn znovu nepevného a necílevědomého řízení tuhý a málo úspěšný boj. Příliš časté změny a úpravy v organizaci MNO přispívaly k tomu, že se celý aparát dále živelně rozrůstal. Z MNO se stává postupně obrovský, nepružný a administrativně **těžkopádný aparát**, který pracoval na mnoha otázkách **duplicitně** se směsí lidí, prosazujících stále více zásady, které byly v rozporu s Košickým vládním programem.

Tento trend se přenášel i do ostatních vyšších velitelství a štábů tak, jak se složky a jednotlivci **prosazovali i na úkor bojových jednotek, které trpěly nedostatkem velitelů všech stupňů**.

Po stránce organizační struktury odpovídá MNO v zásadě předmnichovskému ministerstvu národní obrany s některými nezbytnými složkami podle sovětského vzoru, např. s hlavní správou výchovy a osvěty. Po stránce početní je mnohem rozsáhlejší aparát.

Velitelství svazků československé armády, které má podstatně menší teritorium, odpovídalo po stránce počtů v zásadě velitelství svazu sovětské armády. Po stránce vnitřně organizační odpovídá

2. Např. v roce 1946 se zavádí duchovní služba se 42 důstojníky. Předmnichovská armáda jich měla 38 v roce 1938.

velitelství svazu předmnichovské armády, s nezbytnými orgány podle sovětského vzoru. Z hlediska jejich úkolů a poslání, které plnilo MNO, mělo však jít u nás o menší vojenské organizační celky nebo jejich úkoly mělo plně převzít MNO. Co do počtu osob nelze proto orgány velení československé armády v žádném případě srovnávat s odpovídajícími orgány velení sovětské armády. Jejich **nepřiměřeně vysoké počty u nás jsou výslednicí specifických podmínek a často osobních zájmů v československé armádě.**³⁾ Hlavní štáb nebral potřebný zřetel na situaci ve vojenských (nedostatek velitelských kádřů) a na hospodářské možnosti státu. Rada funkcionářů na hlavním štábu měla představy o veliké armádě bez zřetele na možnosti státu.

Přestože v roce 1947 dochází k podstatnému snížení početního stavu armády, netýká se orgánů velení. Počty MNO dosahují asi 3 000 osob (k 1. 4. 1947). Tím se ještě více prohloubil rozpor v poměru velikosti orgánů velení vůči počtům ostatních útvarů armády.

Základní vojenská hierarchie orgánů velení je v zásadě stejná jako v sovětské armádě, ačkoli jde o armádu nesrovnatelně menší:

- ministerstvo národní obrany;
- velitelství svazů (vojenské oblasti);
- velitelství vyšších svazků (armádní sbory);
- velitelství svazků (divize a samostatné brigády);
- útvary.

Zásadní organizační rozdíly po roce 1945 však spočívaly v organizační struktuře **vševojskových svazků.**

K posouzení objektivní pravdy uvádím organizaci pěší divize v letech 1945 až 1950:

Pěší divize (1945/47)

- velitelství pěší divize,
- tři pěší pluky po třech pěších praporech,
- dělostřelecký pluk po třech dělostřeleckých oddílech,
- protitankový dělostřelecký oddíl.

Pěší divize (1947/50)

- velitelství pěší divize,
- tři pěší pluky po třech pěších praporech,

- lehký dělostřelecký pluk po třech dělostřeleckých oddílech,
- dělostřelecký oddíl (protitankový),
- rota VKPL.

Obdobně jako pěší divize, s menšími rozdíly byla organizována, motorizována a rychlá divize z roku 1947 až 1950.

Pro srovnání uvádím **organizaci pěší divize z roku 1938:**

- velitelství pěší divize,
- tři pěší pluky po třech pěších praporech,
- lehký dělostřelecký pluk po třech dělostřeleckých oddílech,
- hrubý dělostřelecký pluk po třech dělostřeleckých oddílech,
- rota VKPL.

Naproti tomu organizaci pěší divize sovětské armády na konci 2. světové války tvořili:

- velitelství pěší divize,
- tři pěší pluky po třech pěších praporech,
- dělostřelecký pluk po třech dělostřeleckých oddílech,
- protitankový dělostřelecký oddíl,
- průzkumná rota,
- ženíjný prapor,
- spojovací prapor,
- rota chemické obrany,
- automobilní rota,
- zdravotnický prapor,
- rota VKPL a další jednotky.

Organizace pěší divize československé armády měla z této organizace vycházet. Speciální jednotky (ženijní, spojovací, automobilní, chemické a jiné) měly být v přímé podřízenosti velitelství pěší divize. Tato organizace odpovídala v zásadě již uvedenému organizaci zavedené v 1. čs. armádním sboru v SSSR na konci války a v 1. čs. armádě po osvobození.

První organizační nařízení vydané po osvobození v r. 1945 o organizaci pěší divize, tankových brigád, dělostřeleckých brigád a spojovacího pluku bylo totiž s překladem sovětských tabulek počtů. Od srpna 1945 jsou však vydávána dílčí nařízení, v nichž se již projevují odchylky od původních sovětských tabulek počtů.

Ze srovnání vidíme bez dalšího komentáře, že **organizace pěší divize k 1. 10. 1945 odpovídá v zásadě organizaci pěší divize předmnichovské armády.** Z organi-

3. Podle generála V. Kratochvíla představovalo MNO a vyšší velitelství již v roce 1948: „těžkou — neúměrnou velkou hlavu na slabých nohách“.

4. Podle čj. 120 Taj. 4. odděl. ze dne 25. 5. 45 s podrobnými tabulkami počtů. Byla dána k dispozici prostřednictvím 1. čs. armády (z čs. armádního sboru v SSSR) v roce 1945.

zace sovětské armády nevychází a nečiní se žádná opatření pro její zavedení ani při celkové reorganizaci v roce 1947.

Speciální jednotky (ženijní a spojovací prapor, automobilní rota, rota chemické obrany a další), které v souladu s organizací sovětské pěší divize měly být součástí pěší divize, byly podřízeny přímo velitelským oblastím nebo MNO. Podle toho byly také organizačně učleněny a nezábezpečovaly plně potřebu vševojskových svazků.

Ženijní a spojovací prapory měly být včleňovány do vševojskových svazků až podle potřeby za války, obdobně jako tomu bylo v předmnichovské armádě.

Místo rot chemické ochrany v rámci divize byl zřízen prapor zvláštních bojových prostředků, podřízený veliteli oblasti. Místo automobilních rot v rámci divize byly zřízeny automobilní prapory a ponechány v rámci velitelských oblastí; jeden automobilní prapor po dvou automobilních rotách u každého armádního sboru.

Obdobně i organizační struktura **pěšího pluku** po roce 1945 se maximálně přibližuje organizaci pěšího pluku předmnichovské armády. Pro srovnání uvádím organizaci pěšího pluku:

z roku 1947:

- velitelský pěšího pluku,
- velitelská rota,

- technická rota,
- samopalná rota,
- tři pěší prapory po třech pěších rotách, jedné kulometné rotě a jedné rotě doprovodných zbraní,
- náhradní prapor.

z roku 1938:

- velitelský pěšího pluku,
- pomocná rota,
- technická rota,
- rota doprovodných zbraní,
- tři pěší prapory po třech pěších rotách a jedné kulometné rotě,
- náhradní prapor.

Návrat k základním formám mírové organizace předmnichovské armády se projevuje výrazně v organizaci pěší divize a pěšího pluku již v roce 1945.⁵⁾ Byl v zásadě převzat a potvrzen celkovou reorganizací v roce 1947.

Ke zhodnocení kladů a záporů poválečné organizace československé armády je třeba vyjít z tehdejší vojenskopolitické situace a jak z tohoto hlediska byla tehdy zabezpečena obrana ČSR.

K zaujetí kritického stanoviska na poválečnou organizaci by totiž nebylo správné vycházet z hlediska nynějších zkušeností a jednoznačně odsoudit to, co se zdá teprve nyní neúčelné a nesprávné.

Zhodnocení poválečného období

Vítězství Sovětského svazu ve válce a porážka a likvidace fašistických režimů vytvořily předpoklady revolucí ve státech střední a jihovýchodní Evropy. Rozdrcení sil agresivního fašismu vedlo k zeslabení pozic imperialismu a k výraznému posílení sil socialismu. Autorita a politická váha Sovětského svazu nesmírně vzrostla.

Osvobození našich národů sovětskou armádou a převážné části území států sousedících s ČSR významně posílilo i naši jistotu a bezpečnost. Sovětská vojska byla ve východní zóně Německa, v horní části Rakouska, v Maďarsku a v Polsku. Spojenectví se Sovětským svazem se stalo proto cenným přínosem k trvalému zajištění naší bezpečnosti a skýtalo nám hluboké zápolí jako nikdy před tím.

Příznivá situace z hlediska naší vnější bezpečnosti nás však nezbavovala povinnosti zabezpečovat obranu našich hranic vůbec. Armády států USA, Anglie a Francie okupovaly západní část Německa a americká armáda se dostala až na naši šumavskou hranici. Brzo po skončené

válce dochází ke střetu protichůdných zájmů a k rozbití protifašistické koalice, která se udržela jen dočasně během války po dobu, kdy Sovětský svaz nesl hlavní tíhu boje. Imperialistické kruhy se nevzdaly svých agresivních cílů. Vznikají dvě soustavy a dvě diametrálně rozdílné koncepty na uspořádání poválečných mezinárodních vztahů. Navíc Němci současně s kapitulací již zase touží po odvetě za porážku ve druhé světové válce a další politický a vojenský vývoj (nedodržení Postupimské dohody, revanšismus, NATO, remilitarizace) jen potvrzoval, že západní Německo zůstane nadále naším hlavním nepřítelem a nejnebezpečnějším potencialem nepřítelem.

Vojenskopolitická situace svědčila tedy o ohrožení státní hranice na západě Čech od Aše po Třístoličník a o potřebě

5. Návratem k základní mírové organizaci předmnichovské armády je také zrušení organizačních úprav zejména u pěší divize, převzatých v roce 1945 a spočívajících v začlenění speciálních jednotek do svazků pěší divize. Tato organizace se však prakticky ani nevžila.

zabezpečit především na tomto úseku obranu prvního stupně jako hlavní. Soušední Polsko počítalo s obranou na čáře Odra—Nysa. Naše západní hranice byla tudíž nejdále vysunuta na západ. Proto mohl být prostor Čech předmětem nejbližšího nepřátelského útoku tak, aby přestal být nebezpečným výběžkem. Anebo naopak mohlo být tohoto nejzápadnějšího výběžku využito pro vlastní preventivní útok v případě nebezpečí nepřátelského napadení a s pomocí sovětské armády tak přenést válčiště na cizí území. Navíc území našeho státu zabezpečovalo současně jižní hranici sousedního Polska a nově se rodící NDR.

Mimořádnou strategickou důležitost prostoru Čech a naší západní hranice po skončení válce si uvědomovalo již v souvislosti s připravenou celkovou reorganizací v roce 1947 i tehdejší velení armády. Proto v zásadě správně řeší jako základní úkol obranu Čech, které je třeba držet do příchodu spojenců a teprve po jejich příchodu přejít do ofenzivy. Tím upouští od strategického pojetí ochrany podle předmnichovské koncepce na nejkratší obranné čáře na Českomoravské vrchovině. Zdůrazňuje současně vysokou dynamiku pohybu a akcí s potřebou tankových a motorizovaných útvarů. Jejich potřebu vytyčuje generál Svoboda již ve svém projevu 12. 12. 1945 v Prozatímním národním shromáždění:

„Organizovat silné motorizované a dělostřelecké jednotky, jež by byly schopné na počátku rychle zlikvidovat průlomové akce nepřítelů, jednak v dalším průběhu boje by tvořily jádro pro vlastní rozhodující akce.“

Poválečná vojenskopolitická situace vyžadovala mít mobilní a pohyblivou armádu s daleko větší koncentrací sil a prostředků na západní hranici republiky a budovanou důsledně podle vzoru sovětské armády, jak to požadoval Košícký vládní program.

Využití jejich bojových zkušeností a moderní techniky v organizaci československé armády dávalo nejlepší předpoklady účinné obrany ČSR a splnění společných úkolů proti společnému nepříteli.

Poválečná organizace armády byla přizpůsobena sovětské organizaci, pokud šlo o všeobecně platné poznatky a zkušenosti z druhé světové války, tj. mít

— **silnější letectvo**: v roce 1945: 6 leteckých divizí; v roce 1947: 8 leteckých divizí (oproti 6 leteckým plukům předmnichovské armády);

— **silnější tankové a motorizované útvary**: v roce 1945: 4 rychlé a 2 motorizované divize, 1 tankový sbor a 8 tanko-

vých brigád (z 25 tankových praporů): v roce 1947: 4 rychlé divize, 1 tankový sbor, 6 tankových brigád (oproti 4 rychlým, 1 motorizované divizi, 3 plukům útočné vozby předmnichovské armády z r. 1938);

— **dělostřelectvo zařazené přímo do pěších pluků**: tři roty RTZ v každém pěším pluku v poválečné organizaci (oproti jedné rotě RTZ v pěším pluku předmnichovské armády z r. 1938).

Kromě organizační struktury se změnila pochopitelně výzbroj a technika, zejména v motorizovaných útvech i v pěchotě (např. samopaly, pancéřovky apod.).

Jinak však organizace československé armády vycházela v zásadě z principů předmnichovské armády.

Organizace dělostřelectva zůstala na předmnichovské úrovni. Tankové brigády byly organizovány převážně podle vzoru anglické obrněné brigády. Protivzdušná obrana byla podceňována.

Organizace MNO, vyšších velitelství a hlavně vševojskových divizí, které měly mít rozhodující bojovou sílu, odpovídaly organizaci předmnichovské armády.

Výhody a nevýhody organizace vševojskových divizí

Výhody:

— lepší možnost výcviku speciálních jednotek po stránce odborné,

— úspora důstojníků u speciálních útvarů a ve štábech vševojskových svazků v míru.

Nevýhody:

— speciální jednotky byly v míru cvičeny mimo svazky, k nimž byly teprve po zmobilizování podle potřeby včleňovány.

— speciální jednotky vzhledem k jejich dislokaci měly jen omezenou možnost cvičit se již v míru společně s ostatními útvary a jednotkami svazků. Velitelé a štáby byli v míru jen v omezeném měřítku cvičeni ve velení a v organizaci součinnosti se speciálními jednotkami,

— chybělo bojové zžití speciálních jednotek s ostatními útvary a jednotkami již v míru,

— speciální jednotky nezabezpečovaly v potřebné míře potřebu vševojskových svazků.

Vševojskové svazky nebyly od začátku plně bojeschopné, mobilní, soběstačné, pohyblivé a průbojné tak, jak to vyžadovaly bojové zkušenosti sovětské armády z poslední války. Jejich bojová pohotovost ani na západní hranici nebyla na potřebné výši.

Organizace československé armády však lépe vyhovovala tehdejšímu mobilizačnímu systému, převzatému z předmnichovské armády. U jednotlivých útvarů byla náhradní tělesa (náhradní praporek a rot), která vedla kmenovou agendu, evidenci a povolání vojáků v záloze do vojenské služby (na cvičení a v době mimořádných opatření) v součinnosti s doplňovacími okresními velitelskými. Tento systém doplňování útvarů byl zachován až do konce roku 1950, kdy došlo ke zřízení místních vojenských velitelství a útvary byly oproštěny od kmenové agendy.

Mobilizační systém sovětské armády nebyl v té době pracovním hlavním štábu čs. armády znám a nebyly tehdy podniknuty žádné kroky k jeho poznání u představitelů sovětské armády.

Další důvody odchýlení od sovětské organizace byly:

- nedostatek důstojníků, rotmistrů a děsloužících poddůstojníků, zejména specialistů v důsledku války a okupace (přirozené a nepřirozené úbytky, očista armády, přestávka v přípravě a výchově nových kádřů);

- existující vojenské objekty, komunikační spoje, vybavení cvičišť a jiné speciální možnosti a tradice, např. chemici v Olomouci-Bystrovaněch, spojaři, telegrafisté v Kutné Hoře, Benešově a Brně, ženisté v Litoměřicích, Terezíně, Bratislavě a v Komárně;

- zanechaná kořistní výzbroj.

K celému procesu poválečného vývoje naší armády patří bezesporu způsob její organizační výstavby v letech 1945–1949. Tento důležitý časový úsek byl často předmětem politických a vojenských diskusí a zkoumání s cílem zjistit hlavně, zda způsob budování armády v této době odpovídal linii, vytyčené Košickým vládním programem a Komunistickou stranou Československa. Přestože převažovaly ofi-

ciální názory a závěry negativní, tj. že organizační výstavba se v tomto období neřídila vytyčenou linií a neodpovídala organizaci sovětské armády, doklady, zda tomu skutečně tak bylo a hlavně v čem konkrétně spočívaly tyto odchylky, chyběly.

V čs. armádě byla zastávána tři hlediska, vedená snahou přizpůsobit organizaci československé armády po roce 1945

- **sovětské armádě** v duchu Košického vládního programu — zastávané hlavně bývalými příslušníky 1. čs. armádního sboru v SSSR a též částečně některými příslušníky předmnichovské armády,

- **západním kapitalistickým armádám** — zastávané hlavně bývalými příslušníky čs. jednotek v západních armádách za druhé světové války,

- **předmnichovské armádě** — zastávané hlavně bývalými příslušníky předmnichovské armády.

Výsledkem těchto tří hledisek měla být nová organizace „samostatná a nezávislá“ v tom duchu, jako se nesla celková politika prosazovaná tehdejšími prezidentem Benešem do února 1948. Proto také mohu odpovědně říci, že **skutečný vývoj organizace armády od roku 1945 se ještě nenesl plně v linii vytyčené Košickým vládním programem.**

Základním vodítkem pro organizaci československé armády se stala v konkrétní podobě organizace předmnichovské armády, zejména v základní organizační struktuře vševojskových svazků a útvarů. Přitom bylo přihlédnuto k některým zkušenostem a poznatkům ve druhé světové válce nejen ze sovětské armády, ale též i ze západních kapitalistických armád (tankové brigády a tankový sbor).

Hlavní příčinou tohoto vývoje byl převažující vliv vojáků bývalé předmnichovské armády, který se navíc opíral o celkové místní podmínky v ČSR v této době, a to hospodářské, kádrové a ubytovací. Příčinou byl i menší zájem získat podklady a zkušenosti z organizace sovětské armády.

ci nebyla racionálně využita v rámci daných možností.

Také dislokace útvarů, včetně pěších svazků, odpovídala spíše potřebám operační sestavy hluboce členěné obrany, obdobně jako z doby předmnichovské. Posádky byly rozloženy takřka rovnoměrně po celém území republiky. Teprve v roce 1948 se zvyšuje koncentrace vojsk do západní části republiky. Mimo jiné se přesunuly dvě samostatné pěší brigá-

Poválečná organizace čs. armády nesplňovala zcela požadavky poválečné vojenskopolitické situace tak, jak ji hodnotili vedoucí političtí i armádní představitelé. Hlavním nedostatkem bylo, že se neřídila zásadami a principy organizace Rudé armády. Heslo „budovat armádu podle sovětského vzoru“ nebylo plněno. Tím nebylo také využito cenných praktických zkušeností nejlepší armády světa. Bojová pohotovost svazků a útvarů na západní hrani-

dy a jedno velitelství armádního sboru k bavorským hranicím. Tím se zlepšuje velitelská a bojová pohotovost obrany na naší západní hranici.⁶⁾

Přesto potřeba k zabezpečení západní hranice Čech nebyla ještě v potřebné míře zvýrazněna. Slabinou byly také přesunuté samostatné pěší brigády v Karlových Varech a Sušicích, kde z hlediska strategické důležitosti těchto míst měly být svazky na úrovni divize.⁷⁾

Proto také v rozboru situace o armádě konstatoval ÚV KSČ v r. 1950 mimo jiné:

„Organizace a dislokace, její vybavení technikou neodpovídá požadavkům, klade-

6. V Čechách bylo potom 8 vševojskových svazků (z toho 4 na západní hranici) na Moravě a na Slovensku po 3 pěších divizích.

7. Viz generál Kratochvíl: Vývoj organizace československé armády, str. 50.

ným na moderní soudobou armádu určenou k obraně socialistického státu.“

Hlavním nedostatkem byla skutečnost, že se „...zásady vytyčené Košickým vládním programem v praxi plně neprojevily.“

Teprve od roku 1950 dochází k zásadnímu zvratu v organizační výstavbě armády. Během roku 1951 došlo rovněž k zásadní redislokaci armády, k podstatnému posílení a lepšímu zabezpečení naší západní hranice. Pod vedením strany a za pomoci sovětských poradců začala kvalitativní přestavba armády v armádu nového typu, budovanou podle sovětského vzoru. Od sovětské armády byly převzaty základní organizační principy, mobilizační systém a rozšířena těsná spolupráce do všech hlavních úseků armádního života.

V boji proti nepříteli je třeba krajní vojenské kázně a vojenské bdělosti. Zanedbat něco nebo ztratit rovnováhu znamená ztratit všechno. Každý odpovědný stranický nebo sovětský pracovník musí mít toto na zřeteli.

Vojenskou kázeň na vojně i všude jinde!

Vojenskou bdělost a přísnost, neústupnost při provádění všech bezpečnostních opatření!

15 let Varšavské smlouvy společných cvičení

Rok 1970 je rokem velkých historických výročí ČSSR, socialistických států a světového proletariátu. 100 let od narození Lenina vtisklo tomuto roku svou specifickou tvářnost. Ohlédnutí zpět na celé období nové epochy spojené s tvůrčím vyhodnocením teoretického a praktického odkazu největšího revolucionáře, myslitele a organizátora je zejména dnes zdrojem širokého všestranného poučení našich národů, našeho dělnického hnutí, naší komunistické strany. Myšlenky proletářského internacionalismu, vedoucí úlohy komunistické strany, avantgardní úlohy proletariátu, učení o třídním boji, o významu a úloze ideologie stávají se v našich současných podmínkách mimořádně živým a podnětným odkazem, promlouvajícím i dnes jasnou, vyhraněnou a srozumitelnou řečí.

V letošním roce slavíme 25. výročí vítězství nad hitlerovským fašismem. I to bude pro nás důvodem k tomu, abychom vzpomněli historické úlohy protifašistické koalice, zejména však rozhodujícího podílu, který na porážce fašistického Německa měl Sovětský svaz a jeho armáda. K těmto výročím se nevracíme z důvodů sentimentálnosti ani nostalgické, ale musíme v nich hledat posílení pro naši současnou cestu, potvrzovat si na celé prošílé době správnost našeho rozhodnutí jít cestou socialistického budování společnosti, rozvíjet nejtěsnější vztahy se všemi socialistickými státy, zejména se Sovětským svazem, účinně přispívat k boji za světový mír, za upevnění proletářského internacionalismu.

V tomto období slavíme — pro nás vojáky zvláště významné výročí — patnáct let od vzniku Varšavské smlouvy. Přes historickou krátkost celého tohoto období její význam a přínos pro utváření poválečného světa je mimořádný. Varšavská smlouva vznikla z objektivní potřeby vytvořit potencionální politickou, vojenskou a ekonomickou protiváhu vůči agresivnímu uskupení NATO. Vznikla jako garant socialistického společenského řádu, jako světová síla, která jediná je s to paralyzovat cíle západních imperialistických mocností, při jejichž uskutečňování stále narůstá význam i vliv západoněmeckých revanšistických sil.

Ve střetnutí, které probíhá mezi kapitalismem a socialismem v pulsujících výkyvech různých forem a intenzit, vojenská síla Varšavské smlouvy, její ideová, politická a ekonomická harmonie, jsou reálnou zárukou udržení imperialismu na uzdě.

Proto základním krédem naší vojenské politiky musí být jednoznačná a plně zainteresovaná, aktivní a iniciativní orientace k dalšímu uplatňování tohoto politického, vojenského a ekonomického společenství, které má hluboké třídní a internacionální základy a jehož zdrojem síly je trvale se rozvíjející a upevňující se socialistická společnost.

Pokládám proto za vhodné, abych osvětlil přínos Varšavské smlouvy pro jednu z významných oblastí — pro rozvoj operačního myšlení a připravenosti naší armády, krátce zhodnotil toto období patnácti let společné, tvůrčí činnosti. Není cílem tohoto článku udělat hluboký roz-

bor, ale na některých rozhodujících faktorech chci zvýraznit význam a přínos této společné, v internacionálním duchu se rozvíjející, úspěšné spolupráce našich armád.

Z hlediska obsahové náplně, forem, metod, rozmachu a významu této etapy můžeme ji periodizovat na tři základní období:

První období (1956—1960) charakterizují prvá společná operační cvičení. Vzhledem k tomu, že jednotlivé armády nebyly na stejné úrovni připravenosti, většina těchto cvičení připravovalo a řídilo velení sovětské armády. Převažovaly jejich základní a nejjednodušší formy, především velitelsko-štábní cvičení se štáby vyvedenými s omezenými počty a zařazenými jako koncové stupně vyšších sovětských operačních štábů. Cvičení se konala převážně mimo území ČSSR — buď v západních oblastech Sovětského svazu, nebo v součinnosti se skupinou sovětských vojsk na území NDR.

Z operačního hlediska je jistě zajímavé, že od samého počátku tato cvičení probíhala v podmínkách oboustranného použití jaderných zbraní. To poskytlo našim velitelům a operačním štábům první praktické a cenné poznatky z operačního plánování a použití zbraní hromadného ničení, umožnilo jim lépe chápat kvalitativní změny v charakteru operací jaderného věku. Na cvičeních si velitelé a štáby ujednotovali názory, přejímali bohaté zkušenosti sovětské armády, která se ve své činnosti opírala o praktické poznatky z jaderných pokusů v Sovětském svazu.

Cvičení brala důsledně v úvahu možnost a doktrinální názory pravděpodobného nepřítele a vytvářela tak předpoklady, aby cvičící velitelé a štáby hluboce poznali organizaci, výzbroj a zásady vedení operací nepřítele.

V tomto prvním období probíhala cvičení převážně v součinnosti jen se sovětskou armádou. To také reálně odpovídalo situaci rozvoje a připravenosti jednotlivých armád ostatních socialistických států. V obsahové náplni byly zvláště cenné ty poznatky a zkušenosti, které získali naši velitelé a štáby v metodice práce, plánování, součinnosti a velení v dynamice operací.

Cvičení významně přispěla k upevnění vztahů mezi československou a sovětskou armádou. Obecně bylo nahrazeno konkrétním. V poli se poznali velitelé, pracovníci štábů, sdíleli stejné politické ná-

1. První období, které zahrnuje první léta po vytvoření Varšavské smlouvy [1956—1960].

2. Druhé období, kdy se upevňuje součinnost socialistických armád soudobého charakteru (počátek šedesátých let).

3. Třetí období široce rozvinuté, koordinované a cílevědomé společné operační činnosti (polovina šedesátých let).

zory, učili se a prohlubovali své odborné znalosti. Vznikaly upřímné soudružské vztahy, které příznivě ovlivnily celkovou atmosféru ve vyšším velitelském sboru naší armády.

Druhé období (počátek šedesátých let) je typické tím, že sílí a zkvalitňují se všechny armády států — účastníků Varšavské smlouvy. Dochází k široké modernizaci výzbroje armád, upevňuje se jejich organizační struktura, zvyšuje se úroveň připravenosti kádřů. Zmenšují se tím dřívější výrazné rozdíly a armády se do- stávají na soudobou úroveň.

Tyto skutečnosti umožňují přecházet postupně k vyšším formám operační přípravy, více je přibližovat realitě, zvýraznit podíl na jejich přípravě a provádění jednotlivými armádami a jejich vrcholnými řídicími složkami.

Cvičení probíhají v této etapě převážně již na operačních zájmových směrech. Řídí je některý z ministrů národní obrany jednotlivých států. V principu se upevňuje řídicí aparát Varšavské smlouvy, se stále vzrůstající připraveností armád se zvyšuje i tvůrčí teoretický i praktický přínos jednotlivých národních armád ve prospěch společné věci.

To umožňuje přistoupit k vícestranné účasti štábů na společných cvičeních. Výměna zkušeností je širší a zahrnuje rozsáhlejší oblasti. Štáby řeší řadu konkrétních problémů společné operační činnosti a zvláštností, které vyplývají ze vzájemné změny podřízenosti sil mezi spojeneckými armádami, zvláštností v organizaci velení a spojení i v organizaci materiálního a technického zabezpečení armád.

Společná činnost se postupně rozšiřuje na stupně svazků, které v průběhu cvičení přecházejí většinou pod velení jiné armády. Přitom se citlivě dodržuje reciprocita jak v počtech cvičení, tak i v prostorech jejich konání, v početnosti orgánů řízení apod.

Tato etapa umožnila prohloubit součinnost i na taktickém stupni. Potvrdila, že předchozí období operačního sjednocování názorů na charakter války a na způsob jejího vedení umožnilo ve shod-

ném směru připravovat taktické stupně a vytvořit tak dobrý předpoklad k vedení společné bojové činnosti na těchto úrovních.

Mimořádný význam měl široký vzájemný styk vojáků základní služby při těchto cvičeních. Stal se praktickou školou proletářského internacionalismu. Formální vztahy byly nahrazeny soudružským vzájemným poznáním při plnění bojových úkolů i v době odpočinku. Rozvíjela se zdravá soutěživost, upevňovala se vojenská hrdost a vytvářel se vztah úzké souzávislosti armád Varšavské smlouvy. „Třídní bratři — bratři ve zbrani“ nebylo jen heslem, ale bylo opravdovou denní skutečností.

Toto období zahrnuje i první společné operačně strategické válečné hry, které řídil ministr obrany Sovětského svazu za spoluúčasti ostatních ministrů národní obrany. Náplní těchto vrcholných forem operační přípravy je řešení nejpravděpodobnější varianty ozbrojeného střetu na evropském válečném poli, respektující reálné síly, možnosti a prostředky koalice. Při cvičeních dochází k hluboké a všestranné operační součinnosti. Jsou přímým odrazem schopnosti armád států — účastníků Varšavské smlouvy zabezpečovat mírové budování socialistických zemí. Vzhledem ke svému charakteru stávají se tak tyto válečné hry základním zdrojem rozvíjení operačního umění, vytvářejí praktickou základnu pro ujasňování úloh a místa jednotlivých armád. Jejich náplň je podnětem k hlubokému teoretickému a praktickému řešení společných i specifických doktrinárních zásad. Jsou při nich rozpracovány zásadní otázky vedení neomezené jaderné války, možné reakce na jadernou eskalaci, zvláštnosti operací dočasně vedených jen klasickými prostředky, dále otázky prvního a dalších jaderných úderů, vytváření silných úderných uskupení na rozhodujících směrech válčiště, otázky dynamického rozvíjení operací a operační součinnosti mezi druhy ozbrojených sil, mezi druhy vojsk a mezi spojeneckými armádami.

Do tohoto období spadá i intenzivnější a cílevědomá koordinace činnosti druhů vojsk, letectva, protivzdušné obrany států a operačního týmu.

Potřeba koaličního systému PVOS přitom vystupuje mimořádně do popředí společného zájmu. Především proto, že hlavním prostředkem jaderného napadení potenciálního nepřítele je silné letectvo. Proto integrační proudy v této oblasti zákonitě procházejí nejrychleji a směřují k jednotnému koaličnímu systému uzavřené protivzdušné obrany socialistických

států. Vysoký spád a manévrovost předpokládané činnosti, zejména ve stíhacím letectvu, vyžaduje trvalou a nepřetržitou součinnost mezi všemi spojenci. Proto v této oblasti také dochází nejrychleji k unifikaci ve všech směrech — v organizaci, ve výzbroji, ve způsobech vedení a součinnosti, v metodách vedení boje i ve složitých a náročných úkolech skutečného zabezpečení činnosti vojsk.

Třetí období (polovina šedesátých let) charakterizuje prohloubení vzájemné součinnosti mezi všemi armádami Varšavské smlouvy, prakticky ve všech oblastech operační činnosti. Operační cvičení můžeme v tomto období rozdělit na dvě základní formy:

- operačně strategické válečné hry,
- manévry.

První forma — operačně strategické válečné hry — výrazně ovlivňují další rozvoj operačního myšlení této etapy. Probíhají v podmínkách zasazení maximálního množství sil a prostředků v zájmových prostorech. Odrážejí kvantitativní i kvalitativní změny ve výzbroji jednotlivých armád, v jejich složení, předurčení, operačních možnostech a ve způsobech efektivního vedení společných pozemních, vzdušných a námořních operací.

Stávají se teoretickým i praktickým východiskem při formulování doktrinárních zásad koaliční obrany, umožňují specifikovat charakter války na podmínky jednotlivých armád a států — tedy vyjádřit v obecném zvláštní. Zásadní obsahové problémy těchto operačně strategických válečných her jsou podkladem k dalšímu jejich teoretickému rozpracování a k vhodné aplikaci do všech oblastí výstavby spojených ozbrojených sil.

Tato cvičení mají významný vliv i na usměrování praktické přípravy vojsk, na typické formy bojové činnosti, které vyplývají z některých nových teoretických modelů. Jako charakteristický příklad můžeme uvést teoretické i praktické řešení překonávání pásem jaderných zátarasů nepřítele. Operační vyhodnocení a řešení tohoto úkolu se bezprostředně promítalo do potřeby jeho širšího teoretického propracování a vyústilo do praktického výcviku a přípravy jednotlivých druhů vojsk a speciálních vojsk, našlo odraz v nezbytných úpravách organizačních struktur, ale i ve výzbroji vojsk, v zavedení speciální techniky a v důkladném propracování taktiky a techniky činnosti vojsk při jejich zjišťování, zneškodňování a překonávání.

Druhá forma — manévry — stávají se vrcholovým opatřením operační a bojové přípravy. Potvrzují schopnost vojsk a stá-

bů plánovat, organizovat a vést soudobé operace v podmínkách, které se maximálně přibližují představám o charakteru soudobých operací.

V této formě však můžeme pozorovat dynamický vývoj: od prvních, můžeme říci nesmělých pokusů, kdy manévry byly prostorově velmi omezené a kdy se vojska zpravidla soustřeďovala do jednoho prostoru vyvedení a jejich činnost probíhala převážně na úrovni ukázkových cvičení, až po cvičení velkého prostorového rozmachu, jichž se zúčastnily desetitisíce vojáků a velké množství bojové techniky všeho druhu, všech nebo většiny armád států — účastníků Varšavské smlouvy.

Jako typické příklady těchto manévru uvádím alespoň tři z nich, které svědčí o jejich postupném narůstání v silách, obsahu i prostoru.

Cvičení „Říjnová bouře“, které se konalo na území NDR za účasti sovětské, polské, československé armády a národní lidové armády NDR bylo jedním z prvních opatření tohoto charakteru. Vzhledem k tomu bylo ještě prostorově omezené a ukazovalo v podstatě charakteristiku soustředění vojsk ve směrech zvoleného rozhodujícího úderu. Převažovalo v něm taktické plnění úkolů společnými silami pozemních vojsk a frontového letectva. Podalo však ve svém pojetí výrazný důkaz o schopnosti účastníků se ardná plnit společné úkoly, koordinovat bojovou činnost, velet spojeneckým svazkům. Demonstrovalo v té době výrazný pokrok ve výstavbě ozbrojených sil NDR, ukázalo soudobé vyzbrojení všech armád bojovou technikou a dosažení jejich vysoké bojové úrovně, zejména v taktické oblasti přípravy. Vzhledem ke složitosti mezinárodně politických vztahů tohoto období bylo i účinnou politickou demonstrací jednoty a připravenosti států Varšavské smlouvy.

Cvičení „VLTAVA“ v roce 1966 na území ČSSR za řízení ministra národní obrany ČSSR rozvíjelo společné úsilí ve výstavbě a operační připravenosti spojeneckých ozbrojených sil. Jeho prostorový rozmach byl značný. Byl spojen s přesuny sovětských vojsk ze západní Ukrajiny, maďarských vojsk a vojsk NLA NDR z jejich prostorů mírové dislokace do prostoru hlavních epizod manévru — do jižní části Čech. Tento prostor byl dále rozšířen širokou účastí sovětského letectva na manévrech, zejména dopravně výsadečného letectva.

Na tomto cvičení byly plněny i úkoly mobilizačního charakteru, prověřena schopnost řešit náročné úkoly zmobilizovanými svazky v podmínkách raketové jaderné války.

Cvičení se účastnila v dosud nebývalé míře i řada teritoriálních složek, a to jak vojenských, tak stranických a státních. V závislosti na celkovém zámyslu cvičení byly ověřeny takové závažné úkoly jako jsou řízení krajů v době války s plnou návazností na činnost stranických a státních orgánů a složek, všestranné zabezpečení rychlých přesunů spojeneckých vojsk na území státu, boj s nepřátelskou diverzí a průzkumem, obrana a ochrana důležitých objektů, prověření systému protivzdušné obrany a ochrana proti zbráním hromadného ničení. Ve značné části byla tato opatření zabezpečována v těsné součinnosti s orgány ministerstva vnitra, dopravy, spojů, s Lidovými milicemi, Civilní obranou a dalšími.

Také obsahová část zámyslu cvičení přinesla řadu operačně zajímavých myšlenek. Zejména zdůrazňují použití operačních výsadek v samém počátku války využívajících prvního jaderného úderu, technický způsob řešení tohoto výsadek v těsné součinnosti československých výsadekových útvarů se sovětským a československým letectvem. Stejně zajímavý byl i charakter manévrové činnosti pozemních vojsk, která široce využívala ke splnění úkolů taktických výsadek. Zvláštní pozornost v průběhu cvičení byla věnována různým způsobům násilného překonávání vodních toků.

Cvičení „VLTAVA“ bylo zajímavé i z hlediska způsobu řízení jak operační, tak i politické části cvičení. Více se již uplatňovaly prvky integrovaného řídicího aparátu. Mimořádný význam mělo cvičení v oblasti politické, kdy opětovně a tentokrát na našem území potvrdilo pevnou vojenskou i politickou jednotu socialistického tábora.

Spojenecké manévry „ODRA — NYSA 69“ byly posledním cvičením tohoto druhu. Cvičení řídil ministr národní obrany PLR a účastnily se ho svazky pozemních vojsk, letectva a námořnictva sovětské armády, polské lidové armády, národní lidové armády NDR a československé lidové armády. Prostorový rozmach cvičení byl oproti dřívějším rozšířen i o oblasti Baltického moře. Cvičení dále zvýraznilo a rozvinulo všechny prvky ukázané v charakteristice cvičení „VLTAVA“ a kromě toho přineslo další nová řešení. Ukázalo především formu důsledného spojování taktických epizod manévru s bojovými střelbami a bombardováním a v oblasti velení široce zvýraznilo v aplikovaném použití celou oblast automatizace a mechanizace v práci operačních štábů. Obě tyto myšlenky přinesly řadu praktických podnětů pro způsoby

přípravy vojsk a štábů v jednotlivých armádách a přispěly ke koordinaci řady opatření v oblasti automatizace velení ve spojených ozbrojených silách.

Tyto příklady svědčí o tom, že nejsou doposud vyčerpány všechny potenciální zdroje, které umožňují prohlubování vše-

stranné jednoty a připravenosti našich armád. Každý rok přináší nové problémy, nové formy a způsoby řešení složitých úkolů společné přípravy našich armád. To umožňuje, aby se trvale prohlubovala úroveň jejich připravenosti k obraně socialistického tábora.

Z tohoto rozboru vyplývají tedy některé závěry, které můžeme shrnout do těchto faktorů:

1. Vojenská oblast Varšavské smlouvy je reálným garantem rozvoje mírového budování socialistických států.

2. Varšavská smlouva plně odráží potřeby a slouží životním politickým zájmům ČSSR.

3. Upevňování a národní vklad každého socialistického státu směřující k posílení tohoto společenství je základní třídní a internacionální povinností každé socialistické země.

4. Varšavská smlouva v historicky krátkém období vytvořila mohutnou všestranně připravenou vojenskou sílu, jejímž rozhodujícím článkem je sovětská armáda a v níž má výrazné místo i každá armáda všech socialistických států.

5. Varšavská smlouva přispěla k upevnění třídního bratrství všech socialistických armád. Je výrazem společných zájmů a společných úkolů socialistických států.

6. Varšavská smlouva umožnila plně rozvinout společnou operační a bojovou přípravu. Stala se internacionální, politickou i vysoce odbornou školou a zdrojem základního rozvoje výstavby moderních armád, všestranně připravených hájit zájmy lidu.

Nad těmito závěry je potřebné se zamyslet ve všech souvislostech naší současné i příští vojenské politiky.

LENIN

o internacionální povinnosti sovětských ozbrojených sil

Uplaňování nejrafinovanějších prostředků a metod podvratné činnosti imperialistickými kruhy proti socialistickým zemím, rozleptávání těchto států cestou tzv. plíživé kontrarevoluce není ničím jiným, než úsilím imperialistů o podkopání jednoty dělnické třídy v boji proti třídnímu nepříteli — proti imperialismu. Vzhledem k této lstivé taktice musíme neustále naši pozornost věnovat výchově příslušníků armády v duchu principů marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu.

Myšlenka proletářského internacionalismu vznikla současně s marxismem. Výzva „Proletáři všech zemí spojte se!“ byla poprvé napsána na praporu „Svazu komunistů“, který vedli Marx a Engels.

Velcí teoretikové a vůdci proletariátu — Marx, Engels a Lenin — myšlenku proletářského internacionalismu vědecky zdůvodnili. Ukázali, že dělníci všech národů a zemí musí usilovat o pevnou jednotu a bratrskou solidaritu, vzhledem k jejich specifickému postavení ve společnosti a vzhledem k podmínkám boje proti kapitálu.

V. I. Lenin, který vypracoval teorii vědeckého komunismu, teorii socialistické revoluce, strategii a taktiku komunistického hnutí v epoše imperialismu, vědecky zdůvodnil zásady proletářského internacionalismu. Dokázal zákonitost boje dělnické třídy za sociální osvobození proti kapitalistickým monopolům.

Rozvoj proletářského internacionalismu spojil Lenin s růstem dělnické třídy, s rozmachem třídního boje a s růstem revolučního hnutí proletariátu. Lenin učil

masy a především komunisty, aby viděli objektivní charakter internacionalismu: „Kapitál je mezinárodní silou. Aby mohl být poražen, je zapotřebí internacionálního svazku dělníků, jejich mezinárodního bratrského sjednocení.“ — Bolševici se řídili těmito leninskými myšlenkami, shromáždili kolem sebe národnostně různorodou dělnickou třídu Ruska, vedli ji do útoku proti moci kapitálu a zabezpečili vítězství pracujícího lidu.

Velká socialistická říjnová revoluce byla triumfem marxismu-leninismu a principů proletářského internacionalismu. Stala se zářným symbolem pro pracující celého světa, osvětlujícím cestu revolučního boje a osvobození z moci kapitálu. Zákonité snahy dělnické třídy o semknutost se projevy v růstu opravdu internacionálních sil ve III. komunistické internacionále pod vedením V. I. Lenina.

Základní obrát v dějinách revolučního hnutí, který nastal po říjnu 1917, vytyčil dělnickým stranám nové úkoly v jejich praktické činnosti při výchově pracujících v duchu proletářského internacionalismu a při sjednocování dělnické třídy k boji proti imperialismu. Proletářský internacionalismus se stal zástavou miliónových mas pracujících v boji za jejich sociální osvobození.

Od prvního dne vzniku sovětského státu vede komunistická strana a všechny lid — nejen slovy, ale i činy — boj za uskutečnění odkazu V. I. Lenina. Za nejtěžších podmínek zničení země a hladu, v podmínkách rozbití starého státního aparátu vytvořila komunistická strana no-

vše ozbrojené síly a organizovala obranu socialistické vlasti. Jak Lenin správně předvídal, vrhli imperialisté západní Evropy, Ameriky a Japonska všechny své síly proti mladé socialistické republice, aby ji zničili a zlikvidovali vymoženosti Velké říjnové revoluce.

Dělníci a rolníci se tehdy spojili v jednotnou, z mnoha národností sestávající rodinu sovětských národů, a přimkli se ke straně pod praporem internacionálního, aby odrazili vnější i vnitřní nepřátele. Ukázali světu, že není možné zlomit lid, který bojuje za svou svobodu a nezávislost za mezinárodní bratrské pomoci pracujících všech zemí. V těchto těžkých a při tom hrdinských letech musela strana poprvé prakticky řešit problémy internacionální povinnosti sovětských ozbrojených sil, a to jak z hlediska vnitropolitických, tak i zahraničně politických úkolů boje proti kontrarevoluci.

Při objasňování internacionálního charakteru Rudé armády Lenin zdůrazňoval, že ozbrojená obrana Sovětské republiky je zároveň obranou zájmu světového socialismu a výrazem internacionální povinnosti: „Imperialisté celého světa se vrhli na ruskou republiku, aby ji zardousili a my jsme začali budovat armádu, která poprvé v dějinách ví zač bojuje a proč přináší oběti, která úspěšně čelí početně silnějšímu nepříteli a každým měsícem odporu přibližuje v dosud nebývalé míře světovou revoluci.“

Tyto myšlenky velkého Lenina si vzaly za své milióny dělníků a rolníků Ruska. Příslušníci všech národností Sovětského státu — Rusové, Ukrajinci, Bělorusové, Lotyšové, národy Povolží, Kavkazu a Střední Asie — se zařadili do mladé Rudé armády a bojovali za sovětskou moc.

Společně s dělníky a rolníky mladé Sovětské republiky bojovali nejlepší příslušníci národů jiných zemí — Poláci, Bulhaři, Rumuni, Češi, Maďaři, Srbové, Finové, Korejci, a jiní — na bojištích občanské války. Plnili tak svou proletářskou internacionální povinnost a pomáhali pracujícím Ruska bránit vymoženosti Velké říjnové revoluce. Pokusy světového imperialismu zardousit první proletářský stát na světě vyvolaly dosud nebývalý rozmach mezinárodního lidového hnutí pod heslem „Ruce pryč od sovětského Ruska“. Lenin při hodnocení tohoto hnutí řekl obrazně, že pokaždé, když se mezinárodní buržoazie napáhala k úderu proti Sovětskému svazu, její paži zadrželi vlastní dělníci.

Proletářská solidarita se sovětským státem byla vždycky dvoustranná. Na jedné straně jsme dostali pomoc a podporu dělníků jiných zemí. Na druhé straně

jsme podporovali jak morálně, tak materiálně — jak nás učil Lenin — revoluční hnutí v jiných zemích, poskytovali jsme účinnou pomoc národně osvobozenkému hnutí. Tak tomu bylo také již v prvních letech existence sovětské moci, kdy náš ještě nepevný stát podporoval listopadovou revoluci 1918 v Německu a lidovou revoluci 1919 v Maďarsku.

V roce 1921 pomohly jednotky Rudé armády mongolskému lidu, aby uhájil revoluci a zničil interventy. V roce 1939, kdy japonští militaristé vyprovokovali vojenský konflikt na řece Chalchín-Gol, přišli opět sovětsí vojáci mongolskému lidu na pomoc. Společně s vojsky Mongolské lidové republiky zničili japonské útočníky.

Pracující závislých a koloniálních zemí pohlíželi na Sovětský svaz vždy s nadějí. Dostávali a dostávají od něho bratrskou pomoc. Bezprostředně po vítězství Velké říjnové revoluce poskytl Sovětský svaz pomoc lidu Turecka a Afganistánu v boji za nezávislost. Také nyní nezištně pomáháme zemím, které bojují za svou svobodu a nezávislost proti imperialismu.

Tradice internacionální solidarity pracujících se zvlášť zřetelně projevíly v průběhu boje španělského lidu za svobodu v letech 1936—1939. Sovětský svaz zásoboval republikánské Španělsko vším potřebným. V článku „Internacionální solidarita lidu Španělska a Sovětského svazu“ napsala předsedkyně Komunistické strany Španělska Dolores Ibaruri: „Kromě zbraní poslal nám Sovětský svaz jednotky státních dobrovolníků — letce, tankisty, dělostřelce a vojenské odborníky. Každý den a hodinu se dívají smrti do očí a svou železnou vůli a neohroženost v boji proti mnohem silnějšímu nepříteli stali se vzorem sebeobětavosti a statečnosti pro naše mladé bojovníky.“

Internacionální solidarita Sovětského svazu, internacionální povinnost jeho ozbrojených sil se zvlášť projevila v průběhu Velké vlastenecké války. Sovětská armáda a vojenské námořnictvo, které ztělesňují principy proletářského internacionalismu, bránily cenou miliónů lidských životů svých hrdinných bojovníků vymoženosti socialismu v Sovětském svazu, pomohly mnoha národům Evropy k osvobození od fašistického jha.

Při svém vítězném tažení na Západ přinesli sovětsí vojáci osvobození z hitlerovského otroctví národům Polska, Československa, Jugoslávie, Albánie, Rumunska, Bulharska a Maďarska. Historická vítězství sovětské armády vytvořila předpoklady vítězství národních a demokratických revolucí v těchto zemích. Jejich ozbrojeným

silám poskytla bratrská sovětská armáda všechnu potřebnou pomoc při vzniku, organizování a v přípravě k vedení ozbrojeného boje. První vojenské jednotky Polska a Československa dostaly první výzbroj již na bojistích Velké vlastenecké války.

Osvobozenec poslání sovětských ozbrojených sil ve druhé světové válce mělo rozhodující vliv i na mnohé asijské země. Porážka imperialistického Japonska a jeho hlavní úderné síly — Kvantungské armády byla neocenitelným přínosem národně osvobozenecmu hnutí národů Číny, Koreje a jiných států. Příkladem proletářského internacionalismu byla velkorysá a všestranná pomoc Sovětského svazu čínskému lidu, čínským komunistům při vybojování vítězství v národní revoluci, které vedlo ke vzniku Čínské lidové republiky. Opravdoví internacionalisté na tuto mohutnou morální a materiální pomoc čínskému lidu nikdy nezapomenou.

Bojový svazek vojáků socialistických zemí, zpečetěný společně prolitou krví v bojích proti fašistické soldatesce, bude v současných podmínkách nepřetržitě a dále upevňován, zdokonalován a rozvíjen. Významným projevem internacionální solidarity pracujících a jejich akční jednoty bylo sjednocení socialistických států ve vojenskopolitickém obranném svazku — ve Varšavské smlouvě.

Varšavská smlouva vznikla jako protíváha agresivního paktu NATO. Pokud trvá nebezpečí imperialistického napadení, je společná ozbrojená obrana socialistických zemí jak objektivní nutností jejich rozvoje, tak i nejdůležitějších funkcí všech socialistických států. Program KSSS stanoví: „Strana vychází z toho, že pokud trvá imperialismus, potud trvá i nebezpečí agresivních válek. KSSS považuje obranu socialistické vlasti, upevnění obranných schopností SSSR a síly sovětských ozbrojených sil za svou povinnost strany, našeho sovětského lidu, za nejdůležitější funkci socialistického státu. Sovětský svaz považuje za svou internacionální povinnost, společně s ostatními socialistickými zeměmi, zajišťovat spolehlivou obranu a bezpečnost celého socialistického tábora.“ Sovětské ozbrojené síly se řídí ve své činnosti požadavky programu a plní nepřetržitě a nezištně svou internacionální povinnost.

V nových historických podmínkách stala se akční jednotu socialistických zemí mohutnou silou v boji proti imperialismu. Zvláštního významu nabyla v souvislosti s agresí amerického imperialismu proti vietnamskému lidu. Sovětský svaz a ostatní socialistické státy poskytují bojujícímu

Vietnamu nezištnou pomoc. Bezplatně poskytly Vietnamské demokratické republice zbraně, techniku, proviantní a zdravotnický materiál. V nejrůznějších učilištích socialistických států se vzdělávají tisíce vietnamských chlapců a děvčat. 2. září 1968 vyjádřil předseda vlády VDR Pham Van Dong na masovém shromáždění lidu v Hanoji svůj upřímný dík Sovětskému svazu a ostatním socialistickým zemím za velkou a cennou pomoc, prokázanou vietnamskému lidu.

Život potvrdil správnost leninské poučky o tom, že třídní nepřátelé se vždy pokoušeli a budou pokoušet využít všech možností ke zničení socialismu. Události v Československu názorně ukázaly, že imperialismus nemůže přemoci socialistické země frontálním útokem. Proto uplatňuje taktiku tzv. tiché nebo plíživé kontrarevoluce, která usiluje o rozložení socialismu zevnitř. Jedním z nejdůležitějších prostředků ideologického boje proti socialistickým zemím, kterého imperialisté využívají, jsou národnostní předsudky. Pokoušejí se uplatňovat starou formu vládnoucích tříd buržoazní společnosti „rozděl a panuj“, kterou snadno zmodernizovali. To však vždy naráží na pevnou semknutost a jednomyslnost socialistických zemí. Naši nepřátelé nemohou přehlédnout, že Varšavská smlouva se stala hlavním faktorem obrany socialistických zemí před agresí a před vojenskými provokacemi imperialismu.

Jednotu cílů a úkolů ozbrojených sil socialistických zemí názorně vyjadřují společné manévry a cvičení.

Účinný vliv na výchovu k proletářskému internacionalismu důstojníků, poddůstojníků a vojáků mají různá opatření, zaměřená k objasňování politiky KSSS k upevnění komunistického a dělnického hnutí, k upevnění jednoty socialistických bratrských zemí.

V Ušakovově akademii vojenského námořnictva, vyznamenané Leninovou řádem, konají se pravidelně tematické večery pod názvem „Nad mapou socialistických zemí“, na nichž přednášejí příslušníci jednotlivých armád socialistických zemí. Ke každému večeru se připravují výstavy knih a fotografií. Promítají se filmy, které ukazují vymoženosti té země, které je večer věnován.

Zajímavě proběhl např. večer na téma „Vietnamský lid v boji proti agresí amerického imperialismu“. S vášnivou řečí tam vystoupil důstojník z VDR, který mluvil o hrdinských činech vojáků VDR a jihovietnamské fronty osvobození. Srdce přítomných na tomto večeru se naplnila nenávistí k americkým agresorům,

kteří proti vietnamskému obyvatelstvu nasazují nejkrutější zbraně hromadného ničení.

Večery bojové družby silně ideově a citově ovlivňují vojenské kolektivy. V jednotkách a učilištích leningradské námořní posádky se rovněž konalo již několik takových večerů, na něž byli pozváni důstojníci ze socialistických bratrských zemí.

Takové akce přispívají k tomu, aby každý voják byl seznámen s jednotlivými a ušlechtilými cíli ozbrojených sil při obraně socialistických vymožeností a při plnění internacionálních povinností.

Práce, vynaložená na vštěpování ušlechtilých pocitů proletářského internacionalismu, směřuje ke zvyšování odpovědnosti každého vojáka sovětských ozbrojených sil za obranu socialistických vymožeností v Sovětském svazu i v bratrských socialistických zemích. Výchova směřuje i ke zvyšování bojové připravenosti každé jednotky.

Sovětské ozbrojené síly vytvořily národy Sovětského svazu, jsou ztělesněním mocného společenství socialistických národů. Objektivní podmínky každodenní práce v jednotce a společná služba lidí

různé národnosti jsou zdrojem upevňování internacionální výchovy a přátelských vztahů sovětských národů. Každý příslušník armády, nezávisle na jeho národnosti, cítí se rovnoprávným členem vojenského kolektivu.

Přes velké úspěchy ve výchově vojenských kolektivů nezanedbává komunistická strana žádné úkoly internacionální výchovy. V tezích dubnového pléna ÚV KSSS z roku 1968 se říká: „Stranické organizace musí zaměřit všechny existující prostředky ideologické výchovy k upevňování komunistického přesvědčení, pocitu sovětského vlastenectví a proletářského internacionalismu každého komunisty a každého sovětského občana.

Leninské myšlenky proletářského internacionalismu a internacionální povinnosti sovětských ozbrojených sil pomáhají našim bojovníkům, aby správně pochopili svou úlohu při obraně socialistických vymožeností v Sovětském svazu a v bratrských socialistických zemích. Vyzývají každého příslušníka sovětských ozbrojených sil k novým činům ve jménu vlasti, ve jménu komunismu.

Upraveno ze sovětského tisku.

Socialistická armáda - nástroj státu k řešení vnitřních sociálně politických konfliktů socialistické společnosti

Vnitřní funkce socialistické armády? Ve vědomí patrně nemalé části profesionálních vojáků vzniká otázka — ano či ne? Není divu. Napřed byly pochyby a pak se zcela zhroutila jedna z podstatných hodnot jejich hodnotového systému, která zakotvila ve vědomí vojáků a civilistů někdy od dob XX. sjezdu KSSS a platila až do nedávné doby. Nutnost existence armády v socialistické společnosti jsme spatřovali pouze ve vnějších příčinách.

O vnitřní funkci socialistické armády jsme hovořili jen „dozadu“, v souvislosti s překonáváním třídních antagonismů přechodného období po uchopení moci dělnickou třídou v politické revoluci. Směrem „dopředu“ jsme neuvažovali o mož-

nosti vzniku takových konfliktních situací v socialistické společnosti, které bychom museli řešit násilím pomocí armády. Praxe výstavby socialistické společnosti však odsoudila zjednodušené představy o přiměřenosti a na ekonomické bázi nezávislém vývoji politické organizace společnosti, směřující ke komunistické samosprávě, včetně představ o odumření násilí již v této dějinné epoše vývoje socialistické společnosti.

Socialistická společnost se vyvíjí stále více jako rozporná dynamická jednotka, kde nikoli rozpory, konflikty a jejich živelný vývoj jsou zdrojem jejího vývoje, nýbrž jejich řešení, odpovídající cílům socialismu a komunismu.

Společenská, politická, ideologická a teoretická závažnost problému

Společenskovo vědní fronta dostala požadavky, aby rozpracovala tento problém. Je **společensky závažný** v širším kontextu, neboť se předpokládá využití masového, ozbrojeného násilí při řešení společenských konfliktů v socialistické společnosti. Tato skutečnost klade řadu nových otázek. Znamená mimo jiné, že nemůžeme vyloučit násilí v historicky delším období v rámci dějinné epochy přechodu od kapitalismu k socialismu a komunismu, než jsme ještě ne tak dávno předpokládali. Patrně existují souvislosti vnějšího a vnitřního charakteru, které ovlivňují a korigují naše dřívější představy o použití násilí v socialistické společnosti.

Jaký je vztah živelnosti a její regulace ozbrojeným násilím v socialistických, ke komunismu směřujících společnostech? Mají revolucionáři zapomenout na historická poučení a bezstarostně věřit, že ex-

plikace násilí neohrozí novými deformacemi vývoj socialistické demokracie? Nevytvoří se nové institucionální bariéry, které přehradí cesty k politickému řešení základního problému — rozvoje výrobních sil člověka, jeho humanizace a rozvoj jeho aktivity daleko vyšší než je tomu v kapitalismu? Nezahrádí důsledky použití této funkce některé cesty a přístupy k vědeckotechnické revoluci, nezpomalí a neztlumí její nástup? Nebude tím podněcovat možnost převážně mocenského (násilí) řízení společnosti?

Politická závažnost problematiky spočívá zvláště v důsledcích násilného řešení rozporů a konfliktů pro sociální a politickou integritu a jednotu socialistické společnosti. V této souvislosti vzniká otázka, zda a jak se odráží ve vztahu jednotlivých tříd, vrstev a sociálních skupin k socialistickému státu, zvláště k armádě a její branné funkci.

Problém je i velmi **ideologicky závažný**. Bez ideového sjednocení názorů na tuto problematiku dojde k oslabení ideové a konec konců i akční jednoty armády. Integrovaná a inspirační funkce tohoto ideologického elementu má význam pro integraci institucionálních, hodnotových a ideologických vztahů mezi armádou a vlastní společností i v rámci koalice a socialistického společenství.

Tento problém je závažný i **teoreticky**, neboť jeho určité teoretické řešení předznamenává i praktickou výstavbu modelu ozbrojených sil socialistického státu, některých jeho stránek. Její řešení je velmi složité a obtížné. Uvedme některé limitující a determinující faktory.

Politická citlivost a choulostivost omezuje přístupy k faktům. Tím nese větší riziko neúplných, jednostranných informací, poznatků a omezuje možnosti zobecnění. Nutně vyvolává pochybnosti o stupni relativní pravdivosti získaných poznatků, než je tomu v případech, kdy zobecnění jsou založena na širší bázi faktických údajů.

Obtížnost spočívá také v tom, že zatím vznikly jen malé předpoklady zařadit ten-

to problém do širšího teoretického rámce. Mám na mysli skutečnost, že marxistická sociologie a výzkum politických vztahů, struktury a funkční politické moci, socialistického státu, autority, vlivu přeměn třídní struktury socialistických společností atd., se teprve rozvíjí.

Rovněž možnost navázat na monografické studie omezují jen sporadická, rozporná a dokonce protikladná hodnocení vnitřní funkce socialistické armády.

Tato složitost i politická citlivost vyžadují teoretickou připravenost i osobní odvahu, má svá rizika pro autory a přede-
dem klade meze poznání.

Periodická povaha základní funkce socialistické armády, složitost a citlivost problematiky vnitřní funkce oslabuje teoretický zájem o ní a po určitém čase můžeme opět stanout pouze „u bran staronového problému“.

Nová fakta, nové potřeby a zájmy společnosti si vynucují podstoupit riziko pokusu o přístup k této problematice, byť zatím v podobně neúplných nedostatečných studijních poznámkách. Diskuse k nim může prospět k položení dalších otázek a otevření dalších přístupů.

K povaze mocenských vztahů mezi socialistickou společností státem a armádou. Nepřiměřená redukce.

Je historickým faktem, že tvořivý rozvoj marxisticko-leninské teorie je výrazem a výslednicí dialektického pohybu ideologického střetávání v pojetí všech klíčových otázek výstavby socialismu se současnou buržoazní ideologií, revizionismem a oportunismem a retardačními tendencemi, konzervatismem a nedostatkem smyslu pro nové uvnitř komunistického dělnického hnutí.

V současné konkrétní historické situaci je nezbytné vyzvednout do popředí ideologického boje prvé dva proudy. Je to nutné i v zájmu korekce dosavadního kladení základu vojenskoso sociologického myšlení.

Při konstituování sociologie vojenství byla věnována malá pozornost problematice sociologie politických vztahů, sociálně politickým a ideologickým strukturám, této tradiční zájmové oblasti marxisticko-leninského myšlení.

Jedním z důsledků byl převážně abstraktní přístup k teoriím sociálních systémů, struktury, zájmů, funkcí, politické moci, vlivu, elity atd.

Věnovali jsme malou pozornost návaznosti na problematiku politické moci v marxismu. Pojem politické moci byl vypracován zvláště v podobě třídního panství. Marx a Engels chápali třídní

panství jako tři komplexy jevů, určitým způsobem spjatých: ekonomické, politické a ideologické panství vládnoucí třídy. Organem politického panství určité třídy je stát, který realizuje třídní panství. Výročí 100 let od narození V. I. Lenina podněcuje vrátit se k některým Leninovým myšlenkám o politické moci v socialistickém státě a o podílu armády na ní.

Analýza Leninových statí vede k metodickému vydělení dvou etap vývoje, jeho názorů na problematiku politické moci za socialismu:

— předrevoluční: tato fáze mohla čerpat z marxistické teorie a ze skutečnosti buržoazních států. Její výpovědi měly převážně programativní a ideologický charakter;

— porevoluční: znamená konceptualizaci marxistického pojetí politické moci v socialistickém státě po vítězné politické revoluci, která vrcholí uchopením politické moci dělnickou třídou a nastolením diktatury proletariátu.

Za Leninova života nebyla vypracována systematická, ukončená teorie politické moci v socialistické společnosti a státě. Byly však položeny její základy a Lenin neobyčejně pozorně shromažďoval, hodnotil a zobecňoval zkušenosti výstavby socialistického státu. Tím se rodily

plány a koncepce základů politické moci v socialistickém státě.

V závislosti na tomto celkovém procesu docházelo ke konceptualizaci otázek vztahů politické moci a armády, mimo jiné problémů společenského postavení armády v socialistickém státě a její participace na funkcích socialistického státu.

Probíhal tak plynulý proces formování dialektického odrazu reálného společenského pohybu v teoretické reprodukci, který byl po Leninově smrti přerušen.

Podstatné a v současných podmínkách podnětné je, že tato teoretická reprodukce dialektického pohybu vystupuje z jistého hlediska jako **střetávání dvou rovin:**

a) **rovina projektů**, programování nové společnosti a využití státu, tohoto nejmožnějšího, nejvýznamnějšího nástroje přestavby společnosti, včetně armády, významného prvku socialistického státu;

b) **rovina kongnitivní**, tj. poznávání daného, toho co skutečně je, co se stalo.

Tyto dvě roviny se prolínají, ovlivňují a je patrné, že dochází ke konfrontaci rovin programové s reálnou skutečností. Hledisko života, praxe „musí být prvním a základním hlediskem teorie poznání“, neboť toto kritérium „nemůže žádnou lidskou představu nikdy ani úplně potvrdit, ani úplně vyvrátit, neboť je natolik neurčitá, že nedovoluje lidským znalostem, aby se proměnily v absolutno, a to zároveň je natolik určitá, že nesmiřitelně potírá všechny odrůdy idealismu...“¹⁾

Jeho názory neznamenají pouze zdůrazňování **problematiky funkcí** politické moci a státu. Lenin si je vědom závislosti funkcí socialistického státu na jeho **struktuře**. Moc, mocenské vztahy chápal jako **vzájemné** reciproční vztahy mezi reálnou společností a státem, jako působení společnosti na stát a zpětné působení státu na společnost.

Při tom si byl vědom relativní odlišnosti, vzájemné spjatosti a prolínání reálné společnosti a státu a **nezotožňoval stát a společnost, armádu a společnost.**

Zvláštní pozornosti si zaslouží, vzhledem k základní násilné funkci socialistického státu a armády, Leninovy názory na úlohu **revolučního násilí**, na jeho použití proti svrženým třídám, pokud se tyto pokusí o restauraci svého třídního panství. Na druhé straně odmítal používání násilí vůči třídním spojencům, byl si vědom disfunkčních účinků použití násilí při řešení konfliktů mezi spřátelenými třídami. Neváhal však použít i násilné moci socialistického státu tam, kde se část spřátelené třídy — rolnictva — postavila

na ozbrojený odpor proti proletářské moci. Rozpory uvnitř socialistické společnosti řešil vzhledem k cíli — udržet politickou moc, diktaturu proletariátu jako jednu ze základních podmínek celého přechodného období od kapitalismu k socialismu a komunismu.

Tyto Leninovy myšlenky je prospěšné připomenout právě dnes, neboť nedostatečná pozornost marxistické sociologie problematice moci byla zvláště citelná v teorii společenských systémů. Proto popis či pokus o analýzu a výklad mechanismu fungování společenského systému, zvláště mocenských vztahů mezi socialistickou společností a státem, který nepostihoval úkoly politické moci, byl falešný.

Proto i v pojetí závislosti a vztahů mezi socialistickou společností, státem, politickou mocí a armádou docházelo ještě v nepřítli vzdálené době k nepřiměřeným redukci.

Jedním z důsledků byl přístup, který nezřídka ztotožňoval stát a společnost. Tyto projevy nacházely své vyjádření v pojetí vztahů mezi armádou a společností; z toho vypadal podstatný fakt, že armáda je především součástí, elementem státní moci. Přirozeným důsledkem byly i nejasnosti a spory o oprávněnost termínu branného systému společnosti nebo branného systému státu, včetně úvah o zařazení armády do politického systému bez jeho zprostředkování systémem státu nebo branným systémem státu.

Ztotožňování státu a společnosti bylo zároveň doprovázeno dogmatickou redukcí politické moci na jen její jednu, byť podstatnou složku — násilí a potlačování. Opomíjela se integrační a řídicí funkce politické moci. Základ těchto představ spočíval v mylných představách o mocenské struktuře socialistické společnosti, v pojetí, které jednostranně zdůrazňovalo i teoreticky rozpracovávalo převážně problematiku funkcí socialistického státu, působení státu na společnost. Daleko méně byly rozpracovávány mimo jiné takové otázky jako je závislost struktury organizace politické moci na reálné třídní a sociální struktuře společnosti, rozložení moci ve státním a politickém systému, problémy společenské kontroly atd.

Na základě těchto tezí zvolme pro základní klasifikaci vztahů mezi státem a armádou hledisko podílu a participace armády na násilných a nenásilných funkcích státu. Podle mého názoru se z tohoto hlediska realizují **dva typy** funkčních vztahů mezi státem a armádou.

První typ zahrnuje dvě skupiny vztahů: První skupinu tvoří ty funkční vztahy, které jsou smyslem existence, poslá-

1. V. I. Lenin, Spisy 14, str. 147.

ní armády; mám na mysli její základní násilnou funkci a její dvě stránky. Zůstaňme zatím u běžného pojetí, které označuje tyto vztahy zpravidla jako vnitřní a vnější funkci socialistické armády. Druhá skupina zahrnuje ty funkční vztahy, které podmiňují možnost realizace základního funkčního vztahu mezi armádou, státem a společností. Tyto vztahy zasahují do různých subsystémů sociálního systému (ekonomického, politického atd.) ať již přímo, nebo zprostředkovaně, ve své institucionální nebo ideologické formě. Jako příklad uvádím přípravu různých skupin obyvatelstva k vojenským rolím a chování za války.

K druhému typu řadíme ty funkční vztahy, které relativně nejsou existenčně nutné pro armádu, avšak armáda se jimi podílí na nenásilných funkcích socialistického státu. Takovým případem může být ta činnost armády, kterou tradičně nazýváme hospodářskou funkcí armády a kterou doporučujeme sociologicky vymezit jako použití armády k regulaci a řešení konfliktů v národním hospodářství. Do druhého typu můžeme zařadit i takový funkční vztah, který je výrazem vzdálenějších, dodatečných účinků prvního typu vztahů. Takovým případem je působení armády na změnu kvalifikační struktury pracovních sil.²⁾

Přihlížet pouze k hledisku participace armády na funkcích státu by znamenalo **nepřípustnou redukci recipročního, vzájemného působení mezi státem a společností na jednosměrné působení státu na společnost.** Tato redukce by neumožňovala teoretické úvahy zvláště nad problémem, do jaké míry a za jakých konkrétních sociálních podmínek může **socialistická armáda fakticky plnit funkci nástroje řešení či regulace mocenských konfliktů uvnitř socialistické společnosti.**

Rovněž vztahy mezi armádou jako elementem státu a společností jsou dvojí. Jako významný prvek struktury politické moci ve státě podílí se armáda na funkcích socialistického státu v jeho působení na společnost. Zároveň jako celý stát je determinována společností v možnosti realizace své základní funkce, vnější (obraně) i vnitřní. Vyplývá to ze skutečnosti, že společností je nejen pouze objektem, ale i zdrojem moci ve státě.

Konkrétně historicky není nikdy trvalé relace stát — společnost, dvojsměrnost tohoto vzájemného působení, v rov-

nováže. Z hlediska vzniku a vývoje konkrétního socialistického státu, v každé etapě vývoje dané společnosti převládá více či méně ta či ona stránka tohoto vzájemného působení.

Teoreticky i prakticky může tato nerovnoměrnost nabýt dvou krajních forem. V prvním případě, společnost chápeme převážně či pouze jako **objekt** mocenských aktů, objekt politického působení. Tomu odpovídá důraz na teoretické rozpracování problematiky funkcí socialistického státu. V druhém případě absolutizujeme druhou stránku vztahu, kdy stát má **pouze transformovat** určité snahy reálné společnosti, všech jejích sociálních sil, bez přihlídnutí k třídní povaze společnosti, ke konkrétnímu stupni vývoje materiální a duchovní základny společnosti a vnějšímu okolí, třídně antagonickému rozdělení současného světa. Teoreticky vyvíjíme snahu rozpracovávat převážně nebo jen tuto stránku relace, což nese tendenci chápat socialistickou demokracii v krajním výrazu jako anarchii.

V prvním případě jsme u jednoho ze zdrojů relativní samostatnosti státu, která za určitých podmínek může nabýt charakteru deformací v odtržení socialistického státu od společnosti. V tom smyslu může být i armáda jako element státu neúměrně relativně nezávislou strukturou na společnosti a dokonce i na jiných prvích struktury státu či politického systému. Tím ovšem netvrdím, že problém relativní samostatnosti, přílišné míry autonomie armády, má svůj zdroj pouze v převaze relativní autonomie v relaci stát — společnost. Další zdroje relativně autonomního vývoje armády a vojenských struktur je nutné hledat jednak v dalších faktorech, ale také a pravděpodobně především, v příčinách vnitřního vývoje vojenství.

V druhém případě se stává stát nástrojem všech sociálních tříd a skupin, iluzorním instrumentem k uspokojení zájmů všech. Pomíjí, že reálnou bází dalšího socialistického jsou skutečná individua, jejich činnost a materiální podmínky jejich života, které tu byly už před nimi i ty, které tato individua sama vytvořila svou vlastní činností. Jinými slovy — reálná struktura socialistické společnosti, která politickou revolucí a vyvlastněním zdaleka nevyřešila problémy třídní a sociálních rozporů socialistické společnosti. Takové pojetí státu musí nutně vést k rozpadu mocenských struktur, které jsou nositeli funkcí, včetně takové struktury jako je armáda.

2. Tento vztah se realizuje zvláště prostřednictvím vojáků základní služby. Je významný v souvislosti s procesy vědeckotechnické revoluce a některými tendencemi vývoje vojenských systémů, zvláště jejich doplňovacích soustav.

Sociálně politický charakter dvou stránek základní funkce socialistické armády.

Zaměříme nyní pozornost k těm otázkám politické moci, které jsou spjaty se dvěma stránkami základní funkce socialistické armády.³⁾

Přitom věnujme pozornost společným stránkám vnější i vnitřní funkce.

V první řadě nás zajímá **instrumentálnost základní funkce a způsob**, jímž se socialistická armáda podílí na státní moci. Z hlediska své sociální povahy je institucí a společenskou organizací. V čem se jednotlivé instituce v obecné rovině neliší, spočívá v tom, že jsou prostředkem k uspokojování rozmanitých společenských potřeb a zájmů členů společnosti, prostředkem k dosažení určitých hodnot.

Čím se odlišuje armáda od jiných institucí, v čem je její jedinečnost, nenahraditelnost a tedy nenahraditelnost jinými specializovanými institucemi? V uspokojování jaké společenské potřeby a zájmu je armáda jedinečná, nenahraditelná?

Engelsova charakteristika armády jako organizovaného společenství ozbrojených lidí, vydržovaná státem za účelem vedení útočné nebo obranné války zdůrazňuje dva podstatné znaky: **organizovanost a instrumentálnost**. To znamená, že je prostředkem k vedení války a skutečnost, že je součástí státu a jeho politiky.⁴⁾ V jiné souvislosti zdůrazňuje třetí znak, který charakterizuje armádu jako nástroj společenského násilí realizovaného státem,⁵⁾ tj. **způsob realizace politické moci**.

Základní instrumentální funkcí socialistické armády je být nástrojem politiky k prosazení **třídních a celospolečenských, národních a internacionálních zájmů**.⁶⁾ Tato problematika, vzhledem ke změnám v třídní struktuře socialistických společ-

ností, vyžadovala by si samostatné pojednání. Naznačíme jen některé problémy.

Skutečností je, že s vítězstvím proletářské politické revoluce a se znárodněním kapitalistického vlastnictví výrobních prostředků dochází k přeměně třídní struktury socialistické formace. Zaniká hlavní základna existence tříd v onom pojetí jak je chápal Marx a Lenin.⁷⁾ V těchto pracích marxistických autorů se dochází ke shodnému závěru, že i když v rozvinuté socialistické společnosti zanikají třídy v původním marxovském pojetí, zůstává sociální diferenciace, sociální rozvrstvení, rozdíly a rozpory. W. Wesolowski dochází k závěru, že zánikem soukromého vlastnictví, nezaniká třídní panství dělnické třídy v oblasti **politického a ideologického života společnosti**.

Vzhledem ke skutečnosti, že jednotlivé národní socialistické armády jsou součástí systému koalice, existuje i problematika vztahu národních a internacionálních zájmů. V současné realitě rozděleného světa uplatňují jednotlivé státy své zájmy v rámci společenství a prostřednictvím těchto společenství. Žádný stát nemůže své zájmy realizovat tak, aniž by nerespektoval obecné cíle a zájmy společenství. Společenství je zárukou i omezením realizace jeho zájmů, zárukou bezpečnosti a rozvoje v situaci třídně antagonistického světa. Vypjatý nacionalismus stejně jako rozplynutí národních zájmů vede k oslabení politické moci v daném státě a ohrožuje zájmy daného státu i zájmy společenství jako celku.

Vraťme se však ke způsobu, jak je realizována moc prostřednictvím socialistické armády. Primární, dominantní funkcí armády je **realizace politické moci násilím v konfliktních situacích**. Smyslem její existence je připravit se a vést válku. V tom smyslu ji také chápeme jako nástroj politiky uskutečňované jinými, národními prostředky.

Ačkoliv od svého zrodu využívá stál socialistickou armádu také ve svých nenásilných funkcích jako významný nástroj **sociálních, ekonomických a politických přeměn**, zůstává základní funkcí armády schopnost **být nástrojem státu k řešení a regulaci společenských, mocensko-politických konfliktů masovým, organizovaným, ozbrojeným násilím**. Předmětem sociálně politických konfliktů mezi tří-

3. Viz E. Urbánek: *Struktura a dynamika třídní společnosti*, Praha 1986; E. Urbánek, Michálek: *Společenské třídy*, Praha 1984; W. Wesolowski: *Klasy, warstwy i władza*, PWN Warszawa, 1986, *Třídy, vrstvy a moc*, česky, Svoboda 1989.

4. B. Engles, *Izbrannyye voennyje proizvedeniya*, Moskva, Voenizdat, 1956, str. 35.

5. B. Engels, *Anti-Dühring*, Praha, Svoboda 1952, str. 142 a další.

6. Marxistická sociologie politiky se zpravidla odvolává na tuto definici politiky: „Politika je oblast boje tříd o panování, o státní moc, o ovládnutí společnosti, jakož i o účast na činnosti státu a jeho řízení. Hlavním úkolem politiky je problém dosažení, udržení a využití státní moci danou společenskou třídou“. Viz Bolšaja sovětskaja encyklopedija, 2. vyd., sv. 33.

dami, stranami, skupinami byla a je především politická a státní moc.

Konflikty, které jsou řešeny či regulovány ozbrojeným násilím pomocí armády, se nacházejí ve dvou oblastech a základají charakteristiku **dvou stránek základní funkce**:

— uvnitř dané společnosti; v tom případě tradičně hovoříme o tzv. vnitřní, respektive vnitřně potlačovatelské funkci;
— mezi socialistickou a buržoazní společností; v tom případě tradičně hovoříme o tzv. vnější, obranné, respektive branné funkci armády.

Termíny vnější, vnitřní postihují charakteristiku podstatného aspektu, tj. **zaměřenosti základního vztahu**, základní funkční činnosti armády dovnitř nebo navenek společnosti. Nevycházejí rovněž zcela charakteristiku funkční podstaty armády.

Z hlediska dvojsměrné základní relace v rovině stát — společnost, struktury a funkce moci nás může zajímat, jaké jsou vztahy mezi těmito dvěma stránkami základní funkce socialistické armády za konkrétní historické vnitřní a vnější situace konkrétní společnosti a státu.

Historická fakta z poválečného vývoje socialistických zemí zároveň vyvolávají potřebu blíže charakterizovat alespoň některé rysy konkrétních situací uvnitř socialistické společnosti a některé situační podmínky, které determinují a limitují obě stránky zaměřenosti základní funkce socialistické armády a jejich vzájemné vztahy.

Vnitřní funkce socialistické armády v literatuře. Různost pojetí — pokus o vymezení

Vymezení vnitřní funkce socialistické armády v literatuře není jednotné. Nejčastěji se vyskytuje termín vnitřní funkce a vnitřní potlačovatelské funkce. Zatím budu používat termínu autorů. Později se vyjádřím k jazykové stránce terminologie, její adekvátnosti jevu či jevům a pokusím se o vlastní vymezení dané funkce.

K problematice vnitřně potlačovatelské funkce socialistické armády v dostupné a nám známé literatuře převládalo od vyhlášení nového Programu KSSS do r. 1968 jednoznačné stanovisko. Základem

Rozpornost a rozpory jako zdroj vývoje jsou permanentní, stálé a „všudypřítomné“. Avšak použití armády k řešení určitých společenských konfliktů, zpravidla ve stadiu protikladu nebo antagonismu, má výraznou periodickou povahu. Společenská potřeba, kterou zajišťuje stát pomocí armády, má tedy **periodický, přetržitý charakter**.⁸⁾ Tento fakt je podstatným znakem, jímž se liší základní funkce armády od funkcí jiných institucí, které permanentně, nepřetržitě, obrazně řečeno každodenně dokazují větší či menší stupeň nutnosti své existence pro fungování společnosti tím, že uspokojují určité ekonomické, politické, ideologické atd. potřeby a zájmy společnosti. Z této skutečnosti vyplývá významný poznatek. Je-li socialistická armáda **fakticky schopna** plnit svou základní funkci — ať již vnější, nebo vnitřní — se projeví až poté, kdy dojde k jejímu použití. Jinými slovy v „hodině dvanácté“, která nastává sice periodicky, avšak periody jsou svými situačními podmínkami v něčem pravidelné, ale i nepravidelné.

Armáda jako nástroj státu k řešení mocenskopolitických konfliktů masovým, organizovaným ozbrojeným násilím plní tuto funkci **ve dvou sociálních formách**:

— **potenciálně**, tj. hrozbou použití nebo čelení ozbrojenému násilí;

— **fakticky**, tj. realizací ozbrojeného násilí, zpravidla válkou.

Někdy býváme svědky úvah, které nespekují jednotu obou forem.⁹⁾

toho hodnocení byla známá teze Programu KSSS: Z hlediska vnitřních podmínek Sovětský svaz už armádu nepotřebuje.¹⁰⁾ Z této teze, z orientace na všelidový stát a z rozboru vnitřní situace se vyvozoval závěr, že v sovětské společnosti nevzniknou takové konflikty, jejichž řešení by předpokládalo použití armády. Jeden ze známých teoretiků socialistické armády E. F. Sumilov navazuje na toto hodnocení a uvádí: „To, že sovětské ozbrojené síly se nepodílejí na vnitřní funkci současného socialistického státu neznámá, že se neúčastní plnění vnitřních úkolů

8. Vývoj rozporů může procházet třemi stupni: konfliktu, kdy dialektické rozpory mohou mít formu **rozplu**, **protikladu** nebo **antagonismu**. Ne každý rozpor musí dospět až do stadia antagonismu, aby mohl být řešen. Zdána společnost, včetně socialistické, není bezpečná před vznikem antagonismu. Blíže viz J. Kiořák, V. Tlustý, *Současná sociologie* 1, 1965, str. 287–295.

9. Později uvedu případ hodnocení, že vnitřní funkce socialistické armády existuje pouze ve své potenciální formě. Přitom se jaksi pomijí, že není-li socialistická armáda schopna fakticky plnit svou funkci, stěží ji plní v potenciální formě.

10. Program KSSS, *Nová mysl*, zvláštní číslo 1961, str. 461.

komunistické výstavby. Naši armádu a námořnictvo, je-li to nutné, využívá socialistický stát k řešení různých budovatelských úkolů.¹¹⁾

Podobný postoj zaujímá na mezinárodním symposiu k sociologii vojenství, které se konalo v Praze v dubnu 1967, jiný sovětský autor. Hodnocení vnitřně potlačovatelské funkce vztahuje nejen na sovětskou armádu: „Je samozřejmé, že armády socialistické společnosti nemají za úkol potlačovat kohokoli uvnitř země.“¹²⁾ Totožné stanovisko zaujímal v té době známý polský sociolog vojenství J. J. Wiatr. O vnitřně potlačovatelské funkci hovoří potud, pokud hrozí kontrarevoluce.

V průběhu dalšího vývoje socialistické společnosti socialistická armáda ztrácí tuto svou funkci, neboť s vyřešením úkolů přechodného období se mění charakter socialistického státu i její armády.¹³⁾

K. Graczyk zastával stanovisko, které bylo jedinou výjimkou v literatuře. Socialistická armáda realizuje i v období všelidové demokracie vnitřně potlačovatelskou funkci. Plní ji však v **potenciální formě**.¹⁴⁾ Vychází z teoretické možnosti, že za určitých vnějších i vnitřních podmínek může být socialistická vláda nucena použít armádu k vyřešení konfliktů, v zájmu podpory a prosazení své politiky. K. Graczyk mlčky předpokládá, že tato vnitřní potlačovatelská funkce armády bude realizována výhradně v případě vystoupení protisocialistických, kontrarevolučních sil a na obranu socialismu.

Měl jsem příležitost osobně diskutovat s autorem o této problematice. Vycházel ze zkušeností Poznaňských událostí v r. 1956. Zvláště zdůrazňoval osobní přesvědčení, že situaci v Poznani nemohly řešit běžné policejní síly, protože jsou příliš sociálně spjaty s lokálním prostředím. Skutečností zůstává, že toto stanovisko zůstalo až do nedávné doby bez povšimnutí.

Věnujeme-li tomuto podnětu dnes pozornost, můžeme položit tyto otázky a hledat na ně odpovědi:

— Je socialistická armáda vždy, za všech situačních podmínek schopna **fak-**

ticky, nejen **potenciálně** realizovat tyto funkce?

— **Jaké vnitřní podmínky** si mohou vynutit použití armády k řešení mezinárodních konfliktů uvnitř socialistické společnosti? Tvrzení autorů, stejně jako teze obsažená v Programu KSSS, z níž se vyvozovalo toto hodnocení, není dostatečným důkazem, že nemůže být použita k řešení konfliktů v socialistické společnosti.

— Je termín vnitřně potlačovatelská (represivní) užíván v této souvislosti dostatečně adekvátní?

Začneme problematikou poslední otázky.

Nejčastěji používaným termínem zvláště v poslední době je pojem **vnitřní funkce** socialistické armády, kterému se přikládá několik významů. Ve většině případech je hlavním kritériem rozsah, nikoli obsah pojmu — podle toho, na jak rozsáhlý celek se pojem vnitřní vztahuje.

V **prvém případě** se vztahuje na samotnou socialistickou armádu. Má při tom na mysli takovou činnost armády, takové působení, které směřuje dovnitř armády samé.¹⁵⁾ Autor navazuje na Parsonsův funkcionální čtverec při vymezení vnitřních funkčních vztahů mezi jednotlivými subsystémy sociálního systému ČSLA. To není náš případ.

Druhý význam termínu vnitřní se vztahuje na působení armády **dovnitř** socialistické společnosti. V tomto druhém případě se za vnitřní pokládají takové činnosti jako je podíl armády na socializačním procesu mladé generace, příprava různých sociálních skupin k vojenským rolím a chování za války, podíl armády na hospodářské výstavbě země.

Za vnitřní funkci naší armády pokládáme v poslední době společnou činnost vojáků s příslušníky SNB při udržování pořádku a bezpečnosti. Označovat tuto činnost armády jako vnitřní funkci bez bližšího vymezení je dosti neurčitě. Vzhledem k cíli této činnosti, charakteru a rozsahu konfliktu, které řeší nebo tlumí, rozsahu použití ozbrojených sil soudíme, že je přiměřenější označit tuto činnost socialistické armády jako **pořádkovou a bezpečnostní funkci**. Spor může vzniknout, zahrneme-li pod pojem této funkce i ty případy, kdy cílem větší či menší části ozbrojených sil je zabezpečit klid a pořádek při zasedání ústředního orgánu strany (ÚV nebo sjezdu), při němž se

11. E. F. Sulimov, Sovětskije vooruzennye sily — orudie socialističeskogo gosudarstva, ve sborníku: Metodologičeskije problemy vojennoj teorii i praktiki, Vojenizdat MO SSSR, Moskva 1966, str. 288.

12. S. G. Lukonin: Marxistická sociologie o místě a úloze armády v socialistické společnosti ve sborníku: Problémy marxistické sociologie armády, HFS, NV 1967, str. 39.

13. J. Wiatr, Sociologija Wojska, 1964, str. 283—285.

14. J. Graczyk, K. Graczyk, Wybrane zagadnienie z socjologii wojska, W MON, 1966, str. 91.

15. O. Mruzek: Sociologicky o vztazích mezi vojáky z povolání a vojáky základní služby, kandidátská disertační práce, knihovna VA AZ 5 VF 1968, str. 49.

očekávají změny politického vedení, které zpravidla doprovázejí změny v rozdělení a struktuře politické moci. Soudíme, že spornost tohoto případu může rozhodnout jedině použití induktivní metody při analýze řady podobných případů a pokus o zobecnění.

Čtvrtý význam termínu vnitřní již zdůrazňuje obsahové stránky pojmu. Je zpravidla spjat s pojmy vnitřně potlačovatelská, represivní, stabilizační. Přes rozdílnost slovní formy je společným rysem uvedených termínů **vyjádření cíle**, kterého má být dosaženo.

Přesto se domnívám, že vyjadřuje daný jev sociologicky nepřiměřeně. Termín vnitřně potlačovatelská funkce socialistické armády se zrodil v situaci boje dělnické třídy o moc a udržení moci ve státě v politické revoluci a v prvním období existence socialistického státu. Odráží souvislosti tohoto období, především nutnost potlačit i násilím odpor svržených třídně antagonických sil.

Právem může vzniknout námitka, že objektivním cílem události v Maďarsku a Polsku v r. 1956 a Československu 1968 byl pokus o kontrarevoluční převrat. Vznik rozsáhlých konfliktů v maďarské a v menší míře v polské společnosti (Poznaňské události) na podzim 1956 proběhl za poněkud jiné historické situace, než československé krize v letech 1968—69. Mám na mysli některé nové prvky v charakteru sociálně politických rozporů v jednotlivých případech.

To neznamená, že neexistovaly i společné rysy. Odstup zhruba jednoho desetiletí ve vývoji socialistických společností (leta 1956—1968), v rámci dějinné epochy přechodu od kapitalismu k socialismu a komunismu, nemusí být v některých podstatných aspektech významný. Podstatným společným rysem použití ozbrojeného násilí v těchto případech byl cíl — udržet třídní panství dělnické třídy. Požadavek konkrétní historického přístupu, který vyžaduje použití monografické metody, nabádá nepředbíhat lacinými analogiemi konkrétní analýzu a tím i možnost srovnání. Není rovněž pochyb o tom, že v těchto případech bylo použití ozbrojených sil cílem k potlačení politických odpůrců.

Konečně i termín represivní a stabilizační je dosti neurčitý. Nutně klade otázku: represe vůči komu, stabilizace v zájmu kterých sociálních sil?

S odvoláním na charakteristiku základní funkce socialistické armády doporučuji tuto činnost socialistické armády předběžně vymezit takto: armáda je nástrojem socialistického státu k řešení vnitřních sociálně politických konfliktů

socialistické společnosti masovým organizovaným ozbrojeným násilím.

Cílem je udržet politickou moc dělnické třídy ve státě a prosadit takové řešení rozporů a konfliktů, které vyjadřuje zájem dělnické třídy a společný (objektivní) zájem ostatních tříd, vrstev a skupin zabezpečit podmínky dalšího socialistického vývoje.

Uvažujeme ještě o jednom předpokladu, zvláště vzhledem ke zkušenostem maďarských událostí a československé krize. Socialistická vláda může hrozit a konec konců i použít nejvýznamnější mocenský prostředek násilí — armádu. Přitom mohou nastat v podstatě dvě alternativy:

1. Armáda podpoří politické vedení strany a státu, vyjadřující zájmy socialistického rozvoje společnosti a zásáhne v jeho prospěch.

2. Armáda nepodpoří politické vedení z důvodů

— přejde na stranu opozice;
— zůstane neutrální a ponechá řešení boje o moc dohodě bojujících stran nebo skupin;

— dojde k rozpadu armády, která není schopna nebo ochotna postavit se jako celek za určité mocenské seskupení, což nevylučuje možnost rozpadu armády na dvě vzájemně bojující strany.

To jsou přirozené modelové situace, které mohou sloužit jako nástroj analýzy. Zamysleme-li se z těchto hledisek nad rozsáhlými konfliktními situacemi především u maďarské a československé společnosti, zjistíme, že společenská praxe již v r. 1956 položila a československá krize v letech 1968—69 zdůraznila tyto sociologicky významné otázky.

1. Můžeme v socialistických společnostech vyloučit možnost vzniku konfliktů, jejichž rozsah, katastrofický průběh nebo jeho hrozba si vynutí jejich řešení ozbrojeným násilím?

2. Armády evropských socialistických států stojí před dilem — buď budou k takové funkci připravovány, nebo v případě, že se situace při mocenských přesunech vymkne politickému vedení z rukou a budou ohroženy zájmy dělnické třídy a socialistického společenství, splní tuto funkci koaliční jednotky?

3. Jaký systém společenské kontroly ozbrojených sil zabezpečuje jednotu armády, čelí jejímu sociálnímu rozpadu jako mocenského nástroje a umožňuje její použití v mocenském boji?

První otázka je klíčová, neboť otevírá přístup k ostatním. Středem pozornosti teoretického zájmu při přístupu k této problematice je tedy otázka rozporů a živelnosti za socialismu.

Pozoruhodné poznatky a podněty k hledání přístupů k jejímu řešení nacházíme především v novější studii Radovana Richty.¹⁶⁾ V závěrečné části autor řeší některé otázky rozporů za socialismu v souvislosti s nastupujícím procesem vědeckotechnické revoluce. Zvláštní pozornost věnuje rozpornosti ekonomické báze socialistické společnosti. Rozpornost struktury a dynamika výrobních sil je významným činitelem vnitřní rozpornosti sociální struktury socialistické společnosti. Richta tak navazuje na známou myšlenku B. Engelse o vztahu ekonomické báze a politické organizace společnosti. Působnost tohoto komplexu činitelů bude patrně dlouhodobě ovlivňovat povahu rozporů i možných konfliktů socialistické společnosti.

Obsáhlejší sociologická studie W. Wesolowského v závěrečné kapitole věnuje pozornost téže problematice v oblasti rozdělování statků (hodnot).¹⁷⁾ Hlavní zájem soustřeďuje na konflikty, které vznikají na bázi nerovného rozdělování ekonomických i neekonomických hodnot (vzdělání, politický vliv) a na úloze socialistického státu.

Na rozpory směrem dopředu, které budou patrně doprovázet budování nové civilizace, upozornil již Norbert Wiener, když poznamenal, že krize a kolize, které budou se značnou pravděpodobností doprovázet nástup vědeckotechnické revoluce, budou nesrovnatelné s minulými.¹⁸⁾

Při řešení vztahů mezi státem a armádou zasluhuje pozornost myšlenka, kterou vyslovil B. Engels v rukopise Úloha násilí v dějinách: „V politice jsou dvě

rozhodující síly: organizovaná státní moc, armáda a neorganizovaná živelná moc lidových mas.“¹⁹⁾

Stále zřetelněji se ukazuje jako mylná představa, že nová role socialistického státu umožní, aby byla odstraněna jakákoli živelnost ve společenském vývoji, že budou vznikat pouze takové sociální situace a bude probíhat takové řešení dynamických rozporů v socialistické společnosti, kdy všechny změny budou probíhat pouze funkčně, podle předvídání a záměrů státu a strany jako řídicího subjektu. Sféra živelnosti byla nesporně zůžena. Avšak nebyla vyloučena, neboť především v samotné ekonomické základně socialistických společností trvají „mateřská znamení staré společnosti“. Přitom nelze opomíjet ani oblast nadstavby a cílevědomé působení a obrovské prostředky a úsilí kapitalistického světa, který se nevzdal cíle — řešit základní rozpor současné epochy z hledisek svých třídních zájmů.

Tři uvedené otázky klade objektivní vývoj socialismu ať se nám to líbí či nikoli. Má-li společenská věda sloužit praxi a včas poskytovat odpověď na závažné problémy, musí si vytvořit určitou rezervu poznatků, musí předvídat. Ve smyslu předvídání situací, které se vyznačují tendencí opakovatelnosti, je jeden z nejvýznamnějších rysů vedoucí úlohy strany, vztahu vědy a strany, vědy a ideologie.

Konfrontace dvou rovin — programů a poznávání toho, co se skutečně stalo — při respektování jádra dialektiky — učení o rozporech — tento Leninův odkaz je dnes neméně aktuální, než tomu bylo v prvních letech a při prvních krocích socialistické moci.

Tata stát je pouze snad někde více jinde méně zdařilým pokusem o přístup k velmi závažné, teoreticky, prakticky i ideologicky naléhavé, politicky citlivé a choulostivé otázce. Dosáhnout vyšší úroveň těchto poznámek si vyžaduje další teoretické studium, promyšlení i přístup k některým faktům a jejich monografické zpracování.

16. R. Richta, *Socialismus a kritické myšlení*, ve: *Věda a naše současnost*, Academia, 1969.

17. W. Wesolowski, *Třidy, vrstvy, moc*, Praha 1969.

18. N. Wiener, *Kybernetika a společnost*, Praha 1963, str. 153.

19. B. Engels, *Úloha násilí v dějinách*; Marx, Engels, *O vojenství*, NV 1968, str. 193.

Filosofické aspekty teorie velení

Současný mnohparametrový a kvalitativně nový rozvoj lidské aktivity, prezentovaný obecně jako „nástup vědeckotechnické revoluce“, „rozvoj vědeckotechnické revoluce“ apod., nastoluje imperativně na pořad dne otázku vztahu vědy a filosofie vůbec a vědy a marxistické filosofie zvlášť.

Imperativnost v položení této otázky je adekvátní charakteru a hloubce dosahu vědeckého poznání ve specifických vědních disciplínách (např. jaderné fyziky, biochemie, teorie informace) a schopnosti soudobé filosofie nejen dosažené poznatky interpretovat, ale být především teoreticko-metodologickým východiskem vědecké aktivity.

Ve svém článku se chci zabývat **některými aspekty tohoto problému z pozice vědního oboru teorie velení**. Při svých úvahách vycházím z těchto předpokladů:

1. **Věda**, jako jedna z forem společenského vědomí (část společenského vědomí jako celku), je výrazem společenského bytí, které tvoří její existenční základnu. Vznikla a rozvíjí se především z potřeb praktického života, jako produkt společenské dělby práce. Ivan Kuchar a Vladimír Zeman v předmluvě sborníku *Filosofie vědy* uvádějí, že:

— věda je určitý systém odůvodněných výpovědí, formulovaných víceméně speciálním jazykem; říkáme také, že věda je souhrn poznatků, progresivně se rozvíjí a představuje tedy vývoj lidského poznání,

— vědu charakterizuje také určitá vědecká aktivita,

— věda v moderní společnosti je složitý speciální jev a jeden z důležitých faktorů vývoje společnosti vůbec.

2. **Teorie velení**, jako věda (vědní obor), je systémem poznatků o řízení v podmínkách armády, je teorie řízení ozbrojených sil, jako specifického případu řízení ve společnosti.

Je úplný integrovaný souhrn všech kategorií, vztahů, zákonitostí a disciplín, které tvoří teoretický základ velení.

2. **Filosofie**, jako forma společenského vědomí, má v systému věd zvláštní místo a poslání. Vznikla a rozvíjí se především z potřeby člověka sumarizovat svoji zkušenost se světem a syntetizovat rozličné formy své činnosti. Na rozdíl od jiných věd nezkoumá stránku skutečnosti z nějakého určitého, zvláštního hlediska, ale zkoumá skutečnost vcelku. Toto univerzální hledisko je dáno zaměřením filosofie na zkoumání celku jako konkrétní totality, na zkoumání právě těch jeho zákonitostí a procesů, vztahů, těch jeho strukturálních vazeb, které se dají postihnout jen v rámci jeho totality.

4. **Marxistická filosofie**, jako filosofie systematická, snaží se zahrnout do sebe všechny základní roviny vztahu mezi člověkem a světem a vytvořit tak relativně vyčerpávající filosofický model univerza (univerzum je abstraktní filosofické označení pro nejširší možný celek všeho existujícího) a postavení člověka v něm. Postihnout výzkumu filosofického modelu univerza je v marxistické filosofii vyjádřeno jejími základními součástmi, které jsou:

— dialektický materialismus, jako filosofický model dynamické struktury skutečnosti v jejím celku (tedy „člověk“ z hlediska materiálního bytí univerza),

— historický materialismus, jako filosofický model zákonitostí strukturálních

vazeb a objektivních vztahů lidského světa (tedy „člověk“ z hlediska té společenské struktury, do které je začleněn),

— filosofická antropologie, jako filosofický model podstaty člověka v jeho subjektivitě a individualitě (tedy „člověk“ jako totalita v totalitě),

— gnoseologie (marxistická teorie poznání) a axiologie (marxistická teorie hodnot), jako filosofické disciplíny, zabývající se určitou zvláštní stránkou vztahů člověka a světa.

Vydeme-li z těchto předpokladů, potom můžeme klasifikační analýzou dospět k závěru, že vztah teorie řízení k teorii velení je **vztahem obecného ke zvláštnímu**. Jestliže se filosofie pohybuje v rovině obecného univerza, pak bude nutné do této roviny přenést i pokus o konfrontace teorie velení s filosofií. Proto všechny další úvahy budeme situovat do **úrovně vědy o řízení**, jejíž principy **obecně platí i o řízení armády** jako jedné ze společenských soustav.

Věda o řízení je nový obor vědecké aktivity, jehož počátky můžeme hledat na přelomu 19. a 20. století, kdy se v řízení výroby začaly uplatňovat některé dílčí vědecké přístupy např. analytické postupy při výzkumu výrobního procesu (časově a pohybové studie). Počáteční kroky rodícího se vědního oboru i přes dílčí neúspěchy napomohly racionalizovat lidskou činnost, záměrně ji „zúčelnit“ a zefektivnit. Tato racionalizace nabývá po druhé světové válce nové podoby snahou o úplné zapojení vědy do řízení. Všechny dílčí vědecké teorie, které by ve svém souhrnu dnes mohly být pojímány jako věda o řízení, vyúsťují ve snahu najít specifické metody vytváření a optimálního fungování složitých řízených soustav.

Věda o řízení se snaží vstřebat do předmětu svého zájmu a do metod svého

přístupu ke skutečnosti všechny výsledky parciálních vědních oborů, o kterých se domnívá, že jsou pro ni obsahově nebo metodologicky relevantní. Výrazu „domnívá se“ používám záměrně, protože do dnešního dne nebyl vědní obor vědecké řízení definitivně konstituován. Neexistuje tedy ucelená teorie řízení, ale pouze parciální více nebo méně úspěšné snahy o její konstituování. Stranou sporu je dnes již předmět vědy o řízení, kterým jsou jednoznačně zákonitosti procesů řízení složitých dynamických systémů. Předmětem sporu je však dosud míra platnosti a tím i použitelnost výsledků parciálních vědních oborů, z nichž se při konstituování vědy o řízení vychází. Tento stav poznání nejen není překážkou pro další úvahy, ale ve své současné podobě hledání je naopak příznivý pro konfrontace postojů, vyplývajících z dosavadního stavu parciálních věd na straně jedné a dosavadních filosofických názorů na straně druhé. Tyto konfrontace by měly přispět jak rozvoji konkrétních vědních disciplín (a rozvoji vědy o řízení zvlášť), tak i rozvoji filosofického myšlení.

Jestliže dříve tzv. klasická věda se do určité míry obešla bez filosofie, pak dnes věda, pohybující se v oblasti abstrakcí, musí se opírat o filosofii, o její ontologické předpoklady, filosofické kategorie apod. Věda, pohybující se v oblasti abstrakce, musí nevyhnutelně hledat filosofickou interpretaci svých postupů, problémů a objevů, neboť jen v takovéto filosofické rovině si může prověřit jejich teoretickou nosnost a metodologickou oprávněnost.

Omezený rozsah článku dává mi možnost dotknout se jen některých stránek této problematiky. Vybral jsem proto jen závažné otázky. Vycházím přitom z předpokladu, že věda o řízení vstřebává do sebe poznatky zejména z kybernetiky.

Roviny přístupu

Obecná rovina přístupu

Obecná rovina přístupu je dána předmětem vědy o řízení, tj. procesy řízení složitých dynamických soustav. Konkrétně jde o **odhalování zákonitosti procesů řízení** takové dynamické soustavy, jakou je např. armáda, útvar, podnik apod. V obecné úrovni konfrontací půjde tedy především o **kategorii zákona**.

Vědecký zákon má postihovat vnitřní podstatnou souvislost jevů, které podmiňují jejich nevyhnutelný vývoj. Filosofický výklad zákona se opírá o **kategorii nutnosti**, jako nutné určenosti, vyplývající

z vnitřní podstaty jevů, jako určenosti základní tendence dění. Zákon má být vyjádřením vysokého stupně poznání podstaty objektivních jevů a vzájemných vztahů jevů na úrovni vztahů mezi jejich podstatami.

Věda o řízení splňuje tyto požadavky, nečiní si nároky na formulování nějakých „abstraktních zákonů“, zobecňuje v nich podstatné rysy určité uskutečněné etapy vědeckého poznání objektivního světa. Hledá, co je v řízení trvalé a opakovatelné, co se za daných podmínek musí uskutečnit jako nutné.

Poznání zákonů předpokládá přechod od jevů k podstatě a uskutečňuje se vždy **abstrakcí**. Platnost tohoto postupu je zřejmá např. u fyzikálních zákonů (zákon akce a reakce, zákon zachování energie a pod.). Jak tomu však je se zákony a jejich poznatelností (tedy i platností) mimo oblast přírodních věd? Je možné vůbec abstrahovat od jevů skutečnosti a poznat vnitřní souvislosti jevů a tedy i zákony řízení tak složité dynamické soustavy jakou je jakýkoli systém (subsystém) v lidské společnosti? Evidentně můžeme např. poukázat na řadu nahodilostí, které působí na daný společenský systém (subsystém) na vstupech z okolí, nebo kterými se daný systém (subsystém) vůči okolí svým chováním projevuje. Příkladem vzhledem k subsystému určitého lokálně omezeného společenského útvaru to může být přírodní katastrofa, vůči bojující jednotce první použití neznámého prostředku apod. Obdobné příklady bych mohl uvést i v náhodném charakteru chování řízeného subsystému na určitou řídicí informaci (např. v chování jednotky na určitý rozkaz).

Věda o řízení, jako každá jiná věda, je nepřitelem principální nepoznatelnosti a dává na tyto otázky jednoznačnou odpověď: úlohou vědy o řízení je **odhalovat za náhodnými souvislostmi jevů v procesu řízení složitých dynamických systémů jejich nevyhnutelný charakter**. Konkrétním výsledkem tohoto úsilí v oblasti vědy o řízení může např. být odhalení tzv. statistické zákonitosti v chování daného systému (řízeného objektu). Statistický zákon vyjadřuje zde pravděpodobnost, s jakou daný stav systému určuje všechny jeho další stavy (tuto pravděpodobnost můžeme tedy chápat jako objektivní míru možnosti realizace tendencí, obsažených v předešlém stavu systému).

Tato interpretace plně koresponduje s filosofickými kategoriemi **zákona a náhodnosti**. M. Kusý v knize *Marxistická dialektika* uvádí: „Něco je nahodilé jen ve vztahu k něčemu zákonitému v jednom a tom samém kvalitativním stavu vývoje daného dynamického systému. V každém takovém systému je rozdíl mezi zákonitými a náhodnými momenty daného systému určitelný, i když to nemusí být vždy rozdíl v krajně vyhraněných, absolutních polohách.“

Nutnost a nahodilost chápeme jako různé stránky (vztahy) téhož jevu — nahodilost je jedním z mnoha možných stavů (průběhů) jedné a téže nutnosti.

Dialektické chápání nahodilosti potvrzuje správnost záměrů i praktik výzkumné práce vědy o řízení a tedy i výzkumů ve velení. I zde vystupuje náhodnost jako

projev zákonitosti, **zákonitost řízení složitého dynamického systému se prosazuje i v nahodilých faktorech**, které na tento systém působí, které do něho v procesu řízení z okolí vstupují, a které z něho do okolí vystupují.

Dostáváme se tedy v úvahách ke kategorii **determinovanosti**. Marxistická filosofie chápe determinismus jako dialektiku určenosti v podstatě a neurčenosti ve specifických rysech, jako prolínání se a vnitřní jednotu nutnosti a nahodilosti. Překonává přitom mechanisticko-materialistické pojetí determinismu, které považovalo zákon kauzality na univerzální formu nutných vztahů a hovořilo o mnohostátnosti forem nutné určenosti — o **polideterminaci**.

Uznání polideterminace znamená, že vedle **kauzální formy** nutných vztahů existují i další nutné vztahy — **funkcionální, korelační, statistické, logické apod.**

Věda o řízení společnosti (tedy i vědní obor teorie velení) uznává toto víceznačné nebo mnohoznačné určení, které odráží různost možností, variant, které se mohou ve vzájemném působení jevů a v průběhu procesu řízení realizovat. Ve společnosti (tedy i v armádě), kde působí mnohost faktorů, a kde předmětem našeho zkoumání jsou hromadné jevy, vystupují především determinace **pravděpodobnostní a statistického typu**. To ve svých důsledcích znamená, že **proces řízení** (tedy i proces velení), se neuskutečňuje jako jediná prostá nutnost, ale **znamená vždy realizaci různých možností, které se uskutečňují podle podmínek s tou či onou pravděpodobností**.

Proto lze jen s určitou **pravděpodobností** očekávat, že lidé (skupiny lidí, organizace) jistého druhu se budou za určitých situací rozhodovat a chovat právě určitým způsobem.

Přitom jsme si ovšem vědomi, že vzpomínaná polideterminace má své hranice, **dané materiální určeností** všeho dění ve společnosti, chápané jako **určenosti v základní tendenci**. Pro vědu o řízení z toho vyplývá, že **objektivní zákonitosti hmotně energetického charakteru vymezují určitou množinu trajektorií daného společenského systému — a mezi nimi je jedna vybraná na základě rozhodování**.

Rovina kybernetiky

Zakladatel kybernetiky Norbert Wiener definoval kybernetiku jako vědu o řízení a sdělování v živých organismech a strojích. Cílem kybernetiky podle něho má být analytické studium homomorfismu (homomorfismus chápeme jako jednosměrný

vztah, podle něhož odpovídá prvku a vazbě jednoho systému prvek a vazba systému druhého (nemusí to však platit naopak) mezi skladbou sdělování (spojení) v mechanismech, organismech a společnostech. Pohybuje se tedy na úrovni abstrakce prvního stupně, kdy abstrahuje od látkového a energetického toku a všímá si jen vztahů sdělování daného objektu, jejich zákonitostí.

Postup abstrakce, tj. od zkoumání podobností ke zkoumání řízení a spojení jako podstaty různých systémů, odpovídá v marxistické gnoseologii postupu od zmocnění se a překonávání jevů k pronikání k podstatě předmětů poznání. Zároveň již i tento stupeň abstrakce potvrzuje takovou kategorii marxistické ontologie, jakou je homogennost univerza.

Současnému stavu poznání nejlépe odpovídá definice kybernetiky, kterou ve své knize *Kybernetické modelování* uvádí její autoři J. Klír a M. Valach: „Kybernetika je věda, která se zabývá jednak studiem chování relativně uzavřených systémů z hlediska jejich informační výměny s okolím, jednak studiem struktur těchto systémů z hlediska informační výměny mezi jejich prvky.“

Autoři se tedy pohybují na rovině abstrakce druhého stupně, kdy oblast kybernetiky se stává **dynamický systém**. Cestou abstrakce je porovnávání funkce a struktury reálných dynamických systémů z hlediska přenosu, zpracování, uchování a využití informace a přechod na obecný abstraktní dynamický systém.

Z této definice tedy vyplývá, že po abstrahování zůstane jako podstata daného systému (objektu) **struktura a funkce**. Z toho je tedy třeba vyjít při konfrontaci názorů kybernetických a filosofických.

Kybernetika chápe strukturu systému jako určitou množinu prvků daného systému a vztahů mezi nimi. Tuto strukturu přitom nechápe staticky, ale dynamicky, jako časoprostorovou jednotu zákonitých vztahů, funkcí a souvislostí mezi prvky složitěho dynamického systému. Jedna z definic kybernetiky (G. Klaus v knize *Kybernetika z filosofického hlediska* přibližuje tento pojem takto: „Kybernetika je věda o možných způsobech chování možných struktur, a to ne kdejakých, ale dynamických, to znamená struktur, které jsou závislé na časových procesech.“

Tento kybernetický přístup koresponduje s dialektickým chápáním **proměnlivosti, jako atributu veškeré reality**. Dialektika uznává statiku jen jako moment všeobecného pohybu, moment univerzální změny. Podřizuje tedy neměnnost proměnlivosti, konzervaci transformaci.

Transformace uvnitř systému, mezi jeho prvky, jsou také hlavním objektem kybernetického zkoumání struktury daného systému. Jestliže dialektika chápe veškerý pohyb jako podmíněný strukturálními vztahy, pak kybernetické odhalování zákonitostí v těchto vztazích může tedy odhalit i vývojové tendence daného systému.

V souvislosti s charakteristikou kybernetiky jako disciplíny, která zkoumá strukturální zákonitosti, dovoluji si polemizovat s definicí kybernetiky, tak jak ji uvádí L. Rejman ve *Slovníku cizích slov*: „Kybernetika je matematická věda, obor zabývající se kvantitativními a strukturálními zákonitostmi řízení, sdělování...“

Takto pojatý předmět kybernetiky („matematická věda“) by mohl vést k představě, že kybernetika zkoumá jen kvantitativní zákonitosti bez ohledu na jejich dialektické sepětí s kvalitativní stránkou zkoumaných objektů. U otázky chápání struktury, kvality a kvantity se budu tedy muset ještě zastavit.

Za prvé: I když struktura není totéž co kvalita, s kvalitou dialekticky souvisí. Filosofická kategorie kvality vyjadřuje vnitřní určenost objektu — je možno říci, že tedy v podstatě vyjadřuje jeho specifickou zákonitou strukturu, kterou se daný objekt liší od struktur jiných objektů. Jestliže tedy kybernetika zkoumá strukturu objektů, hledá zákonitosti této struktury a porovnává různé struktury z hlediska izomorfismu a homomorfismu (izomorfismus je vztah, podle něhož lze jednoznačně a oboustranně přiřadit prvkům a vazbám systému jednoho prvky a vazby systému druhého), pak je schopna také usuzovat o jejich kvalitě.

Za druhé: To, že kybernetika abstrahuje od látkové a energetické podstaty objektů ještě neznamená, že abstrahuje od kvalitativní skutečnosti. Kvalitativnost objektu totiž neurčuje jen transformace látková a energetická, ale i procesy informační. Tyto informační procesy mají pro posouzení kvalitativní určenosti takového složitěho dynamického systému, jakým je společnost, naopak podstatný význam.

Za třetí: Kybernetika svým aparát modelování může přispět i k poznání nových kvalit daného složitěho dynamického systému. Může toho dosáhnout buď abstraktním modelováním nových vztahů mezi daným počtem prvků, nebo změnou počtu prvků.

Za čtvrté: To, že kybernetika používá ke své abstrakci bohatě matematických prostředků ještě neznamená, že zkoumá jen kvantitativní zákonitosti. I jiné disciplíny používají v určité míře matematické a formální metody (matematické — logic-

ké metody) jako pomocné metody ke zprostředkovanému poznání kvality. Pomocí přesného jazyka matematiky a matematické logiky je právě kybernetika schopna vyjádřit v jednotné terminologii hlavní a podstatné v mase nahodilého a nepodstatného, zákonité a nutné pod povrchními stránkami nejrůznějších jevů.

Ne tak dávno filosofické odmítání kybernetiky jako pavědy zanechalo v myslích filosofů (a prostřednictvím ideologického působení i v myslích mnoha řadových pracovníků různých vědních disciplín) určitý prvek nedůvěry ke kybernetice. Na druhé straně schopnost kybernetiky pronikat novým způsobem do různých oblastí, které až do nedávné doby byly „bílými místy“ lidského poznání (medicína, biologie, psychologie apod.) může vést k fetišizaci kybernetiky nebo jako krajnost i k přesvědčení, že kybernetika je jakási „nová filosofie“. Nebezpečí těchto krajností vyžaduje proto od filosofů i vědeckých pracovníků v kybernetice nepřetržitě vstupovat do vzájemných konfrontací a tak své myšlenkové závěry navzájem obohacovat.

Rovina informace

I když tato problematika spadá do oblasti kybernetiky, zařadil jsem ji pro zvýraznění její specifiky do zvláštní kapitoly.

Pod pojmem informace chápeme obecně vše, co nese otisk nějakého faktu nebo události, která se už stala, která se děje nebo která se má stát. Informace je nezbytným předpokladem a součástí jakéhokoliv řízení. Ohlídáme-li od kvantitativní stránky informace, pak její kvalitativní stránka úzce souvisí s filosofickým chápáním odrazu a marxistickou teorií poznání.

V této souvislosti si všimneme především chápání informace jen jako prostého odrazu objektivní reality. Zúžené chápání informace jen jako (nebo „především jako“) „elementárního odrazu“ považuje informaci za výsledek procesu, při němž se v důsledku působení jedné hmotné soustavy na druhou budou zvláštní rysy procesů v první soustavě reprodukovat v jiné formě ve zvláštních rysech procesů soustavy druhé. Jednoznačné vyjádření vztahu mezi realitou R a jí zobrazující informací I pomocí logického znaku implikace, tj. $R \rightarrow I$ (jak to činí např. J. Vlček v Ekonomické informaci, i další autoři) nevystihuje plně vlastní smysl informace (vystihuje jen to, že není informace bez reality). Toto chápání má velmi blízko k mechanistické interpretaci procesu poznání jako pasivního procesu od-

rážení. Výrazem tohoto postoje v teorii informace je zejména jednostranné zdůrazňování tzv. prvotní informace, která vzniká o objektivní realitě u zdroje informace, u čidla, technického prostředku.

Teorie informace se pochopitelně nemůže vyhnout výzkumu procesu získávání prvotní informace, nemůže však v žádném případě redukovat poznání jen na prostý odraz zkušenosti, kdy např. lidský subjekt chápe jen jako zvláštní aparát na registraci stavu a dění pozorovaného objektu.

Marxistická gnoseologie odmítá takovou mechanistickou interpretaci procesu poznání a nahrazuje pojem prostého odrazu pojmem poznávacího modelu skutečnosti.

Proces poznání chápe jako

— reprodukci skutečnosti — jako subjektivní odraz objektivní reality, uskutečňující se v praktické činnosti lidí,

— produkci skutečnosti — jako projekt, model, který v jednotě s odrazem záměrně si všímá toho, co lze nebo je nutné měnit.

Proces poznání je v tomto smyslu především procesem modelování skutečnosti v lidském vědomí. To znamená, že pojem modelu zdůrazňuje aktivní stránku poznávacího vědomí. Poznávající model reprodukuje a produkuje skutečnost pomocí transformací na takové prvky, které odpovídají potřebám lidské aktivity.

Pojem informace zahrnuje tedy nejen odraz, ale také jeho aktivní využití v řízení. Teorie informace nemůže tedy chápat informaci jen jako odraz objektivní reality, ale také — a to především — jako model této reality v lidském vědomí. Rozhodujícím v charakteristice informace tedy není její stránka prostého odrazu objektivní reality, ale proces transformace tohoto odrazu na tvar (model), který odpovídá potřebám dané stránky lidské aktivity.

Proto k symbolickému vyjádření vztahu reality a informace bude vhodnější zůstat u upraveného výrazu (od kterého i J. Vlček v citovaném díle — a nejen on — upustil a přešel k zápisu pomocí implikace), a to ve tvaru: $I = f(R)$, kde „ f “ chápeme jako zobrazovací pravidlo. Jestliže toto zobrazovací pravidlo „ f “ je funkcí lidské aktivity a , tj. $f = \psi(a)$, pak docházíme ke konečnému výrazu

$$I = \psi(a) [R]$$

To tedy znamená, že informace o realitě je dána aktivním vztahem subjektu k této realitě.

S kvalitou informace úzce souvisí sémantická stránka informace, kterou můžeme chápat jako míru ztotožnění se mo-

delu s objektivní realitou. Informace je vždy jen relativně přesná, relativně adekvátní k modelované skutečnosti. Takové chápání sémantické stránky informace koresponduje s dialektickým přístupem k procesu poznání, který ukazuje, že **žádný poznávací odraz skutečnosti** — ani

parciální, ani celkový — **neplatí jednou provždy**, definitivně. Proto také nemůže teorie informace akceptovat požadavek praxe (např. v rozhodovacím procesu) po sémanticky úplném modelu skutečnosti. **Úplnost sémantické stránky** informace je tedy nutné chápat jen **relativně**.

Současný pohyb ve vědě je charakterizován diferenciací vědních oborů na straně jedné (tedy vznikem nových vědních disciplín) a silícími snahami o integraci výsledků různých věd na straně druhé. Teorie velení je z těch, která se pokouší integrovat při hledání svého předmětu a metodologie výsledky jak disciplín přírodovědních, tak humanitních. Tento fakt přináší s sebou řadu problémů, které **vyžadují konfrontovat dílčí výsledky parciálních vědních oborů** (ze kterých teorie velení vychází) **s filosofií**.

V článku jsem se pokusil o naznačení možných rovin těchto konfrontací, bez nároků na komplexnost. Podobné konfrontace, dovedené až do syntézy, jsou jistě velmi žádoucí a pomohly by jak filosofům, tak všem pracovníkům oboru teorie velení.

Reorganizace práce, nezbytná pro válku, nesmí nikdy vést k reorganizaci úřadů, tím méně pak k překotnému vytváření nových úřadů. To je naprosto nepřipustné, neboť to vede jen k chaosu. Reorganizace práce musí záležet v tom, že se dočasně zastaví činnost těch institucí, které nejsou absolutně nutné, nebo v tom, že se do určité míry omezí.

Plukovník gšt. ing. Jiří Nečas

Boj s prostředky jaderného napadení

V článku půjde hlavně o boj s prostředky jaderného napadení a zálohami nepřítele v průběhu frontové útočné operace.

Náš pravděpodobný nepřítel má značné množství různých operačně taktických a taktických prostředků jaderného napadení. Základem jeho jaderné moci na našem válčišti je dosud taktické letectvo, mající ve své sestavě do padesáti procent letounů-nosičů. Tomuto letectvu může přidělit do sedmdesáti procent všech jaderných nábojů, plánovaných pro použití na válčišti.

Pozemní vojska nepřítele mají raketové útvary a dělostřelectvo, používající jaderné náboje, avšak v současné době přibližně devadesát procent z nich je schopné vést palbu jen na vzdálenost do 75 km a ostatní na vzdálenost 150 až 750 km.

Většina taktického letectva je rozmístěna v hloubce 300—500 km i více od státní hranice a prakticky se nachází za dosahem raketových vojsk a letecké armády frontu. Ve spojitosti s tímto faktem lze hlavní uskupení taktického letectva na letištích, jeho sklady munice a hlavní orgány velení považovat za objekty, které ničí raketová vojska strategického určení (středního doletu) a dálkové letectvo v prvním a následujících úderech.

Boj s prostředky jaderného napadení nepřítele je jedním z úkolů, jehož úspěšné řešení předurčuje dosažení úspěchu v útočné operaci frontu. Tento boj spočívá v ničení prostředků jaderného napadení nepřítele a tím v zabránění mu použít jaderných úderů na vojska frontu v průběhu frontové operace.

Boj s prostředky jaderného napadení nepřítele vedeme různými způsoby, přičemž základním z nich je zničení těchto prostředků na zemi a kromě toho

letounů-nosičů a bezpilotních prostředků vzdušného napadení ve vzduchu. Při tom je nejefektivnější a nejvýhodnější ničit raketové jaderné prostředky v prostorech bojového rozmístění, jaderné náboje ve skladech a v době jejich dopravy k odpalovacím zařízením a letouny-nosiče na letištích.

Prostředky jaderného napadení nepřítele ničíme nepřetržitě a ihned po jejich zjištění v průběhu celé operace spojeným úsilím a sladěnou činností všech sil a prostředků s použitím jaderných, chemických a konvenčních zbraní. Nutnost používat k boji s prostředky jaderného napadení nepřítele všech sil a prostředků frontu je vynucena nezbytností zničit velké množství objektů nepřítele, rozptýlených ve velkém prostoru. Kromě prostředků jaderného napadení musíme ničit nebo umlčovat i radiotechnické systémy řízení raket a stanic (střediska) navedení letectva na pozemní cíle.

K ničení prostředků jaderného napadení používáme na frontovém a armádním stupni raketová vojska, stíhací bombardovací a bombardovací letectvo. Kromě toho používáme síly a prostředky PVO frontu, které v součinnosti s vojsky PVO státu ničí letouny-nosiče a bezpilotní prostředky vzdušného napadení nepřítele ve vzduchu a ruší jeho radiolokační systémy velení a navedení raket a letectva.

Při rozdělování objektů nepřítele mezi raketové vojsko a letectvo bereme v úvahu bojové a takticko-technické možnosti použití sil a prostředků, charakter objektů a jejich situaci v terénu a rovněž hodnotu jejich obrany ze vzduchu. Údery raketových vojsk a letectva můžeme vést současně, jestliže ničené objekty nepřítele jsou rozmístěny ve značné vzdálenosti jeden od druhého. V opačném případě je vedeme v různou dobu v první řadě obvykle raketovými vojsky a za 10–15–20 minut letectvem.

Jednou z hlavních podmínek úspěšného boje s prostředky jaderného napadení nepřítele je správně organizovaný a nepřetržitě vedený průzkum těchto prostředků, který musí rychle určit a předat přesné koordináty cílů k jejich okamžitému zničení. Průzkum organizují a vedou štáby všech stupňů, avšak hlavní úloha v něm patří štábu frontu, který má různé síly a prostředky průzkumu a může koordinovat úsilí průzkumu armád a druhů vojsk. Základním prostředkem průzkumu jaderných prostředků nepřítele v průběhu frontové útočné operace je *vzdušný průzkum*, přičemž průzkumové údaje předávají osádky průzkumových letounů přímo do štábu frontu a armád. Nemáme-li věrohodné údaje o prostředcích jaderného napadení nepřítele, pak údery na ně vedeme až po doplňkovém průzkumu. K tomu je třeba mít ve stále pohotovosti část sil a prostředků vzdušného a jiných druhů průzkumu.

Boj s operačně taktickými prostředky jaderného napadení nepřítele vedeme podle plánu frontu a v pásmech činnosti armád podle plánu příslušných velitelů armád. Ke zničení těchto prostředků používáme frontové a armádní raketové svazky a útvary, které mohou vést boj s nejdůležitějšími operačně taktickými prostředky jaderného napadení a to především s bezpilotními prostředky typu „MACE“, letouny-nosiči na letištích, operačně taktickými raketami typu „SERGEANT“ a „PERSHING“, stálými a polními sklady jaderných zbraní, s radioelektronickými prostředky a místy navedení a také s protiletadlovými raketami „NIKE HERCULES“, které mohou vést jaderné údery i na pozemní cíle.

Pro okamžitý zásah raketové svazky a útvary trvale vyčleňují pohotovostní baterie (v pohotovosti č. 2 nebo 2a), které mohou odpálit rakety během 13–20 minut po obdržení úkolu. Množství pohotovostních baterií závisí na situaci a to především na množství raketových útvarů a jiných důležitých objektů

nepřítele. U raketové brigády můžeme určit jako pohotovostní jednu nebo několik baterií.

Po odhalení jaderných prostředků nepřítele se velitel frontu rozhoduje k jejich zničení. Při tom hodnotí důležitost a charakter objektu, vzdálenost jeho rozmístění, systém PVO v prostoru objektu i na přístupech k němu a možnost jeho zničení letectvem nebo raketovými vojsky frontu. Náčelník raketových vojsk a dělostřelectva a velitel letecké armády musí být připraveni informovat velitele frontu o možnostech raketových vojsk a letectva pro splnění tohoto úkolu. V rozhodnutí pro zničení objektu jadernými údery velitel frontu určuje: název objektu, místo jeho rozmístění, úkol pro zničení objektu, mohutnost jaderného náboje a druh výbuchu, dobu úderu.

Ke zničení baterie taktických raket nepřítele používáme jaderných nábojů 10—20 kt a baterie operačně taktických raket 20—40 kt.

K vyřazení 25—30 % odkryté živé síly oddílu „HONEST JOHN“ je třeba tří chemických raket R-170 (s OL VR-55).

Letecká armáda se zúčastňuje ničení taktického letectva nepřítele spolu s raketovými vojsky frontu. Vede údery na předem určená letiště, ničí a umlčuje střediska a místa velení a navedení letectva použitím jaderných, chemických i konvenčních prostředků. Hlavní úsilí letecké armády v boji s letouny-nosiči se soustřeďuje v průběhu bojů a sražení ve vzduchu silami stíhacího letectva a v případě nutnosti i části stíhacího bombardovacího letectva.

Nejcitelnější ztráty letectvu nepřítele můžeme způsobit jadernými údery na letiště, poněvadž tyto údery ničí nejenom letouny, létající a technický personál, ale i týly včetně samotného letiště. K úderu jednou jadernou bombou používáme 2—5 letadel, přičemž počítáme se zničením více než 60 % všech cílů na letišti. Naproti tomu úder jednoho bombardovacího pluku s konvenčními prostředky zabezpečuje zničení jen do 30 % letadel a stíhacího bombardovacího pluku do 60—70 % letadel, ale bez podstatného zničení jiných objektů.

Úkoly boje s raketovými jadernými zbraněmi nepřítele leteckou armádou zahrnují zničení útvarů operačně taktických raket a prostředků jejich zabezpečení podle plánu frontu a rozhodnutí velitele letecké armády a zničení taktických jaderných zbraní podle plánu velitelů armád prvního sledu frontu na úkor úsilí vyčleněného jim pro leteckou podporu.

Základními způsoby bojové činnosti letectva při ničení raketových jaderných prostředků nepřítele jsou činnost „na výzvu“ a „lov“.

Doba nutná k uskutečnění úderů letectva „na výzvu“ z pohotovosti číslo 1 může dosahovat u stíhacího bombardovacího letectva 15—25 minut a u bombardovacího letectva 45—75 minut. Nicméně ne vždy zabezpečíme včas údery na nově odhalené raketové jaderné prostředky nepřítele vzletem pohotovostních rojů „na výzvu“. Proto je výhodné tento způsob spojit s „lovem“, který vedou nejčastěji dvojice letounů bombardovacího nebo stíhacího bombardovacího letectva a pohotovostní jednotky předurčené k zesílení úderů „lovců“.

K vedení „lovu“ velitel letecké armády určuje stíhacím bombardovacím leteckým divizím pásma činnosti (široká do 150 km a hluboká do 200 km a velitelé divizí určují plukům prostory nebo úseky komunikací. Prostory pátrání mohou mít rozměry 10×20 až 20×20 km. Bombardovací divizi pásmo činnosti neurčujeme. Určíme jen prostory pátrání obvykle za dosahem stíhacího bombardovacího letectva.

Zkušenosti ze cvičení ukazují, že v letecké armádě je vhodné určit jako pohotovostní síly pro boj s prostředky jaderného napadení nepřítele v průběhu

operace, v závislosti na situaci, nejméně jeden až dva roje v každém stíhacím bombardovacím pluku. Množství pohotovostních sil a prostředků v bombardovacím a stíhacím letectvu určujeme v souladu s podmínkami konkrétní situace.

Některé normy pro ničení typových objektů:

— *stíhací bombardovací letectvo:*

1. jadernými bombami

- baterie „SERGEANT“ v palebném postavení: k zničení 45 kt, k umlčení 11 kt;

2. chemickými bombami

- oddíl „SERGEANT“ v prostoru soustředění: k zničení 60 letadel, k umlčení 30 letadel;

3. konvenčními prostředky (rakety a kanóny)

- baterie „SERGEANT“ v palebném postavení: k zničení 6 letadel, k umlčení 3 letadla;

— *bombardovací letectvo:*

1. jadernými bombami

- baterie „SERGEANT“ v palebném postavení: s optickým zaměřovačem k zničení 21 kt a k umlčení 3 kt, s radiolokačním zaměřovačem k zničení 66 kt a k umlčení 16 kt;

2. chemickými bombami (OCHAB-250 s R-35)

- oddíl „SERGEANT“ v prostoru soustředění: k zničení 30 letadel, k umlčení 15 letadel.

Vedení útočné operace ve vysokých tempech závisí na ničení nejenom prostředků jaderného napadení nepřítele, ale i jeho záloh. Pravděpodobný nepřítel v operacích na začátku války může mít zálohy v různé hodnotě. Zkušenosti cvičení NATO ukazují, že do zálohy armády nebo skupiny armád může nepřítel vyčlenit do jedné třetiny sil, které bude mít při zahájení bojové činnosti. Tyto zálohy může využít v závislosti na složení a předurčení k různým cílům: k obnovení bojeschopnosti nebo narůstání úsilí prvního operačního sledu, k protiúderům a ve výhodných podmínkách i k přechodu do protiútoků.

Střední vzdálenost prostorů rozmístění operačních a strategických záloh od čáry dotyku může být od 60—80 do 200—300 i více km. Velký význam pro úspěšné rozvíjení útočné operace v soudobých podmínkách má včasné zničení záloh a odražení jejich protiúderů. Při tom bude výhodné způsobit zálohám nepřítele značné ztráty ještě před zahájením jejich aktivní činnosti. To bude zásadně ovlivňovat rozvíjení útoku a splnění úkolů operace v krátkých lhůtách.

Boj se zálohami nepřítele v pásmu útoku vojsk frontu vedou raketová vojska strategického určení, dálkové letectvo, raketová vojska a letectvo frontu, přičemž používají především jaderné a chemické zbraně.

V průběhu operace musí průzkum všeho druhu závčas odhalit existenci a prostory rozmístění nepřátelských záloh a zámysl nepřítele na jejich použití. nábojů, které má front; situaci o pravděpodobném předurčení záloh nepřítele, dává úkoly raketovým vojskům a letecké armádě k zničení nejnebezpečnějšího

uskupení záloh a usměrňuje armády prvního sledu na dokončení zničení těchto sil nepřítele smělou a rozhodnou činností.

V závislosti na situaci můžeme k ničení operačních a strategických záloh nepřítele použít jednotlivé, skupinové a hromadné údery jadernými náboji různé mohutnosti (najednou nebo postupně) a různé druhy výbuchů jaderných nábojů: vzdušné, nízké vzdušné a pozemní. Použití různých druhů úderů a výbuchů závisí na řadě faktorů, jako např.: množství a mohutnost jaderných nábojů, který má front; situaci o pravděpodobném předurčení záloh nepřítele, jejich sestavě a stupni ukrytí; situaci útočících vojsk frontu a jejich úkolech; meteorologických podmínkách a roční době.

Při výpočtu množství jaderných nábojů potřebných ke zničení nebo umlčení záloh nepřítele vycházíme z množství jaderných nábojů ve frontu, jejich mohutností a požadovaného stupně ničení objektů. Mohutnost jaderných nábojů volíme tak, aby zabezpečovala určený stupeň ničení živé síly a bojové techniky nepřítele, přičemž bereme v úvahu charakter jejich rozmístění a stupeň ukrytí. Kalkulační a výpočetní procesy, které zaujímají značnou část práce pracovníků orgánů velení vojskům, můžeme urychlit použitím výpočetní techniky.

Z důvodů hospodárnosti při použití jaderných nábojů ničíme především ty zálohy nepřítele, které v daný okamžik představují největší úhrozu a vybíráme k ničení jejich nejdůležitější prvky, jejichž vyřazením zálohy nepřítele ztratí úplně nebo částečně svou bojeschopnost.

Divizi, které jsme způsobili 60—70 % ztrát v živé síle a bojové technice, považujeme za bojeneschopnou. Abychom způsobili tyto ztráty, stačí zničit:

- u obrněné divize čtyři až pět tankových a tři až čtyři motorizované prapory;

- u mechanizované divize dva až tři tankové a čtyři až pět motorizovaných praporů;

- u pěší divize do dvou tankových a pěti motorizovaných praporů.

Výpočty ukazují, že ke způsobení těchto ztrát divizi, která je rozmístěna v terénu odkrytém, je potřeba použít 10—12 jaderných nábojů 20 až 40 kt.

Stupeň ničení záloh nepřítele bude ve značné míře záviset na překvapení, s jakým jaderné údery provedeme. Nejúčinnější budou jaderné údery tehdy, když zálohy nepřítele zaujaly prostory soustředění, ale neuspěly je ženijně vybudovat, když se soustřeďují v určitém prostoru, nebo z něj zahajují přesun.

Letecká armáda používá k boji s operačními zálohami především bombardovací letectvo, kdežto stíhací bombardovací letectvo využívá převážně k ničení taktických záloh. Letectvo používáme především k ničení a umlčování záloh, které jsou v pohybu, kde efektivnost použití raketových vojsk je mnohem nižší.

Zálohy nepřítele můžeme ničit i společnými údery raketových vojsk frontu a letecké armády v různých prostorech a na různých směrech, musíme je však časově sladit. V jednom prostoru může letectvo vést jaderné údery za 15—20 minut po úderech raketových vojsk. Naopak raketová vojska mohou vést údery po letectvu již za 2 minuty (ne však dříve).

K ničení záloh nepřítele můžeme používat stálé i nestálé otravné látky s různou rychlostí účinku na lidské orgány. K ničení záloh v taktické hloubce obrany je výhodné používat nestálé rychle působící otravné látky; k ničení operačních a strategických záloh v operační hloubce můžeme použít nestálé i stálé rychle působící otravné látky.

Chemické údery v každém případě sladíme s jadernými, abychom vyloučili nežádoucí vliv jaderného výbuchu na šíření otravných látek v ovzduší. Při současném vedení jaderných a chemických úderů, objekty ničené chemickými raketami musí být vzdáleny od epicentra jaderného výbuchu do 3 km při mohutnosti rakety 40 kt a 4 km při mohutnosti 100 kt.

Jsou-li objekty jaderných a chemických úderů rozmístěny na kratší vzdálenosti, pak chemické údery operačně taktickými raketami je třeba vést nejméně o 30 minut dříve než jaderné.

Závěrem chci podstrhnout, že hlavním prostředkem boje s prostředky jaderného napadení a s operačními a strategickými zálohami nepřítele v soudobých podmínkách jsou jaderné zbraně, které dovolují veliteli frontu i velitelům armád tyto v krátké době umlčet nebo zničit v různé hloubce, za různé situace a zmařit tak zámysl nepřítele na jejich použití.

Právě v zájmu „upevnění socialismu“ s mezinárodním socialismem je nezbytné bránit socialistickou vlast. Kdo by se stavěl lehkomyslně k obraně země, v níž už zvítězil proletariát, rozbíjí spojení s mezinárodním socialismem.

Mechanizace a automatizace polního systému velení

V článku chci shrnout poznatky a zkušenosti z mezinárodních porad představitelů armád Varšavské smlouvy pracujících v oblasti automatizace a mechanizace velení vojskům a ukázat na fakta z využití prostředků mechanizace a automatizace velení na spojeneckém cvičení Varšavské smlouvy „ODRA — NYSA 69“. V některých aspektech chci doplnit článek podplukovníka ing. Miroslava Škopa „Mechanizace a automatizace na cvičení ODRA — NYSA,“ (VM č. 2/70).

Ve dnech 14.—22. 10. 1969 se uskutečnila porada představitelů generálních a hlavních štábů států Varšavské smlouvy pověřených koordinací prací v oblasti mechanizace a automatizace velení vojskům. Jedním z bodů porady byla zpráva o použití prostředků mechanizace a automatizace velení vojskům na spojeneckém cvičení „ODRA — NYSA 69“.

Zde vlastně teprve došlo k nasazení samočinných počítačů a další automatizační a mechanizační techniky v poměrně značném rozsahu. Demonstrace některých základních poznatků a zkušeností může proto přispět k rozšíření a zpřesnění pohledu širší vojenské veřejnosti na smysl, poslání i konečný efekt procesu mechanizace a automatizace velení.

Jistě není nutné dnes již zdůvodňovat skutečnost, že charakter a podmínky vedení soudobých operací kladou vysoké požadavky na systém velení vojskům.

Hromadné použití raketových vojsk a jaderných zbraní, vysoká pohyblivost a manévrovost vojsk, neúměrně narůstající objem informací, jejich vyšší frekvence a společně s tím požadavek jejich rychlého přenosu a zpracování vyžadují, abychom podstatně zvýšili operativnost, rychlost i kvalitu práce orgánů velení.

Velitelé a štáby musí rychle reagovat na změny v bojové situaci, rychle a přitom zdůvodněně se rozhodnout, musí brát v úvahu nejen své zkušenosti, ale řadu kvalitativních i kvantitativních kritérií, ovlivňujících úspěch v boji a operaci. Faktor času se stal jednou z rozhodujících podmínek dosažení úspěchu v ozbrojeném zápase, operaci a boji.

Teoreticky i experimentálně jsme již mnohokrát dokázali, že kvalitativní a především časové disproporce ve velení můžeme do značné míry paralyzovat širokým na cílevědomým použitím metod operačního výzkumu se souběžným zavedením mechanizační a automatizační techniky do systému velení — především pak zavedením samočinných počítačů. Tyto prostředky dávají rychlejší a kvalitnější podklady pro rozhodnutí v různých operačně taktických, týlových i jiných oblastech. Umožňují hluboce analyzovat bojové situace, na základě znalosti parametrů oceňovat kvantitativně i kvalitativně efektivnost přijatých opatření a s požadovanou přesností učinit nutné počty atd.

V řešení automatizace velení jsou dva přístupy. První, který vyžaduje vybudování komplexního automatizovaného systému velení a druhý, který vychází z využití současných prostředků a způsobů velení na základě širokého využití univerzálních a speciálních samočinných počítačů a prostředků malé a střední mechanizace včetně jiných technických prostředků.

První přístup, lze říci teoreticky opodstatněně správný a perspektivní, který sleduje cíl vybudovat integrovaný automatizovaný systém velení vojskům, vyžaduje však hlubokou teoretickou propracovanost, koordinovaný a složitý vývoj a výzkum ve všech sférách i oblastech systému velení. Druhý přístup se snaží v maximální míře spojit výsledky teorie s dosavadní praxí a „pomocí“ současnému velení, byť dílčím způsobem, překlenout vzrůstající disproporce mezi možnostmi ozbrojených sil a možnostmi systému velení. Vychází z konkrétní současné situace na úseku rozvoje velení. Vychází z konkrétní současné situace na úseku rozvoje velení, která v oblasti automatizace velení je v koaličním rámci charakterizována skutečností, že existuje řada algoritmů a programů různých operačně taktických, lze říci autonomních úloh, které jsou charakteristické pro jednotlivé druhy boje a operace v určitých podmínkách bojové či operační činnosti. Jsou to např. úlohy spojené s plánováním použití prostředků jaderného napadení, prostředků PVO, chemických jednotek, zásobovací úlohy atd. V podstatě jsou to tedy úlohy z oblasti zpracování informací s využitím mechanizační a především automatizační techniky. Rozhodující podíl přitom připadá zcela zákonitě samočinným počítačům, jakožto prostředku, který sice nemůže nahradit velitele, ale který jeho práci a výkonnost umocňuje.

Na základě tohoto druhého přístupu byl realizován záměr — využít a prokázat efektivnost využití mechanizační a automatizační techniky ve systému velení při spojeneckém cvičení „ODRA — NY-SA 69“.

Cvičení probíhalo podle tohoto záměru (hrubý nástin pro zřetelnější představu):

Vycházel z ostře vyhrocené mezinárodně politické situace na západoevropském válečném území. Vojska obou koalic pokračovala pod záminkou cvičení ve zvyšování bojové pohotovosti a v přípravách k útočné operaci.

Vyvrcholením asi měsíční přípravy k bojovým akcím bylo vyvedení vojsk z mírových posádek do prostorů soustře-

dění, kde velitel fronty (štáb ŘC) předal veliteli cvičící armády („Severní strany“) operační směrnici a odborné směrnice náčelníků druhů vojsk a služeb. Vševojsková armáda byla složena z 5 divízi, armádních útvarů a jednotek druhů vojsk. Mimo to byly na cvičení vyvedeny též jednotky PVO, letectvo, padákové a námořní výsadky.

Cvičící armáda (po zplánování operace) provedla úder na protistojícího nepřítele, v pohraničním střetném sražení rozbila jeho obranné uskupení, prolomila nepřátelskou obranu a rozvíjela úspěch do hloubky. Překonávala vodní překážky, použila padákové a námořní výsadek, zasedla druhé sledy divízi i druhý sled armády, odrazila protiúder, obklíčila a ničila nepřítele a přešla do pronásledování.

Operaci zahájila bez použití jaderných zbraní, ale v průběhu přešla k jejich použití. Šířka útočného pásma armády byla 140 km, hloubka operace 250 km. Tempo útočné operace 60 km/den. Délka operace 4 dny. Operační sestava ve dvou sledech, v prvním sledu 4 a ve druhém 1 divize.

Cvičení probíhalo ve dvou etapách:

První etapa — trvání 3 dny — přípravné období — tzn. plánování armádní útočné operace. Velitel armády přijal rozhodnutí a stanovil úkoly za 6 hodin. Plánování operace trvalo 20 hodin. Zbytek času využily divize na organizaci součinnosti a zabezpečení bojové činnosti. Druhá etapa — vedení boje — trvala 4 dny.

Velení vojskům bylo zabezpečeno z velitelských a týlových stanovišť armády a divízi, kde pracovaly štáby a prostředky mechanizace a automatizace.

VS a TVS armády se přemisťovalo v průběhu operace celkem 3krát.

VS a TVS divízi se přemisťovala 2 až 3krát za 24 hodin.

Z jednotného armádního systému spojení byly vyčleněny spojovací kanály pro přenos informací využívaných k řešení úloh na mechanizačních a automatizačních prostředcích.

Tolik ve stručnosti k operačnímu záměru a plánu provedení cvičení, které vytvářely možnost prověřit řešení operačně taktických i týlových úloh na prostředcích výpočetní techniky v různých podmínkách i obdobích útočné operace a stejně tak možnost prověřit vlastní práci technických prostředků velení v polních podmínkách a to jak v práci na místě, tak i při přemisťování velitelských stanovišť.

V systému velení (na stupních armáda — divize) byly použity tyto prostředky automatizace:

1. Celkem 7 samočinných počítačů, a to
 - 4 stacionární samočinné počítače MINSK 22
 - 2 stacionární samočinné počítače D-4 A
 - 1 mobilní samočinný počítač D-4 A¹⁾

2. Mobilní výpočtové stanoviště, včetně výpočtových stanovišť vybavených stroji „ASKOTA“ a stroji „SOEMTRON-385“ se snižovačem děrné pásky a děrovačem.

Z přenosových prostředků bylo použito:

- zařízení pro utajený přenos pomocí přístroje „KACENEC“, „TOMSON“ a „DPU“
- dálkopisy
- fototelegraf (s přístrojem TB-1)
- 1 vrtulník.

Kromě těchto prostředků automatizace byly na cvičení v široké míře využity prostředky mechanizace, které můžeme zhruba rozdělit do těchto skupin:

- prostředky pro výpočty (např. SOEMTRON/220, „ASKOTA“ atd.)
- prostředky vnitřního spojení (dispečinky, magnetofony ap.)
- prostředky pro zápis, uložení a vydávání informací (magnetofony)
- prostředky pro rozmnožování dokumentů (xerografy, kopírovací stroje)

Tyto prostředky byly na výpočtových stanovištích nebo je používali autonomně na jednotlivých odděleních štábu i divizí.

K ověření efektivnosti mechanizační a automatizační techniky v systému velení vševojskové armády bylo před cvičením připraveno 122 úloh z oblasti práce operačního oddělení štábu armády a operačních oddělení divizí, štábu RVD, ženijního oddělení, chemického oddělení, oddělení PVO a štábu týlu. Z tohoto celko-

1. SP-D-4A je elektronický počítač německé lidové armády — mobilní typ (na obrněném transportéru). Je určen pro stupeň divize. Má operační magnetickou bubnovou paměť o kapacitě 4.096 slov. Délka slova 32 bitů. Operační rychlost 900 operací/sec. Vstup lze zabezpečit děrnou páskou rychlostí 150 znaků/sec., nebo pomocí dálkopisu T-63. Výstup — děrná páska rychlostí 50 znaků/sec., nebo T-63. Počítač je polovodičový. Programuje se ve strojovém kódu nebo pomocí symbolického programu pro SP MINSK-22. Počítač má vnitřní klimatizaci.

vého počtu byla 1/3 úloh řešena při cvičení na samočinných počítačích a 2/3 úloh na mechanizačních prostředcích.

Základem řešení operačně taktických úloh bylo 27 programů zpracovaných pro SP MINSK 22 (některé též pro SP D-4A). Šlo o 25 operačně taktických a týlových a o 2 programy technických úloh.

Organizaci skupin mechanizace a automatizace a stejně tak i metodiku a techniku práce těchto skupin rozebral a demonstroval pplk. ing. Škop ve VM č. 2/70. Pro zpřesnění představy o úlohách řešených na samočinných počítačích, časovém efektu úloh ve srovnání s „ručním“ způsobem řešení a „spotřebitelích“ těchto úloh uvádím „Přehled řešených úloh na samočinných počítačích“ — viz příloha 1.

Na cvičení byly využívány i prostředky malé a střední výpočetní techniky — a to přenosný počítač „EDVM-P“²⁾, „SOEMTRON-220“ a „ASKOTA“.

Jaké výpočetní úlohy řešily tyto mechanizační prostředky — což do určité míry ukazuje i okruh jejich využitelnosti — ukazují v příloze 2.

Celkový přehled programů použitých na cvičení ukazuje tabulka 1.

V rámci ředitelství cvičení pracovala během cvičení devíticenná skupina rozboru s cílem sebrat, vyhodnotit a zobecnit zkušenosti ze cvičení po stránce využití prostředků automatizace a mechanizace. Na základě předem připravených statistických formulářů bylo hlavním úkolem této skupiny statistické šetření, které spočívalo ve sběru, vyhodnocení a zobecnění statistických údajů a závěrů podle kvantitativních a kvalitativních ukazatelů. Mimo těchto statistických metod vy-

2. Poněvadž je počítač „EDVM-P“ méně znám, uvádím některé základní charakteristiky:

Jde o přenosný elektrický počítač sovětské výroby, používaný ve štábech k operačně taktickým a týlovým výpočtům v polních i stacionárních podmínkách. Počítač zpracovává vstupní a výstupní data v desítkové soustavě s použitím znaménka i desetinné čárky. Má 4 šestnáctičíslové registry, z nichž dva operační a zbývající se používají pro zapamatování dvou šestnáctičíslových čísel.

Stroj může současně uchovat čtyři čísla a provádět šestnáct operací.

Vstup je pomocí desítkové klávesnice se znaménkem a desetinnou čárkou. Výstup je řešen na luminiscenčním panelu, anebo pomocí zvláštního přidavného zařízení na stránkový dálkopis, nebo perforátor děrné pásky.

Přístroj obsahuje feritové a tranzistorové prvky a může pracovat v rozmezí teplot od -10° do +50° C. Pro napájení se může používat střídavého proudu 120/220 V, nebo stejnosměrného proudu 12 V. Váží 30 kg a lze jej převážet všemi způsoby přepravy.

Tabulka 1

Poř.	Určení programu	Počet programů podle použité techniky									Celkem programů
		SP			střední mechanizace			malá mechanizace			
		MINSK 22	D-4A	celkem	SOEM-TRON 385	ASCO-TA 170/45	celkem	EDVM P	SOEM-TRON 220	celkem	
1	Operační oddělení	11	4	15	—	—	—	9	9	18	33
2	RVD	10	3	13	—	—	—	—	7	7	20
3	Ženíjní oddělení	1	—	1	—	—	—	5	3	8	9
4	Chemické oddělení	6	—	6	—	—	—	1	3	4	10
5	PVO	4	—	4	—	—	—	6	—	6	10
6	Týl	9	2	11	5	6	11	9	9	18	40
Celkem programů		41	9	50	5	6	11	30	31	61	122

hodnocování, používala skupina experimentální metody srovnávání a vyhodnocování výsledků řešení jednotlivých úloh na SP, účtovacích strojích a ručním výpočtem. Tyto metody dávaly dobré výsledky, zvláště při analýze struktury a organizace metod práce štábu a při zkoumání funkčních povinností důstojníků štábů.

Na základě získaných podkladů došla skupina rozboru k závěru, že cíle cvičení byly v oblasti využití automatizační a mechanizační techniky splněny a byl položen další důkaz o efektivnosti a významnosti pomoci výpočetní techniky v práci štábu při velení vojskům.

Zkušenosti ukázaly, že operačně taktické a týlové programy lze po nevelkých úpravách použít ve štábech jak v denní praxi, tak i na dalších cvičeních. Dopracování pozůstává především v unifikaci jednotlivých forem dokumentů. Zároveň se však na cvičení prokázala nutnost dalšího zpracování operačně taktických úloh, především informačních, zabezpečujících činnost jednotlivých oddělení štábu armády — jako např. sběr, zpracování a výdej informací o rozmístění, sestavě a charakteru bojové činnosti vlastních vojsk, zpracování údajů o vojscích a objektech protivníka, zachycení a vyhodnocení údajů o jaderných úderech, o chemickém zamoření, meteorologické situaci atd.

Můžeme konstatovat, že technické prostředky a především pak samočinné počítače (zejména MINSK 22) pracovaly ve všech střediscích při značném vytížení bez podstatných chyb. Přitom statistika ukázala, že vytížení SP MINSK 22 v měřítku armády je nevelké. Největší vytížení tří výpočtových středisek nepřevyšovalo

10 hodin práce za den. Z toho vyplývá, že „schopnost“ jednoho SP dává možnost jej využít pro několik armád (pro front) za podmínky pečlivého určení posloupnosti řešení jednotlivých úloh.

Co k tomuto ještě dodat? Jen to, že jde o průkazné a hmatatelné výsledky trpělivé, systematické a cílevědomé práce řady odborníků, že problém mechanizace a automatizace velení již dávno přerostl rámec jedné armády. O tom všem bychom mohli hodně hovořit, protože jsou to nesporná fakta. V tomto konkrétním případě jde mi však o zamyšlení nad naším přínosem k řešení i realizaci otázek automatizace a mechanizace velení — především pak o zamyšlení nad našim přínosem k plnění úkolů v rámci koalice Varšavské smlouvy — tedy v podstatě nad tím, co jsme mohli udělat a co jsme udělali.

Z přehledu úloh řešených na prostředcích automatizace i mechanizace je zřejmé, že na cvičení „ODRA — NYSA 69“ participovala i naše armáda. Tedy i pro nás to bylo místo, kde jsme se mohli pochlubit dosaženými výsledky v oblasti automatizace a mechanizace polního systému velení. A jaká je skutečnost? To dokazuje dost průkazně rozdělení programů pro jednotlivé armády na cvičení — viz **tabulka 2**.

Tabulku mohou ponechat bez komentáře. Bude vhodné se však nad danou skutečností zamyslet a to především z toho pohledu, proč ČSLA, která stála v začátku šedesátých let v čele řešení problematiky mechanizace a automatizace velení, se dnes nemůže prezentovat kvalitnějšími výsledky své práce především v oblasti polního systému velení vojskům.

Armáda	Počet rozpracovaných a použitých programů		
	na SP	na prostředcích malé a střední mechanizace	CELKEM
Sov. armáda	15 (13)	30 (30)	45 (43)
Maď. lid. armáda	15 (11)	5 (4)	20 (15)
ČSLA	4 (4)	—	4 (4)
Polská lid. armáda	16 (15)	37 (37)	53 (52)
CELKEM	50 (43)	72 (71)	122 (114)

Na některé z hlavních příčin současného neuspokojivého stavu v oblasti mechanizace a automatizace velení v naší armádě poukázal zástupce náčelníka generálního štábu na velitelském shromáždění MNO v lednu 1970. Hlavní příčiny nedostatků spatřoval v tom, že

- zavádění mechanizační a automatizační techniky bylo poznamenáno neustálým přehodnocováním koncepce řešení s dalekosáhlými důsledky pro oblast realizace a přípravy kádrů,
- v rozvoji velení byla potlačena úloha centrálního orgánu velení v naší armádě při obsahovém ovlivňování tvorby koncepce mechanizace a automatizace velení,
- zaměry technizace jednotlivých oblastí velení nebyly plně ujasněny, zpracová-

vané koncepce nebraly v úvahu reálné možnosti a časově nejbližší potřeby vojska, byly přeceňovány technické i projekční možnosti,

- na zavádění mechanizační a automatizační techniky do armády měla rovněž vliv obtížnost prosazování vojenských potřeb v národním hospodářství — a to zejména v oblasti výroby samostatných počítačů.

A k tomu mohu dodat, že jednou z dalších příčin byla i skutečnost, že neexistoval odpovědný funkční orgán velení armády, který by koncepčně i operativně řídil a koordinoval nejen vědeckovýzkumnou základnu rozvoje velení, ale i realizační oblast ve směru zdokonalování systému velení cestou technizace řídicích procesů.

Jak dál v nejbližší perspektivě?

Jestliže po minulých dvou letech, která poznamenala všechny sféry i oblasti našeho společenského života, je letošní rok ve znamení konsolidace a nápravy chyb minulosti, pak se to plně týká i oblasti mechanizace a automatizace velení.

Záměr velení naší armády v oblasti rozvoje velení pro léta 1970—75 vychází jednoznačně ze závěrů jednání představitelů generálních štábů armád Varšavské smlouvy v roce 1969. A tak v podstatě po třech letech dochází k tomu, že se hlavní těžiště naší práce orientuje opět k plnění koaličních závazků.

Jestliže již v roce 1965 vzešel z naší vědecké konference MNO k rozvoji velení požadavek a impuls k mezinárodní spolupráci v rámci řešení jednotného, integrovaného, automatizovaného polního systému velení, pak v letošním roce, po vyhodnocení mezinárodních jednání, ať společných, či dvoustranných, se dostáváme

konečně do období, kdy automatizovaný polní systém přestal být jen „pojemem“, ale stává se zcela konkrétním a i námi respektovaným koaličním úkolem.

Záměr velení armády je rozpracován na základě potřeb naší armády a ekonomických možností, které budou armádě dány v rámci pětiletky rozvoje našeho národního hospodářství. Hlavní úsilí klade na řešení úkolů v rámci mezinárodní spolupráce, kde v centrálním plánu byly úkoly přesně a závazně rozděleny do každé armády a vydávány podrobné směrnice k jejich rozpracování a způsobu plnění.

Perspektivní záměr — určitá rámcová koncepce — rozvoje velení v oblasti mechanizace a automatizace vychází ve stanovení rámcových cílů dedukovaných z doporučení náčelníka štábu ozbrojených sil států Varšavské smlouvy a orientuje výzkum i realizaci v oblasti technizace

systému velení k odstranění disproportionality a nedostatků a to jak ve sféře projekčních prací, technické báze i v oblasti přípravy kádrů. Tato rámcová linie řeší tři závažné problémy:

- odstranění zpoždění v rozvoji mechanizace a automatizace především polního systému velení,
- rozdělení sil a prostředků řídicích a výzkumných orgánů pro efektivní pokrytí jednotlivých oblastí činnosti,
- účelné rozdělení investic do výpočetní techniky.

Souběžně s tím počítá se zahájením prací na komplexní dlouhodobé koncepci rozvoje mechanizovaného a automatizovaného systému velení.

V letošním roce počítáme s dokončením prací na sestavení vzorů formalizovaných dokumentů a se započatím systematického ověřování prostředků mechanizace a automatizace v polních štábech. Prvním komplexním experimentem má být připravované cvičení NEUTRON, na které mají navazovat další podobné konfrontace výsledků vědeckovýzkumné práce a praxe velení v pětiletce.

Víme, že při realizaci těchto opatření nepůjde vše hladce. To správně podtrhl zástupce náčelníka generálního štábu na zmíněném velitelském shromáždění slovy: „... Začlenění nové mechanizační a automatizační techniky do práce štábů bude vyžadovat jejich vysokou adaptivnost, nepřetržitou spoluúčasť na dotváření odpočívajících forem a metod práce a trvalé

obsahové ovlivňování dalšího rozvoje vytvářeného programového díla a připravovaných organizačních, kádrových a technických zásahů. Je třeba mít na zřeteli, že bez kladného přístupu cvičících štábů, bez jejich zdravé kritičnosti a porozumění pro dětské nemoci nově se tvořícího díla, nelze mít při řešení tak složitých problémů žádnou šanci úspěchu...“.

Demonstraci některých poznatků a zkušeností ze cvičení „ODRA - NYSA 69“ na jedné straně a rámcových cílů a úkolů na straně druhé jsem neuvedl samoúčelně. Cílem bylo ukázat na konkrétních faktech to, že v letech 1970—75 vstupujeme v oblasti mechanizace a automatizace velení v ČSLA do nové etapy, charakterizované především širokou koaliční spoluprací při teoretické, organizační i technické přípravě 1. etapy výstavby polního automatizovaného systému velení. Nedostatky minulosti v konfrontaci s úkoly v blízké perspektivě dosti přesvědčivě ukazují, že funkční orgány, vědeckovýzkumnou základnu i pracovníky štábů čeká mnoho úsilovné a namáhavé práce, která je však nezbytná ke zvýšení bojovosti nejen naší armády, ale celé koalice armád států Varšavské smlouvy.

A jestliže letos slavíme 25. výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou a 15. výročí Varšavské smlouvy, pak i v oblasti mechanizace a automatizace velení máme možnost konkrétní práci přispět k obranyschopnosti socialistického tábora.

PŘEHLED ÚLOH ŘEŠENÝCH NA SAMOČINNÝCH POČÍTAČÍCH

Poř. čís.	Pojmenování úlohy	Příslušnost úlohy	Úloha řešena pro	Počet řešení	Čas výpočtu pomocí SP	Čas na výpočet bez SP	Efektivnost
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Stav bojové pohotovosti u jednotek	PLA	oper. odd. A	2	60	300	5
2	Plánování přesunů jednotek	PLA	oper. odd. A	1	46	150	3,25
3		SA		1	30	150	5
4		ČSLA		2	96	150	1,5
5		NLA		10	23	120	4
6	Poměr sil a prostředků	SA	oper. odd. A	17	35	120	3,5
7		ČSLA		10	68	120	1,5
8		NLA		4	45	120	3
9	Vyhodnocení účinků jaderných úderů	SA	oper. odd. A	6	40	300	7
10		SA	štáb RVD A	6	50	300	6
11		NLA	štáb msd	8	69	150	2,2
12	Výpočet pal. možností RVD v armádní útočné operaci	PLA	oper. odd. štáb RVD A	12	50	300	6
13	Výpočet nezbytného množství raket s jad. náł. a jejich moh. při zničení objektů nepřítele	SA	štáb RVD A	5	92	350	4
14	Rozdělení jaderných úderů na objekty nepřítele	ČSLA	štáb RVD	6	64	240	4
15		SA		6	35	240	6
16		NLA	štáb msd	3	40	120	3
17	Stanovení pal. možností dělostřelectva a rozdělení munice	PLA	štáb RVD A	6	76	200	2,5
18		SA		2	48	180	3,5
19	Plánování přemístění RV v operaci	SA	štáb RVD A	9	60	180	3
20	Ohodnocení boj. možností sil a prostředků PVO	SA	oper. odd. odd. PVO A	10	25	ručním způsobem se neprovádí	
21		PLA		4	60		
22	Výběr opt. uskupení PLRV v armádní útočné operaci	PLA	náč. odd. PVO A	3	40	ručním způsobem se neprovádí	
23	Plánování přemístění jedn. PLRV v armádní útočné operaci	PLA	náč. odd. PVO A	6	98	460	4,5

Poř. čís.	Pojmenování úlohy	Příslušnost úlohy	Úloha řešena pro	Počet řešení	Čas výpočtu pomocí SP	Čas na výpočet bez SP	Efektivnost
1	2	3	4	5	6	7	8
24	Předpověď radioaktivního zamoření	SA	chem. odd. A	3	75	300	4
25	Určení možných dávek zamoření a ztrát na živé síle	NLA	chem. odd. msd	17	61	400	6—7
26	– na přesunu	NLA		15	48	400	7—8
27		ČSLA	chem. odd. msd	10	62	400	6—7
28		SA	chem. odd.	3	40	400	8—10
29	Předpověď chem. zamoření terénu a ovzduší	SA	chem. odd. A	3	45	130	3
30	Výběr opt. plánu přepravy přes vodní toky	NLA	štáb msd	9	42	ručním způsobem se neprovádí	
31	Výpočty přepravy vojsk vzduchem	SA	oper. odd.	1	24	60	2,5
32	Výpočty pro ohodnocení mat. zabezpečení	PLA	týl A	4	114	700—800	7—8
33	– technické zabezpečení	PLA	týl A	1	99	500—600	5—6
34	– zdrav. zabezpečení	PLA	týl A	4	99	500—600	5—6
35	– zabezpečení přepravy	PLA	týl A	4	125	700—800	5—6
36	Výpočet možností přesunu PHM	NLA	štáb msd	4	20	300	9—10
37	Plánování mat. zab. armádní útočné operace	PLA	týl A	3	127	1200	9
38	Plánování dopl. mat. prostředků	PLA	týl A	3	46	220	4,5
39	Plánování přesunu mat. prostř.	PLA	týl A	1	150	430	4,3
40	Výpočet denních dávek	PLA	týl A	1	25	120	5
41	Šifrov. úlohy	NLA	oper. odd. msd	80	12	25	2
42	Zpracování dokumentace pro radiospoj.	NLA	štáb msd	2	30	1200	40
43	Topogeodetické výpočty	NLA	štáb msd	2	15	120	8

Pzn. Čas je uváděn v minutách!

PŘEHLED ÚLOH ŘEŠENÝCH NA MALÉ A STŘEDNÍ VÝPOČETNÍ TECHNIKE

Poř. čís.	Název úlohy	Armáda a čís. (kód) úlohy	Určení úlohy pro			Typ přístroje
			oddělení	A	svazek	
1	2	3	4	5	6	7
1	Operačně taktické úlohy					
2	Výpočet poměru sil a prostředků	SA	oper. odd.	/	/	ED VM-P
3	Výpočet poměru sil u jaderných zbraní	SA	oper. odd.	/	/	ED VM-P
4	Určení možných čar a času střetnutí s nepřítelem	SA	oper. odd.	/	/	ED VM-P
5	Určení momentu střetnutí s nepřítelem	PLA	oper. odd.	/	/	SOEMTRON 220
6	Výpočet vzdálenosti a času střetnutí s nepřítelem	PLA	oper. odd.	/	/	SOEMTRON 220
7	Výpočet hustoty dělostřelectva	PLA	štáb RVD	/	/	SOEMTRON 220
8	Výpočet takt. hustoty dělostřelectva	PLA	štáb RVD	/	/	SOEMTRON 220
9	Výpočet času na přemístění pal. post.	PLA	štáb RVD	/	/	SOEMTRON 220
10	Výpočet děl. přepadu k rak. rozvinutí hl. sil	PLA	oper. odd. štáb RVD	/	/	SOEMTRON 220
11	Určení pol. možnosti dělostřelectva na celou operaci (dny boje)	PLA	štáb RVD	/	/	SOEMTRON 220
12	Určení pol. možnosti dělostřelectva v děl. přípravě (přepadu)	PLA	štáb RVD	/	/	SOEMTRON 220
13	Určení spotřeby munice v útočné operaci	PLA	oper. odd.	/	/	SOEMTRON 220
14	Rozdělení děl. munice dle úkolů a dní operace	PLA	štáb RVD	/	/	SOEMTRON 220
15	Výpočet celkové doby přesunu	PLA	oper. odd.	/	/	SOEMTRON 220
16	Výpočet délky přesunu jednotek střední rychlosti	SA	oper. odd.	/	/	EEVM-P
17	Výpočet délek proudů armády za přesunu	SA	oper. odd.	/	/	EEVM-P
18	Výpočet délek proudů na přesunu	PLA	oper. odd.	/	/	SOEMTRON 220
19	Výpočet délky proudů při překonávání vodních překážek	PLA	oper. odd.	/	/	SOEMTRON 220
20	Výpočet délky přepravy přes vodní překážky	PLA	oper. odd.	/	/	SOEMTRON 220
21	Výpočet trvání přepravy jednotek hlubokým broděním	PLA	oper. odd.	/	/	SOEMTRON 220
22	Výpočet délky trvání přepravy při daném množství přepr. prostředků	SA	oper. odd.	/	/	EDVM-P
23	Výpočet délky trvání přepravy při daném množství přepr. prostředků	SA	oper. odd.	/	/	EDVM-P
24	Výpočet času při přepravě vojsk žel.	PLA	oper. odd.	/	/	SOEMTRON 220
25	Výpočet času přepravy vojsk	SA	oper. odd.	/	/	EDVN-P

Poř. čís.	Název úlohy	Armáda a čís. (kód) úlohy	Určení úlohy pro			Typ přístroje
			oddělení	A	svazek	
1	2	3	4	5	6	7
26	Výpočet množství dopr. letounů nutných pro přepravu jednotek	SA	oper. odd.	/	/	EDVN-P
27	Výpočet možného množství taktického letectva při náletu	SA	PVO	/	/	EVDN-P
28	Výpočet průměrného množství letadel zničených jedn. PVO	SA	PVO	/	/	EDVN-P
29	Výpočty boj. možnosti PVO jednotek div.	SA	PVO	/	/	EDVN-P
30	Určení potřebného množství SL k zničení nepř. letadel	SA	PVO	/	/	EDVN-P
31	Určení pravděpodobnosti překonání zóny chráněné SL nepřitele	SA	PVO	/	/	EDVM-P
32	Určení pravděpodobnosti překonání zóny PVO nepřitele chráněné SL a RLRV	SA	PVO	/	/	EDVM-P
B Ženíjní zabezpečení bojové činnosti						
33	Výpočet počtu min, které je možné položit za určený čas	PLA	žen. odd.	/	/	SOEMTRON 220
34	Výpočet času na položení min při použití stejných nebo různých sil a prostředků	PLA	žen. odd.	/	/	SOEMTRON 220
35	Výpočet času na položení min. polí při použití minokladačů	PLA	žen. odd.	/	/	SOEMTRON 220
36	Výpočet množství sil, prostředků a času pro splnění žen. úkolů	SA	žen. odd.	/	/	EDVM-P
37	Výpočet času koloběhu přepravních prostředků	SA	žen. odd.	/	/	EDVM-P
38	Výpočet množství přepr. prostředků	SA	žen. odd.	/	/	EDVM-P
39	Výpočet množství přepr. prostředků pro přepravu vojsk v omezeném čase	SA	žen. odd.	/	/	EDVM-P
40	Výpočet času na stavbu letiště	SA	žen. odd.	/	/	EDVM-P
C Ochrana proti ZHN						
41	Výpočet dáv. zamoření	PLA	chem. odd.	/	/	SOEMTRON 220
42	Výpočet dáv. zamoření	SA	chem. odd.	/	/	EDVM-P
43	Určení min. rychlosti přesunu v zamořeném terénu, při zvyšování neb snižování úrovně radiace	PLA	chem. odd.	/	/	SOEMTRON 220
44	Určení min. rychlosti přesunu v zamořeném terénu při stejné úrovni radiace	PLA	chem. odd.	/	/	SOEMTRON 220
D Materiálně-technické zabezpečení						
45	Výpočet zabezpečení armády, svazků a útvarů děl. municí	SA	DV	/	/	EDVM-P
46	Výpočet složení a váhy armádního pal. průměru	SA	DV	/	/	EDVM-P

Poř. čís.	Název úlohy	Armáda a čís. (kód) úlohy	Určení úlohy pro			Typ přístroje
			oddělení	A	svazek	
1	2	3	4	5	6	7
47	Výpočet nutného množství přeprav. prostřed. pro přesun v omezené době	SA	týl	/	/	EDVM-P
48	Výpočet ztrát na boj. technice a dopr. prostřed.	SA	týl	/	/	EDVM-P
49	Výpočet zabezpečení armády PHM	SA	týl	/	/	EDVM-P
50	Výpočet přísunu PHM	SA	týl	/	/	EDVM-P
51	Výpočet zabezp. divize proviantem	SA	týl	/	/	EDVM-P
52	Výpočet přísunu denních dávek	SA	týl	/	/	EDVM-P
53	Výpočet přísunu map, prostředků a nutného množství přep. prostřed. pro přesun	SA	týl	/	/	EDVM-P
54	Výpočet potřebného množství přeprav. prostřed. v závislosti na času a tonáži vozidel	PLA	týl	/	/	SOEMTRON 220
55	Procent. výpočet PHM spotřeby	PLA	týl	/	/	SOEMTRON 220
56	Výpočet času pro rozvoz materiálu	PLA	týl	/	/	SOEMTRON 220
57	Výpočet trvání přepravy transp.	PLA	týl	/	/	SOEMTRON 220
58	Výpočet potřebné rychlosti přesunu voj. transp. při stanovených délkách	PLA	týl	/	/	SOEMTRON 220
59	Výpočet potřebného množství náhr. dílů	PLA	týl	/	/	SOEMTRON 220
60	Výpočet opravárenských možností jedn. dílny na den boje	PLA	týl	/	/	SOEMTRON 220
61	Výpočet množství odsunu poškozených tanků na den boje	PLA	týl	/	/	SOEMTRON 220
62	Výpočet přísunu denních dávek	PLA	týl	/	/	SOEMTRON 220
63	Složení a rozbor stavu zásob	PLA	týl		/	ASCOTA
64	Složení a rozbor stavu zásob	PLA	týl	/	/	ASCOTA
65	Rozmístění a stav mat. zásob	PLA	týl	/	/	ASCOTA
66	Předpokládaná spotřeba PHM	PLA	týl	/	/	ASCOTA
67	Celkový počet mat. zabezpečení	PLA	týl	/	/	ASCOTA
68	Rozdělení mat. prostředků (plán. mat. zabezpečení)	PLA	týl	/	/	ASCOTA
69	Výpočet potřebného množství a přísunu PHM	NLA	týl	/	/	SOEMTRON 220
70	Výpočet potřebného množství a přesunu PHM	NLA	týl		/	SOEMTRON 220
71	Výpočet potřebného množství a přesunu PHM	NLA	týl		/	SOEMTRON 220
72	Výpočet potřebného množství a přesunu PHM	NLA	týl		/	SOEMTRON 220

Strojové řešení

VYVEDENÍ VOJSK

V současné době vystupuje ve vojenském umění výrazně do popředí požadavek zabezpečit rychlý pohyb vojsk. Jedině pohyb v soudobých podmínkách umožňuje jednak plně využít mohutných účinků vlastních zbraní, jednak se chránit před ničivými účinky jak nepřátelských palebných úderů, tak i za-
moření.

Zabezpečit rychlý pohyb vojsk znamená komplexně řešit řadu otázek, z nichž jedna souvisí s přesuny po silnicích. Těžiště objemu prací v souvislosti s organizací přesunu je v jejich vlastním operativním řízení v konkrétní situaci, která nebude vždy odpovídat ani jedné z předvídaných variant. Přesto však včasné a přitom pečlivé a podrobně zpracované plány, které umožňují operativní úpravu vzniklé situace a vydání příslušných rozkazů, jsou důležitým předpokladem k zabezpečení organizovanosti, rychlosti a včasnosti přesunů i v těch nejsložitějších situacích. Zpracování plánů přesunu dosavadním manuálním způsobem je však pracné a časově značně náročné.

Využití mechanizační a automatizační techniky v této oblasti bude proto objektivní nutností.

V současné době je na samočinném počítači MINSK-22 zpracován program, který řeší plán přesunu vševojskového svazku od výchozích míst k rozchodištím, včetně nalezení jednotlivých pochodových os. Tento program neřeší však vyvedení vojsk z prostoru rozmístění do výchozích míst. V článku chci proto ukázat jednu z *možných metod* analýzy možností strojového řešení úloh v této oblasti a tím vytvořit možný předpoklad ke zpracování programu i pro tuto (podle mého názoru) nejdůležitější etapu přesunu, na níž závisí zdárný výsledek celého přesunu.

Vím, že matematická formulace algoritmu v tomto případě bude značně náročnější a pracnější v porovnání s již zpracovaným programem, který si vyžádal téměř 3 000 pracovních hodin.

Rozmístění vojsk v prostoru rozmístění, odkud má být zahájen přesun jednotek na vozidlech, nebude vždy odpovídat zámyslu velitele pro další bojovou činnost.

Z této skutečnosti vyplývají tyto požadavky na sestavování proudů:

— proudy vytváříme tak, aby čelo

každého praporu (oddílu) dosáhlo výchozího místa (VM) v okamžiku, kdy proud pochoduující vpředu již tímto místem prošel a kdy je vzdálen na předepsanou vzdálenost;

— proudy sestavujeme v prostorech rozmístění praporů (oddílů);

— posilové prostředky začleňuje-

Tabulka 1

Jednotka	Číslo proudu	Vyvedení do výchozího místa												VM LOUHOV	
		F-CRHOV		E-KLATON		D-PRIMA		C-KLNA		B-MNICH		A-ROBA		Č	Z
		Č	Z	Č	Z	Č	Z	Č	Z	Č	Z	Č	Z		
PzS	103											16,32	16,35	16,52	16,55
1/25 tp	128											17,32	17,50	17,55	18,10
OZP 25tp	118											17,50	17,52	18,10	18,12
1 do 25 tp	146									17,46	17,49	18,12	18,20	18,32	18,40
25 tp	120														
atd.															

Č = čelo proudu; Z = záď proudu

me do sestav jednotlivých proudů buď předem, tj. v prostorech rozmístění praporů (oddílů), nebo v době přiblížování k VM a tak, abychom nenarušili plynulost přesunu a aby nedošlo k nahromadění sil a prostředků na pochodových osách. Organizované a včasné projetí VM jednotlivými proudy je jedním ze základních předpokladů zdárného dokončení celého přesunu.

Vyvedení jednotek z prostoru rozmístění na pochodové osy a průjezd VM klade značné nároky na plánování, organizování i operativní řízení.

Možnou variantu grafického vyvedení útvarů a jednotek z prostoru rozmístění do VM uvádím na *schématu 1*. Tuto variantu podrobují analýze z hlediska možností strojového zpracování na samočinném počítači.

Celkový výsledek uvedeného schématu můžeme zachytit do této tabulky (viz tab. 1).

Pomocné body A, B, C, D, E, F (plukovní VM nebo VM samostatných jednotek) mají za cíl umožnit vhodné vytvoření pochodové sestavy, aby nenastalo hromadění sil a prostředků před VM nebo vzájemné předjíždění proudů na jedné komunikaci.

Údaje zachycené v tabulce 1 se musí objevit na výstupu samočinného počítače.

K tomu je nutné, abychom v paměti samočinného počítače předem uložili:

- a) základní údaje o komunikacích zachycené ve „strojové mapě“;
- b) základní informace o rozmístění jednotek, pomocných bodů a VM;
- c) údaje o organizaci msd a td, o počtech jednotek a útvarů;
- d) časové údaje;
- e) čísla proudů;
- f) základní údaje o:
 - vzdálenostech mezi proudy;
 - vzdálenostech mezi průzkumy, záštitami, předvoji, hlavními silami;
 - tabulka vzdáleností mezi vozidly;
 - pochodové rychlosti pro vyvedení: denní a noční;
 - g) program, který by umožňoval na základě údajů o jednotkách a útvarcích msd a td vytvářet prvky pochodové sestavy msd a td;
 - h) možnost zavedení opravného koeficientu na počty jednotek vzhledem ke ztrátám.

Působí teprve tehdy, dojde-li k základním změnám (nejméně o 1 km) v délkách pochodových proudů.

Schéma 1

VM

Jednotka	čelo	záď
PzS	16,52	16,55
1/25 tp	17,55	18,10
OZP 25 tp	18,10	18,12
1do 25 tp	18,32	18,40
25 tp	18,50	19,29
VS 25 msd		
spoj pr, pzpr	19,49	20,09
75 msp	20,29	21,29
TU 25 msd	21,49	21,81
část tjlu	21,52	22,07

A

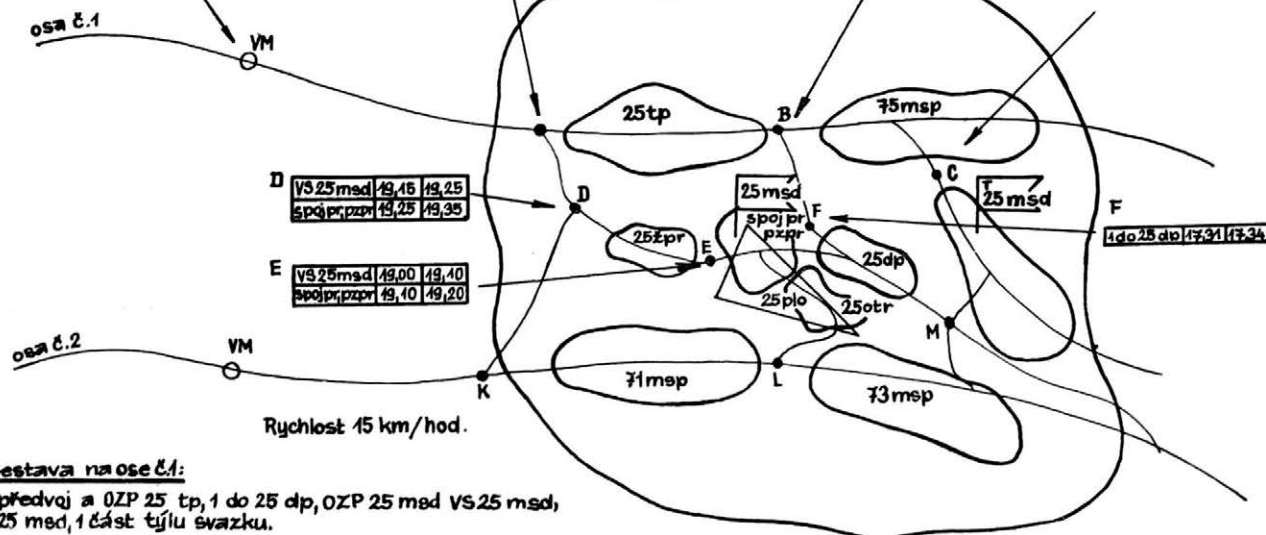
Jednotka	čelo	záď
PzS	16,32	16,35
1/25 tp	17,35	17,50
OZP 25 tp	17,50	17,52
1do 25 dp	18,12	18,20
25 tp	18,30	19,09
VS 25 msd	19,29	19,49
75 msp	20,09	21,09
TU 25 msd	21,29	21,31
část tjlu	21,32	21,47

B

Jednotka	čelo	záď
1do 25 dp	17,46	17,49
75 msp	19,43	20,43
TU 25 msd	21,03	21,05
část tjlu	21,06	21,21

C

TU 25 msd	20,40	20,42
část tjlu	20,43	20,58

Přechodová sestava na ose č.1:

PzS 25 tp, předvoj a OZP 25 tp, 1 do 25 dp, OZP 25 msd VS 25 msd, 75 msp, TU 25 msd, 1 část tjlu svazku.

na ose č.2:

PzS 71 msp, předvoj OZP 71 msp, 25 dp (bez 1do), 25 pr, 25 otr s 25 plo, 73 msp, TVS 25 msd a 2 část. tjlu svazku a TUH.

Pro přehlednost jsem řešil pouze osu č.1.

1) program: pro výběr pochodové osy, pro vytvoření pochodové sestavy, pro výpočet délky jednotlivých proudu na základě uvedených parametrů.

Vysvětlení k jednotlivým bodům:

ad a)

Nejobsáhlejším zdrojem informací o komunikacích je mapa. Má-li samostatný počítač umět „pracovat s mapou“, musí existovat možnost zobrazení mapy v paměti počítače. V našem případě není nutné modelovat mapu ve všech jejích podrobnostech do paměti počítače, ale pouze ty údaje, které jsou potřebné z hlediska plánování přesunů — údaje o silniční komunikační síti.

Silniční komunikační síť v podstatě pozůstává z křižovatek a spojnic, přičemž křižovatkou rozumíme skutečnou křižovátku nebo vidlici komunikací a spojnici pak úsek mezi dvěma sousedními křižovatkami.

Zjednodušením mapy na silniční komunikační síť vzniká síťový graf, kde křižovatka nabývá pojem uzlu a spojnice pojmu hrana.

Zobrazit takový síťový graf v paměti samočinného počítače znamená nalézt vhodný způsob, jak by si počítač pamatoval existenci všech uzlů a hran. To lze uskutečnit tak, že stačí očíslovat jednotlivé uzly pořadovými čísly a hrany vyjádřit dvěma čísly uzlů, které hrana spojuje (viz schéma 2).

Soupis uzlů: 1	Soupis hran: 1—2
2	1—3
3	2—3
4	2—4
	3—4

Tento způsob modelování mapy do paměti počítače není jediný. Uvedl jsem pouze jeden z možných, avšak podle mého názoru způsob nejedno-

dušší, rychle proveditelný a přitom pro plánování přesunu vševojskového svazku plně dostačující.

ad b)

Pro každý útvar nebo samostatně rozmístěnou jednotku bude mít zápis v paměti počítače tento obsah:

— číselné označení jednotky nebo útvaru;

— čísla uzlů, vymezujících jeho prostor rozmístění;

— označení, zda průjezd prostorem je nežádoucí nebo zakázaný.

Jednotky nebo útvary označujeme šestimístními čísly, přičemž:

1—2 řád značí označení jednotky co do pořadí u útvaru;

3—4 řád určuje číslo útvaru, do kterého jednotka patří;

5— řád určuje pořadí prvků pochodové sestavy v celé pochodové sestavě;

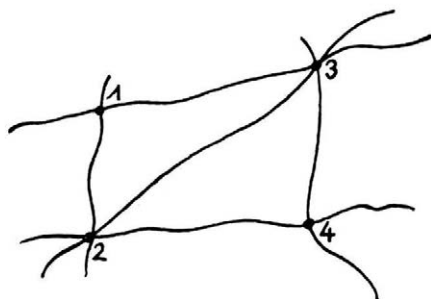
6— řád možná varianta příslušnosti k určitému prvku pochodové sestavy.

Každé výchozí místo a pomocný bod označíme číslem uzlu, které mu náleží ve vytvořeném síťovém grafu znázorňujícím komunikační síť prostoru, kde má být uskutečněn přesun. Rovněž prostory rozmístění jednotek a útvarů určujeme čísly uzlů — nejméně čtyři — tak, aby v komplexním zákresu ohraničovaly hrubý prostor rozmístění jednotky (viz schéma 3).

Zda průjezd prostorem je nežádoucí nebo zakázaný můžeme označit formou zákazu jednotlivých uzlů nebo zavedením zabraňovacího koeficientu¹⁾ na uzly.

¹⁾ Zabraňovací koeficient je číslo ($k > 1$), kterým se násobí časy na ose nebo ve vybraných prostorech, za účelem jejich fiktivního znevýhodnění při řešení úlohy, spojené s výběrem pochodové osy.

Schéma 2

ad c)

Údaje o organizaci msd a td členíme do takového stupně, aby byla vytvořena jednotná struktura jednotek a útvarů, která by vyhovovala celkové skladbě pochodových proudů na určených osách, jak pro organizaci msd i td.

Splnění tohoto požadavku předpokládá přidělit číselné označení těmto jednotkám a útvarům (uvádím možnou variantu):

- mpr,
- tpr,
- velitelství msp,
- velitelství tp,
- plukovní jednotky,
- plukovní dělostřelecký oddíl,
- týl pluku, včetně TVS,
- samostatný raketový oddíl,
- dělostřelecký pluk — velitelství,
- dělostřelecký oddíl,
- protiletadlový oddíl,
- průzkumná rota,
- průzkumný prapor,
- ženijní rota,
- ženijní prapor,
- rota chemické ochrany,
- spojovací prapor,
- automobilní rota,
- automobilní prapor,
- zdravotnický prapor,
- technická opravna,
- divízní sklady,
- velitelství svazku,
- protitankový oddíl.

Celkem 24 označení. K dispozici jsou však dva řády, které dávají možnost vytvoření 99 možností. Pro potřeby plánování přesunů nestačí rozlišit zda se jedná o mpr, tpr nebo dělostřelecký oddíl. Potřebujeme vědět, že jde 1 mpr, 3 tpr nebo 3 dělostřelecký oddíl v rámci útvaru. Je proto nutné rozdělit všech 99 možností mezi 24 označení jednotek tak, aby i tento požadavek byl splněn.

Příklad:

— pro mspir je vyčleněno označení 01—03, kde 01 značí 1 mspir, 02 — 2 mspir, 03 — 3 mspir;

— pro tpr vyhrazena čísla 11—13, kde 11 je označení 1 tpr, 12 — 2 tpr, 13 číslo 13;

— atd.

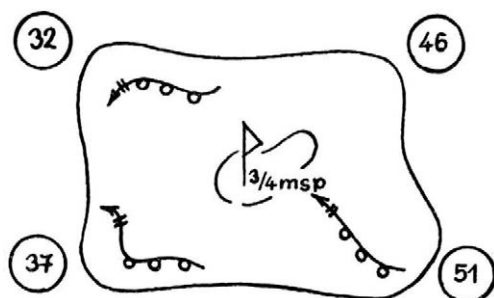
Členění struktury organizace do této hloubky vytváří zanedbatelný rozdíl v počtech osob, dopravní a bojové techniky mezi msd a td, pohybující se na úrovni jednotkového řádu.

Toto členění je pouze rámcové a je limitováno jednak omezeným rozsahem paměti samočinného počítače a jednak snahou, aby další zpracování těchto parametrů nebylo příliš složitým procesem, což by se negativně odrazilo v časovém prodloužení jejich zpracování a i v množství většího výskytu chyb a poruch. Toto rámcové vymezení rovněž ponechává určitou míru volnosti pro rozhodování na stupni útvarů, samostatné jednotky či týlového zařízení.

Konkrétní vymezení obsahu jednotlivých pojmů lze přiložit jako písemné vysvětlení k celkovému programu, např. velitelství pluku zahrnuje velr, žr, spoj. ... atd.

Na základě tohoto konkrétního vymezení jednotlivých pojmů stanovíme pro každý z nich počty základních druhů bojové a dopravní techniky.

Praxe z přesunů u vojsk ukazuje, že postačuje brát v úvahu tyto druhy bojové a dopravní techniky:

číslo jednotky : 030412

03..... 3 msp

04..... 4 msp

12..... hlavní síly pluku

- tanky,
- shd 100 mm,
- 100 mm PTK,
- PTRS,
- 122 mm H a 152 mm H,
- RM 130,
- Pldvk 30 mm, PLK 57 mm,
- OT,
- osobní auta,
- nákladní vozidla,
- speciální vozidla,
- přívěsy.

I zde musí existovat písemné vysvětlení, které určí konkrétní obsah jednotlivých druhů bojové a dopravní techniky, např.:

- tanky: střední, mostní, vyprošovací, atd., nebo
- speciální vozidla: spojovací, železniční, technické atd.

ad d)

Zde musíme stanovit dobu průjezdů VM čela hlavních sil pochodové sestavy.

ad e)

Jednotlivým proudům pochodové sestavy přidělíme čísla proudů.

ad f)

Jde o tyto základní údaje:

- vzdálenost mezi prapory, oddíly 5 km;

- vzdálenost mezi pluky 5–10 km;

- vzdálenost mezi hlavními silami pluku a týlem pluku 10–20 km;

- vzdálenost mezi hlavními silami svazku a týlem svazku 30–50 km;

- dílenské a odsunové prostředky pochodují přímo za proudy svých útvarů;

- vzdálenost mezi předvojem a hlavními silami 20–30 km;

- vzdálenost mezi PzS pluku od čela hlavních sil do 50 km;

- vzdálenost mezi PzS svazku od čela hlavních sil do 80 km;

- OZP na zádi ČPZ nebo předvoje.

Vzdálenosti mezi vozidly se určují podle rychlosti pohybu a viditelnosti a mohou dosahovat 25–50 m. Odtud plyne požadavek zavedení tohoto parametru v rozmezí od 25 do 50 m, např. po pěti nebo deseti metrech.

Pochodová rychlost pro vyvedení podle praxe je stejná jak pro noční tak i denní dobu — 15 km/hod.

ad g)

Zde musí existovat vzájemná korelace mezi hloubkou členění struktury organizace td a msp a prvky pochodové sestavy tak, aby tato struktura vůbec dovozovala vytvořit prvek pochodové sestavy.

Například: Není-li struktura organizace msp členěna až na žr, pak ne-

ize jako prvek pochodové sestavy začlenit OZP pluku, nebo není-li členěna až na tr, msr a pzč pluku, pak nelze vytvořit PzS pluku.

Čím hlubší členění struktury každé organizace, tím je i větší možná detailizace prvků pochodové sestavy. A samozřejmě i další důsledek — větší požadavky na zatížení počítače a větší doba dalšího strojového zpracování.

Vzhledem k bodu c) je můžeme např. vytvořit tyto prvky pochodové sestavy:

- VS tp,
- VS msp,
- předvoj pluku,
- hlavní síly pluku,
- TVS pluku,
- týl pluku,
- předvoj svazku,
- hlavní síly svazku,
- PzS svazku,
- OZP svazku,
- TVS svazku,
- týl svazku.

Do jaké hloubky máme členit strukturu organizace a tím i prvky pochodové sestavy mohou prokázat pouze praktické výsledky práce samočinného počítače.

ad h)

Uplatnění opravdového koeficientu až při změně délky pochodového proudu o 1 km představuje, při 50m vzdálenostech mezi vozidly, hodnotu 20 vozidel. U tp, bereme-li v úvahu pouze tanky a OT činí tato hodnota 13procentní ztráty.

ad i)

Tento program musí umožnit:

1. Z vytvořeného síťového grafu znázorňujícího určitý prostor vybrat optimální cestu z daného startu (z místa rozmístění jednotky) do da-

ného cíle (VM) s ohledem na dané mezicíle (pomocné body). Lze jej nazvat programem výběru pochodové osy.

Vstupní údaje:

— údaje o silniční komunikační síti zachycené do síťového grafu;

— údaj, že dvě pochodové osy musí být od sebe vzdáleny minimálně 5 km;

— rychlost vyvedení;
— stanovení startu, tj. bodu, z kterého se má začít hledat pochodové osy, mezicíle a VM.

Po skončení tohoto programu by měla být vytvořena optimální pochodová osa pro jednotlivé prvky pochodové sestavy z místa rozmístění do VM.

2. Vytvoření pochodové sestavy na dané ose. Na základě údajů o pořadí prvků pochodové sestavy vytvořit celou pochodovou sestavu na dané ose.

3. Podle počtu bojové a dopravní techniky a podle vzdálenosti mezi vozidly vypočítat délku jednotlivých prvků pochodové sestavy na osách a podle požadavků na vzdálenost mezi jednotlivými prvky pochodové sestavy, stanovit délku celé pochodové sestavy na ose.

4. Podle údajů o vzdálenostech mezi průzkumy, záštitami, předvoji, hlavními silami a uvnitř těchto hlavních sil, podle požadovaných vzdáleností mezi jednotkami, útvary a týly, s ohledem na stanovenou dobu průjezdu čela hlavních sil VM, vypočítat průjezd čela a zádí všech prvků pochodové sestavy na ose pomocnými body a VM.

Výsledky utvářet do tabulky.

Program musíme řešit tak, že doba průjezdu čela hlavních sil VM je časem „Č“ a vše co muselo projet před čelem hlavních sil je vlastně propočtem „Č—“.

Tento program lze nazvat kalkulačním programem a musí rovněž respektovat zaneprázdnění pomocných bodů a výchozího místa prvky pochodové sestavy, které postupným vyváděním na jednu pochodovou osu vytváří

celou pochodovou sestavu tak, aby nedocházelo k nahromadění sil a prostředků před jejich průjezdem pomocnými body a VM nebo dokonce k vzájemnému předjíždění jednotlivých prvků pochodové sestavy.

Při této metodě strojového řešení vyvedení vojsk z prostoru rozmístění jsem se snažil, abychom dosáhli co nejmenšího počtu vstupních proměnných údajů, které jsou zachyceny v bodech b), d), e) a z bodu f) vzdálenost mezi vozidly. Svým charakterem jsou to údaje vznikající v údobí plánování a organizování přesunu a nelze je tedy přesunout do „tábora“ údajů statických.

Analýza možností strojového řešení vyvedení vojsk z prostoru rozmístění na určené osy rovněž ukázala, že i pro tuto náročnou lidskou činnost lze najít algoritmus strojového řešení. Stanovení tohoto algoritmu kladně (ve smyslu časovém) ovlivní i již zmíněný program pro zpracování plánu přesunu vševojskového svazku v tom směru, že při vyvedení vojsk z prostoru rozmístění je nutné vyřešit řadu vstupních údajů jako statických, zatímco tytéž údaje jsou v programu pro zpracování plánu přesunu vševojskového svazku uvažovány jako dynamické.

Ještě jednou zdůrazňuji, že řešení těchto úloh mechanizační a automatizační technikou není utopie, nebo věcí daleké budoucnosti, ale v moderním boji objektivní nutností.

Nepřítel a naše radioelektronické prostředky

Velení a řízení bojové činnosti je stále více závislé na radioelektronických prostředcích. Proto je nutné věnovat větší pozornost možnostem, taktice a metodice činnosti nepřítelů proti našim radioelektronickým prostředkům. Tato otázka je zvláště důležitá pro útvary PVOS, kde vedení a řízení bojové činnosti je téměř zcela závislé na činnosti rádiových a radiolokačních prostředků.

Pokusím se rozebrat tuto otázku a dát tak velitelům a štábům reálnou představu o pravděpodobné činnosti nepřítelů proti našim radioelektronickým prostředkům při napadení a v průběhu prvního hromadného úderu.

Podle názoru armád NATO a USA je základním způsobem boje s elektronickými prostředky protivníkem jejich ničení (po předchozím zjištění jejich polohy) a umlčování rušením.

Proto pro velitele a štáby všech stupňů a zvláště u PVOS musí být opatření k zabezpečení činnosti radioelektronických prostředků neoddelitelnou součástí přípravy a vedení bojové činnosti. Zkušenosti z Vietnamu a z posledního izraelsko-arabského konfliktu jasně ukazují na význam radioelektronických prostředků v tom smyslu, že při vyřazení a umlčení radioelektronických prostředků, vojska a zvláště PVOS nemůže mít úspěch při plnění bojových úkolů.

Prostředky armád NATO a jejich možnosti působit proti našim radioelektronickým prostředkům

Na radioelektronickém průzkumu, rušení a ničení se u vojsk NATO v zájmovém prostoru podílejí pozemní prostředky radioelektronického průzkumu a rušení armád a armádních sborů, vojskové letouny upravené k tomuto účelu, speciální dopravní a bombardovací letouny upravené k elektronickému průzkumu a rušení, průzkumné letouny a část bojového úderného letectva protivníka.

Přitom je třeba ovšem rozlišovat jeho aktivní a pasivní úlohu jako klamnou činnost, provokaci spojenou s průzkumem a rušením prostředků RTV a PLRV, ničení těchto prostředků, jejichž prostory umístění jsou známy, průzkum spojený s ničtím apod.

Prostředky vzdušných sil

VVS 4. STLV mají k radioelektronickému průzkumu a rušení v zájmovém prostoru proti ČSSR tyto prostředky:

- letku RB-57, určenou pravděpodobně k radioelektronickému průzkumu vzdušných cílů;

- skupinu radioelektronického průzkumu a rušení, celkem 24 speciálních letounů, z nichž:

- letouny RC-54 jsou určeny pro střední výšky (3500—6000 m),

- letouny RC-130 pro velké výšky (asi 10 000 m);

- letouny RB-57 pro stratosférické výšky (18 000—20 000);

— průzkumné letouny typu RF-4C, F-104G, CF-104 a RF-101C, z nichž část může být použita speciálně pro radioelektronický průzkum a rušení hlavně v hloubce a v rámci hromadného úderu;

— taktické úderné letouny typu F-4D, F-100D, F-104G a CF-104, z nichž část může být použita k RL rušení v rámci bojových sestav úderných skupin nebo v rámci klamné činnosti.

Proti ČSSR může být v rámci boje s radioelektronickými prostředky naší PVOS vyčleněno celkem asi 35–40 % prostředků 4. STLV, což znamená:

a) K radioelektronickému průzkumu a rušení:

— asi 4–5 letounů RB-57 k radioelektronickému průzkumu vzdušných cílů;

— asi 8–10 letounů RC-97, RC-130, RB-57 od skupiny radioelektronického průzkumu a rušení;

— asi 75 průzkumných letounů typu RF-4C, RF-101C, F-104G, z nichž část může být použita k radioelektronickému průzkumu a rušení našich radioelektronických prostředků v hloubce území.

b) Ke vzdušnému průzkumu a ničení našich radioelektronických prostředků:

— asi 80–100 taktických úderných letounů z celkového počtu asi 250 letounů, které by mohly být určeny k ničení cílů na území ČSSR od 4. STLV;

— z toho asi 35–40 letounů k ničení RTH, RTU a RRL PLRV (asi 15–20 % celkového úsilí), 25–30 letounů k ničení odílů PLRS (asi 10–15 % celkového úsilí) a do 20 letounů k ničení VS, ZVS, NS, SV a dalších míst velení a řízení bojové činnosti (asi 10 % celkového úsilí).

Kromě toho může při působení do hloubky prolétávat prostorem ČSSR asi 30–40 strategických bombardovacích letounů typu B-52, B-58, FB-111, VULCAN, VICTOR, MIRAGE IVA. Všechny tyto letouny jsou zpravidla vybaveny speciálními soupravami k radioelektronickému průzkumu a rušení.

Prostředky pozemních sil

Pozemní síly SSA (Střední skupiny armád) mají k radioelektronickému průzkumu a rušení v zájmovém prostoru tyto prostředky:

— skupinu elektronického průzkumu, rušení a kontroly o 3 praporech u americké 7. A;

— spojovací průzkumný útvar (NSR) elektronického průzkumu a rušení KV, VKV a směrových prostředků;

— dva spojovací průzkumné prapory (NSR), z nichž každý má několik desítek víceúčelových odřadů elektronického průzkumu a rušení, pátračů - rušičů elektronických zapalovačů a 8–16 lehkých dopravních letounů k radioelektronickému průzkumu a rušení;

— státní rádiový dozor (NSR), který pracuje v pásmu 12 KHz a má několik desítek míst rádiového průzkumu a rušení, stanovišť pro odposlech rádiového provozu a zaměřovacích stanovišť;

— letecké prapory amerických divízi v NSR, které mají po 4 letounech OV-1B MOHAWK vybavené k elektronickému průzkumu a rušení ve prospěch pozemních vojsk.

K ničení našich elektronických prostředků mohou pozemní vojska využívat vosjkové letectvo, dělostřelectvo, řízené střely a záškodnické skupiny. K ničení prostředků PVOS přichází v úvahu zvláště letectvo, které může vyřadit radiolokační prostředky (RTH) první linie a záškodnické skupiny.

Proti ČSSR může být v rámci boje s radioelektronickými prostředky naší PVOS pravděpodobně použito těchto prostředků pozemních vojsk:

— jeden a půl praporu americké skupiny elektronického průzkumu a rušení a kontroly;

— spojovací průzkumný prapor (NSR), část spoj. průzkumného útvaru a státního rádiového dozoru NSR;

— 6–8 letounů OV-1B MOHAWK od let. praporů amerických divízi v NSR.

Celkem může být v boji s našimi radioelektronickými prostředky použito asi 30–40 % sil a prostředků Střední skupiny armád. Proti ČSSR může být použito asi 150 základních jednotek radioelektronického průzkumu a rušení pozemních sil, 60–80 stanovišť k odposlechu rádiového provozu, 80–100 odřadů ke zjišťování elektronických zapalovačů.

Možnosti radioelektronických prostředků nepřítele

V zájmovém prostoru proti ČSSR mají pozemní a vzdušné síly NATO dostatek prostředků k vytvoření souvislého pásma rušení podél celých hranic ČSSR a zaručit tak naše radioelektronické prostředky v pásmu 90 KHz až 12 000 MHz v závislosti na vzdálenosti jejich umístění.

Technické parametry pozemních prostředků radioelektronického průzkumu a rušení umožňují dosahy vůči našim radioelektronickým prostředkům:

- asi 50–70 km na směrové stanice a slabší VKV rádiové stanice;
- asi 100–150 km na radiolokátory centimetrového až metrového rozsahu a silné VKV rádiové stanice;
- asi 400 km na letecké palubní radiolokátory a rádiové stanice při letu v optimální výšce;
- asi 600–1000 km na silné KV rádiové stanice.

Technické parametry prostředků radioelektronického průzkumu a rušení ve speciálních letounech RC-54, RC-130, EC-121, RB-57, RB-66 při letu ve skupině 3 letounů umožňují zaručit pozemní radioelektronické prostředky naší PVOS (radiolokátory, rádiové a směrové stanice) v prostoru o šířce 100–150 km a do hloubky asi 120–150 km. Výhodou těchto prostředků průzkumu a rušení je, že mohou být nasměrovány do libovolného směru i v průběhu letu. Stejnými soupravami radioelektronického průzkumu a rušení jsou vybaveny i strategické bombardovací letouny.

Průzkumné letouny typu RF-4C, RF-101 a F-104, které mají speciální soupravy k radioelektronickému průzkumu a rušení, mohou při letu ve dvojici zaručit naše pozemní prostředky v prostoru asi 50–70 X 100–120 km. Rovněž mají možnost směřovat je do příslušného směru. Úderné taktické letouny jsou rovněž vybaveny rušícími soupravami. Ruší zpravidla v úzkém pásmu určité konkrétní radioelektronické prostředky naší PVOS.

Za předpokladu, že na západním náletovém směru (FRANKFURT, PRAHA, OSTRAVA) bude podél našich hranic s NSR provádět radioelektronický průzkum a rušení 1–2 roje letounů RB-57 (RB-66), RC-97, nebo RC-130 a na jihozápadním náletovém směru (MÜNCHEN, LINZ, KOŠICE) další 1–2 roje těchto letounů, mohou podle nasměrování systémů zjišťovat a zaručit radioelektronické prostředky v našem prostoru po čáře TEPLICE, PRAHA, HRADEC KRÁLOVÉ, VAL. MEZIRŮČI, STÚROVO.

Další prostory v hloubce by byly rušeny jen podle potřeby; k zaručení celého našeho území, aby intenzita rušícího signálu v místě příjmu převyšovala užitečný signál 2 až 3krát bylo by potřeba asi 15–20 dvojic průzkumných nebo strategických letounů, které by létaly nad naším územím současně a prováděly radioelektronický průzkum a rušení. Je nerealné, aby 4. STVL mohla tolik prostředků vyčlenit k radioelektronickému průzkumu a rušení.

Výkon aktivních rušících prostředků protivníka se pohybuje řádově od desetin W do desítek KW. Jejich intenzita a dosah závisí na způsobu použití, umístění, frekvenci a charakteru rušení. Soudobé rušiče armád NATO se vyznačují velkým výkonem, širokým kmitočtovým rozsahem a automatizací. Pozemní rušiče používají pásma 0,2 až 11 000 MHz, palubní rušiče 1,5–11 000 MHz. Rušiče umožňují vytvářet radiolokační rušení různých typů: šumové (široko i úzkopásmové), impulsní (synchronní i asynchronní), imitační, modulované sinusovkou atd.

Podle poznatků z Vietnamu při rušení letouny RF-4C, RF-101, RB-57, RB-66 a B-52 převyšovala intenzita rušícího signálu na vzdálenost 60–120 km od zdroje rušení užitečný signál 2–3krát v místě příjmu. Novodobé americké letouny F-4D a F-111 jsou vybavovány speciálními rušiči proti rádiovým a radiolokačním zapalovačům pozemních a letounových protiletadlových řízených střel, které mají přivodit předčasnou explozi PLRS od napadeného letounu.

Pasívní prostředky rušení se používají v kombinaci s aktivním rušením. Samotné pasívní rušení je málo účinné. Mimo klasický způsob odhozu dipolových odražečů v pumách nebo v kontejnerech používá americké letectvo způsob jejich vystřelování ve směru letu speciálním střelivem. Tento způsob umožňuje ukrýt letoun před naváděním radiolokátory PLRS a činností stíhacího letectva. Strategické bombardovací letouny používají ke skupinové ochraně řízené střely QUAIL, které imitují pohyblivé cíle se stejným odrazovým signálem jako příslušný letoun.

Možnost ničení radioelektronických prostředků

Soudobé letouny VVS NATO mají únosnost užitečného nákladu pum, napalmu nebo protizemních řízených střel asi 2–3 tuny. Podle zkušeností ve Vietnamu americké letectvo počítá k vyřazení RTH, oddílů PLRS nebo VS s údernou skupinou 4–6 letounů. Za předpokladu, že ničení našich radioelektronických prostředků se zúčastní 80–100 taktických letounů, mohou tyto prostředky v průběhu hromadného úderu vyřadit celkem 8–10 RTH, RTU, RRL PLRV, 5–7 oddílů PLRS a 4–5 VS, ZVS, NS nebo jiných míst velení a řízení bojové činnosti.

Další radioelektronické prostředky můžeme ničit vojskové letectvo, záškodnické skupiny, prostředky pozemních vojsk a při použití jaderných zbraní též jaderný

mi úderu na cíle v jejich blízkosti (letišť, průmyslová centra atd.).

Speciální letouny, určené k radioelektronickému průzkumu a rušení létají ve skupinách 2–3 letounů na hlavních náletových směrech na středních až stratosférických výškách (zpravidla 6000–18 000 m). Působí mimo dosah aktivních prostředků PVO zpravidla 90–120 km od prostoru, který má být zarušen pro činnost úderných skupin. Rušení uskutečňují, aby překrývaly časový úsek přiletu k cíli, zteč na cíl a odlet od cíle. Podle úkolu, situace a vzdálenosti cíle úderu začínají rušení 5–10 minut před úderem (někdy i více) a pokračují v něm 1,5 až 2,5 hodiny.

Rušení uskutečňují tak, aby zarušily všechny prostředky v daném prostoru, tj. všechny přehledové radiolokátory, obě roviny naváděcích radiolokátorů PLRV a rádiové stanice v provozu. Používají kombinaci aktivního a někdy i pasivního rušení. Přitom používají jak předběžné, tak i zaměřované (doladěné) aktivní rušení. Co do typů používají šumové rušení (široko i úzkopásmové), odpověďové impulsní (synchronní a asynchronní) a imitační rušení.

Taktické letouny zařazené do úderných skupin jsou vybaveny rušícími soupravami k zarušení obou rovin naváděcích a řídicích radiolokátorů PLRV přehledových radiolokátorů RTV a střeleckých radiolokátorů PLD. Používají zpravidla zaměřované (doladěné) rušení většinou úzkopásmové šumové, nebo impulsní. Ruší krátkodobě, zpravidla po dobu uskutečnění úderu. Rušení zahajují až těsně před úderem, aby

předčasně nebyl prozrazen přilet úderné skupiny.

Přehledové radiolokátory RTV (RTH) ničí úderné skupiny taktického letectva v síle 2–6 letounů klasickými prostředky (pumy, napalm, palubní zbraně, protizemní RS BULPUPP) z klouzavého nebo vodorovného letu, tzv. bojovým průzkumem. To znamená, že radiotechnický průzkum zjistí umístění radiolokátorů v prostoru asi 4×4 km. Úderná skupina musí najít ve prozkoumat tento prostor, vyhledat stanoviště radiolokátoru a pak jej vyfadiť nebo zničit.

Řídící a naváděcí radiolokátory PLRS ničí část úderné skupiny obdobně jako přehledové RL RTV klasickými prostředky v rámci úderu na plohu nebo bráněný objekt. K ničení naváděcích radiolokátorů PLRS používá americké letectvo rovněž rakety SHRIKE. Tyto rakety používají hlavně poutací (zabezpečovací) a klamné skupiny k ničení NRL PLRS, umlčování plohu nebo jako ochranu při vletu do prostoru účinné působnosti PLRS spolu s protiraketovým (protistřeleckým) manévrem.

Příkladem taktiky v boji s radioelektronickými prostředky protivníka při zahájení války je izraelsko-arabský konflikt. Izrael použil v široké míře rádiové a radiotechnické rušení, odposlech zpráv a rádiovou diverzi. Neočekávané použití rušení a neschopnost se vypořádat s touto skutečností v krátké době mělo za následek vyřazení spojení a velení právě v nejkritičtější době při zahájení války. V průběhu boje byly předávány klamné zprávy a letectvo Izraele při úderech na letiště využívalo původně letištní stanice SAR.

Pravděpodobná taktika a metodika působení nepřitele proti našim radioelektronickým prostředkům v prvním hromadném úderu

V případě napadení je nutné počítat především s maximálním využitím všech dosud známých prostředků radioelektronického průzkumu, rušení a ničení pozemních i vzdušných sil a s aktivací dalších, dosud nezjištěných prostředků a zařízení. Současně je nutné počítat s rozsáhlou klamnou činností, rádiovou a radiotechnickou diverzí spojenou s jinou klamnou činností taktického letectva jako vysílání klamných zpráv, vytváření klamných úderů, klamných náletových směrů atd. k dezorganizaci velení a řízení bojové činnosti.

Maximální protiradiotechnickou činnost nepříteli můžeme očekávat právě při zahájení bojové činnosti a v průběhu prvního hromadného úderu v závislosti na tom, jakým způsobem by byl hromadný úder zahájen. Situací, za kterých by mohl být

zahájen hromadný úder, je neomezené množství a nelze je postihnout. Proto vycházím ze dvou základních variant podle názoru velení NATO. První varianta je hromadný úder s překvapením, za použití jaderných zbraní, zahájený strategickými prostředky a prostředky taktického letectva a RS z hotovosti. — Další varianta je zahájení úderu maximem sil a prostředků po předchozím zaujetí bojové pohotovosti v důsledku zhoršování mezinárodní situace. Tato varianta předpokládá hromadný úder za použití jak jaderných tak i pouze klasických prostředků.

Americká skupina radioelektronického průzkumu a rušení uskutečňuje radioelektronický průzkum lety podél našich hranic s NSR speciálními letouny RC-97, RC-130 a RB-57 na výškách od 3500 do

20 000 m i v současných mírových podmínkách s kapacitou 35—40 letů měsíčně. Proto je nutné vycházet ze skutečnosti, že mírová stanoviště radioelektronických prostředků v provozu nepřítel zná.

Při variantě zahájení hromadného úderu s překvapením hotovostními silami za použití jaderných zbraní zahájily by rádiové a radiotechnické rušení pravděpodobně pozemní průzkumné a rušící prostředky. Podle prověřovaných norem proniká signál k napadení a tím i k vyhlášení všeobecného poplachu do jednotek asi do 10 minut. Obsluhy radioelektronických prostředků průzkumu a rušení v hotovosti mohou zahájit činnost asi za 15 až 20 minut, celkem asi do 30 minut od vydání signálu k napadení, tj. v době, kdy letouny z hotovosti budou se přibližovat nebo přelétávat naši státní hranici a asi 20 minut po dopadu RS PERSHING a SERGENT (proniknutí signálu 2—5 min., start letounů z hotovosti do 15 minut a přilet k státní hranici 10—15 min.).

Z leteckých prostředků radioelektronického průzkumu a rušení by mohly v době použití hotovostních sil působit pouze některé průzkumné letouny nebo bojové úderné letouny z hotovosti se zamontovanými rušícími soupravami, kdyby to bylo potřebné ke splnění úkolu, příp. speciálními letouny RC-97, RC-130, RB-57 a RB-66, které by byly ve vzduchu a plnily úkoly pravidelného radioelektronického průzkumu.

Hlavní síly radioelektronického průzkumu a rušení by zahájily činnost až po zaujetí bojové pohotovosti, tj. v době, kdy by rovněž zahájily svoji činnost i hlavní síly taktického letectva na válčišti. V této době asi 60—90 minut po dopadu balistických raket lze očekávat maximální rádiové a radiotechnické rušení a současně ničení známých rádiových a radiotechnických prostředků naší první linie PVOS (VS, RTH, RTU, SU atd.) na hlavních náletových směrech.

V této době by kromě pozemních prostředků a taktických letounů (průzkumných a úderných) s rušícími soupravami pravděpodobně uskutečňovaly radioelektronický průzkum a rušení 1—2 roje speciálních letounů RC-97, RC-130, RB-57, RB-66 na každém z obou hlavních náletových směrů do ČSSR. Ničení našich radioelektronických prostředků by pravděpodobně zahájily až hlavní síly taktického letectva v době asi 70—90 minut od dopadu balistických řízených střel (PERSHING, SERGEANT, POLARIS).

Jiná situace by byla při variantě zahájení úderu hlavními silami po předcho-

zím zaujetí bojové pohotovosti. Při této variantě napadení by radioelektronický průzkum a rušení zahájily pravděpodobně současně pozemní i vzdušné prostředky v plánované dobu, pravděpodobně tehdy, kdy by se první nízko letící cíle blížily k našim hranicím, nebo je přelétávaly. Rádiové a radiotechnické rušení by mělo pravděpodobně maximální intenzitu.

Rovněž ničení našich radioelektronických prostředků, zejména RTH první linie, by zahájily již taktické letouny první náletové vlny, ve které by působila asi polovina prostředků prvního hromadného úderu. Rušení a ničení těchto prostředků by trvalo v průběhu celého hromadného úderu. Ničení našich radioelektronických prostředků by mělo i v této variantě pravděpodobně stejné úsilí jako v první variantě.

Při použití jaderných zbraní by bylo úsilí radioelektronického průzkumu, rušení a ničení našich radioelektronických prostředků přibližně stejné na obou hlavních náletových směrech v obou variantách. Při použití pouze klasických zbraní by bylo úsilí protirádiové a protiradiotechnické činnosti zaměřeno do oblasti západních Čech na západním náletovém směru.

Při použití jaderných zbraní by mohlo taktické letectvo 4. STLV asi 35—40 letounů vyřadit z činnosti asi 5—6 RTH nebo RRL PLRV v prostoru ČECHY a 3—4 RTH nebo RRL PLRV v prostoru MORAVA, SLOVENSKO. Kromě toho by mohly být vyřazeny další 2—3 RTH nebo RRL PLRV jadernými údery (jejich následky), vedenými na cíle v blízkosti těchto prostředků. Naváděcí RL PLRS by byly ničeny v rámci úderů na prostředky PLRS (ploř). V prvním hromadném úderu může taktické letectvo 4. STLV (20—30 letounů) vyřadit z činnosti asi 5—7 oddílů PLRS. Kromě toho mohou být v rámci jaderných úderů vedených na cíle v jejich blízkosti (např. letiště) vyřazeny další 1—3 oddíly PLRS u každé divize PVOS.

Rádiové a směrové prostředky by byly ničeny v rámci úderů na místa velení a řízení bojové činnosti. Taktické letectvo 4. STLV může v prvním hromadném úderu (asi 20 letounů) vyřadit z činnosti asi 3—5 míst velení a řízení bojové činnosti PVOS. Další místa velení a řízení bojové činnosti by byly vyřazeny přímo jadernými údery (VS, ZVS, okruhů, armád, divizí PVOS atd.), nebo v rámci jaderných úderů, které by byly vedeny na cíle v jejich blízkosti (hospodářská a průmyslová centra, komunikační uzly). Rádiové a směrové prostředky mohou být vyřazeny i tehdy, nebude-li VS, ZVS zničeno.

Při ničení našich radioelektronických prostředků je nutné počítat s diverzní činností (diverzní skupiny), s využitím vojenského letectva (vojenské letouny a vrtulníky), s ničením při přesunech na komunikacích v rámci izolace prostoru bojové činnosti a s prostředky pozemních vojsk. Možnosti ničení těchto prostředků nepříteli budou závislé na konkrétní situaci.

Při použití pouze klasických prostředků by počet letounů působících proti ČSSR byl v podstatě stejný, i úsilí k ničení našich radioelektronických prostředků by se v podstatě nezměnilo. Přesto možnosti nepříteli by byly podstatně nižší. V prvním hromadném úderu by mohl nepřítel vyřadit z činnosti taktickým letectvem celkem 8–10 RTH nebo ŘRL PLRV, 5–6 plro a 5–6 míst velení a řízení bojové činnosti.

Z rozboru vyplývá, že v současných podmínkách má nepřítel možnost speciálními letouny a pozemními prostředky narušit naše radioelektronické prostředky první linie do hloubky asi 100–200 km od státní hranice po celou dobu hromadného úderu. V hloubce bude intenzita rušení slábnout a zarušení prostředků v určitém prostoru by prováděly krátkodobě průzkumné nebo úderné letouny po dobu úderu na cíle v daném prostoru.

Speciální letouny — rušiče se vyhýbají prostorům bráněným PLRS a zpravidla ani nelétají na území protivníka. Nejúčinnější prostředek ochrany proti nim je jejich ničení stíhacím letectvem.

V prvním hromadném úderu může taktické letectvo nepříteli vyřadit naše radiolokační prostředky první linie (RTH, RTU a ŘRL PLRV) pracující v mírových postaveních a kontrolující hlavní náletové směry. K ničení rádiových a radiolokačních prostředků v hloubce území má nepřítel jen omezené možnosti. Ničil by je pravděpodobně až v dalších úderech.

Nejúčinnější opatření proti vyřazení radiolokačních prostředků první linie bude včas vyvést část prostředků do skrytého systému a vytvořit dostatečnou zálohu RL prostředků. Dále pak klamná činnost uskutečňovaná již v míru vytvářením klamných stanovišť RTH a VS, klamné rádiové vysílání, maskování a další technická opatření proti rádiovému a radiotechnickému rušení.

Vzhledem k tomu, že cíle jsou pro první hromadný úder předem naplánovány a v průběhu úderu by již pravděpodobně nebyly měněny nebo jsou neustále upřesňovány podle nejnovějších zpráv, lze předpokládat, že nepřítel by v prvním hromadném úderu ničil pouze ty radioelektronické prostředky (RTH, RTU, ŘRL a NRL PLRS, spojovací a směrové prostředky), jejichž umístění zná v míru. Z prostředků PVOS by to byly především mírové RTH první linie, řídicí a naváděcí RL PLRS první linie a místa velení útvarů a svazků první linie na hlavních náletových směrech.

V době mezi jednotlivými hromadnými údery nepřítel by trval intenzivní radioelektronický průzkum za účelem sledování manévru našich radioelektronických prostředků, zjišťování nových, dosud nezjištěných prostředků (ze skrytého systému) a kontroly již známých stanovišť.

Evropské

vodní cesty

Soudobý boj je charakterizován rozhodností a vysoce aktivními formami vedení, různorodostí bojové činnosti, rozptýlením bojových sestav, rychlým vývojem a spádem, nesouvislou frontou, urputným bojem o získání iniciativy, nepřetržitostí bojové činnosti, útoky z chodu na širokých frontách a do značných hloubek. Toto nebývalé zvětšení **prostorového rozmachu** bojové činnosti předpokládá zvýšit manévrovost na bojišti s cílem vytvořit v pravý čas a v nejvýhodnějším místě co nejúčelnější taktické uskupení. Můžeme mluvit o absolutním růstu prostoru a o prostorově náročných a relativně vysokých tempech operace.

Moderní bojiště je charakterizováno také velmi silným **účinkem palby** a vysokou **pohyblivostí** bojových svazků. Účinky jaderných zbraní, respektive jejich potenciální existence si vynucují protipatření ve formě rozředění sestavy na bojišti, které má výhodu v omezeném vytváření vhodných cílů.

V dalších fázích boje vyžaduje však opět soustředění tak, aby bylo využito efektivněji vlastní palby pro útok. Uvedená činnost předpokládá vysokou **mechanickou pohyblivost** vojsk, která v podmínkách středoevropského válčiště bude mít své meze. Konfigurace válčiště (četnost vodních překážek, síť silnic, lesních masívů) v kombinaci s velmi účinnými **jadernými minami** bude značně omezovat pohybové možnosti pozemních vojsk na válčišti.

Význam vodních cest k manévru pozemních vojsk

Potřebný růst pohybové vitality pozemních vojsk může ve svém komplexu nalézt jednu z dosud opomíjených forem a to využití vodních cest k manévru. Vodní cesty mohou být využity k širokému manévru uvnitř fronty a to jak 2. sledů a záloh, tak i týlů.

Na některé aspekty využití vodních cest k vojenským účelům upozornil již pplk. ing. Těšínský ve VM č. 2/69. V návaznosti na tento článek chci uvést možnosti sítě vodních cest hlavně z hlediska jejich plánované výstavby po roce 1970.

Význam vodních cest pro dopravu v rámci manévru pozemních vojsk je zvýrazněn těmito faktory:

1. **Velká kapacita** plavidel. Nosnost plavidel v ČSPLO se pohybuje v rozmezí 500—960 t a v roce 1970 dosáhne počet motorových nákladních lodí počtu 97 kusů.

Hlavní technické údaje jsou uvedeny v **tab. 1**. Předpokládáme-li dopravní kapacitu automobilní rot 500 t, pak motorová nákladní loď (dále MNL), nebo tlačná souprava s jednou pramicí má ekvivalent 1,5—2 automobilních rot. Uvážíme-li, že 500 t představuje spotřební materiál pro 1 svazek na jeden den bojové činnosti a že 3 500—4 000 t představuje spotřební materiál pro operační svaz na 1 den, pak plavidla ČSPLO představují svými kapacitními možnostmi rozsáhlé krytí potřeb bojujících vojsk.

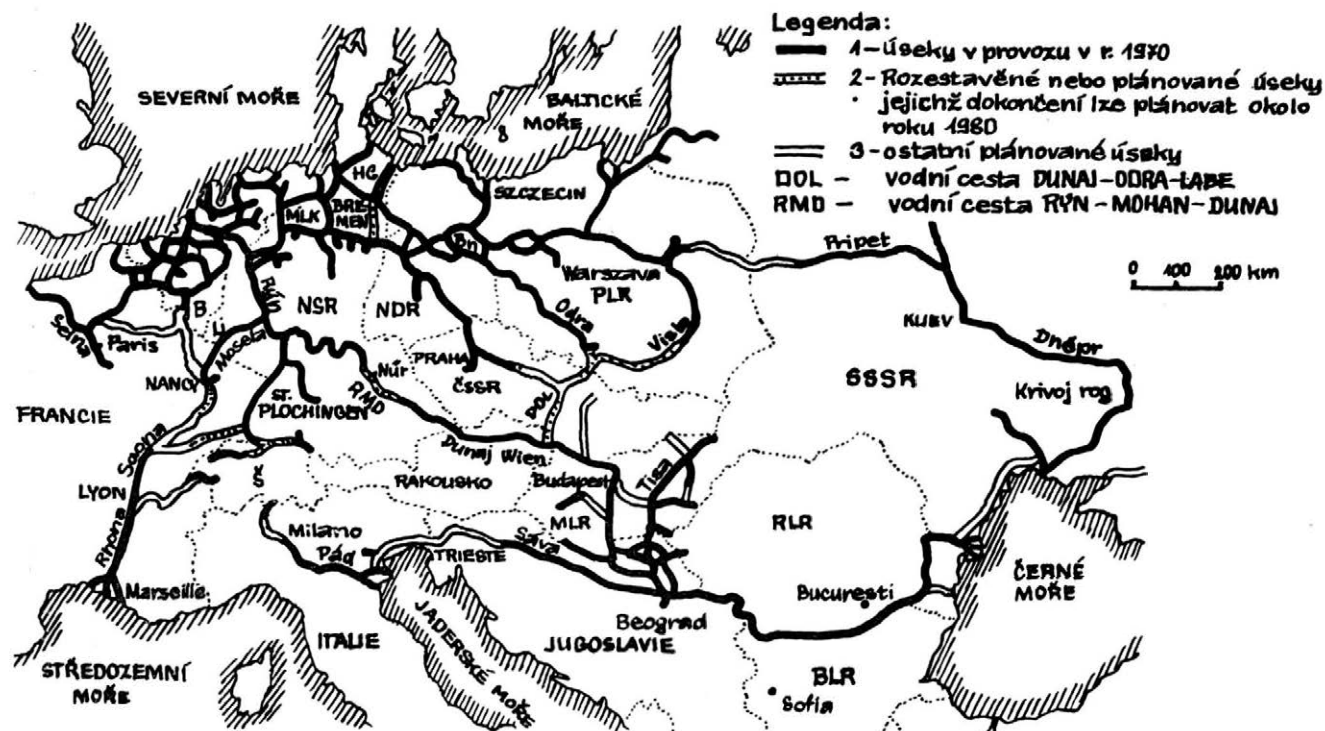
Technické údaje plavidel

a) MNL – motorové nákladní lodi

typ plavidla výrobce	7701 ČL Mělník	7305	6301 ČSPLO Boletice	8501 ČL Mělník
délka (m)	71,1	69,6	67,0	71,0
šířka (m)	9,3	8,9	8,3	9,2
výška od dna (m)	4,7	4,8	4,8	—
ponor maximální (m)	1,8	1,8	1,9	2,2
ponor prázdné lodi (m)	0,57	0,55	0,51	—
nosnost(t)	720	667	672	880
váha prázdné lodi (t)	331	220	—	—
zásoba paliva (10 ³ litrů)	31	15	10	30
výkon motoru (k)	750	380	380	550

b) Tlačné soupravy

typ plavidla typ pramice výrobce	TL 1 0301 PLR	DTL 240 900	DTL 600 900	
tlačný remorkér:				
délka (m)	21,75	10,73		
šířka (m)	6,60	9,0		
průměrný ponor (m)	0,97	1,40		
váha lodi (t)	97,5	50		
zásoba paliva (v tisících litr.)	7,4	4,8		
výkon motoru (m)		240		
pramice:				
délka (m)	34,88	60,0	60,9	
šířka (m)	8,66	10,15	10,15	
stř. ponor prázdné lodi (m)	0,25	0,26	0,26	
max. ponor (m)	1,60	1,90	1,90	
nosnost (t)	385	960	960	
délka soupravy (m)	91,5	81,6		

Obr.1 Schématická mapka evropské sítě vodních cest (vyznačeny spoje vyhovující IV nebo III třídě).

2. **Úspora obsluh.** Srovnáme-li MNL opět s automobilní rotou, pak úspora osob ve prospěch plavby je nejméně 15násobná.

3. **Orientace některých vodních cest** (obráz. 1) dává předpoklad jejich **reálného využití na možném válečnickém**, uvažujeme-li, že podíl vodní dopravy v mírových podmínkách činí v některých průmyslově vyspělých státech 30 % celostátní dopravy (v Holandsku, které má mimořádně výhodnou síť vodních cest činí až 70 %).

4. Vnitrostátní vodní doprava je nejvýhodnější a **nejlacnější nákladní doprava**. Doprava na stejné trase v zahraničí tvoří jednu padesátinu nákladů na přepravu ve srovnání s přepravou po silnici. V budoucnu bude nutné uplatňovat také ekonomické hledisko při plánování a realizaci vojenských operací včetně realizace cvičení.

5. Aplikací moderních navigačních přístrojů se postupně zvyšuje průměr denních jízd z 12 na 16 hodin a v některých relacích dokonce na zavedení 24 hodinového provozu. Tento aspekt zvyšuje **akceschopnost** tohoto druhu dopravy.

6. Uplatněním kontejnerizace a paletizace se urychlí nakládací a vykládací operace, což snižuje časové ztráty dříve charakteristické pro tuto dopravu.

7. Údržba a obnova vodních cest za války vyžaduje nižší náklady než na suchozemské cesty.

8. Vodní cesty jsou relativně nezranitelné konvenčními zbraněmi. V případě zásahu dojde většinou k samovolnému zacelení.

9. Účinek ZHN na těchto cestách není tak výrazný jako na souši.

10. Poskytují široké možnosti i pro jízdu nekonvenčních prostředků — mohou se stát snadno vznášedlovou cestou tj. cestou bez výrazných nároků na úpravu povrchu.

Vyskytují se však i negativní rysy vodních cest:

1. Orientace vodních cest není vždy příznivá pro předpokládaný manévry vojsk.

2. Běžně používaná pravidla jsou na vodě pohybově pomalejší než dopravní vozidla. Mají ve srovnání s nimi v průměru poloviční rychlost plavby.

3. Nepřetržitě působí i soustředění velkého množství materiálu do jednoho centra na vodě.

Nicméně převaha kladných rysů dává reálnou naději jejich možného využití při plánování vojenských operací.

Klasifikace vodních cest

Evropská síť vodních cest tvoří zatím ucelený systém. Lze ji rozdělit do 4 částí:

1. Západoevropský systém vodních cest
2. Středoevropský systém vodních cest
3. Východoevropský systém vodních cest
4. Jihoevropský systém vodních cest

Mezinárodní klasifikace vodních cest má tyto třídy, resp. typová pravidla:

- třída I — typové pravidlo 300 t
- třída II — typové pravidlo 600 t
- třída III — typové pravidlo 1000 t
- třída IV — typové pravidlo 1350—1500 t
- třída V — typové pravidlo 2000 t
- třída VI — typové pravidlo 3000 t a více

Západoevropský systém vodních cest, zahrnující území Francie a jižní Belgie lze charakterizovat poměrně hustou sítí průplavů vesměs I. třídy. Jen některé řeky (Seina, Rhóna) patří ke IV. třídě

Středoevropský systém vodních cest tvoří velké vodní toky ústící do Severního a Baltického moře a protékající územím Belgie, Holandska, NSR, ČSSR a Polska a záp. částí SSSR a řeky Šelda, Maas, Rýn, Emže, Vesera, Labe, Odra, Visla, Pregola a Němen, jakož i jejich hlavní přítoky a spojovací průplavy. Základní kostra systému spadá do III. a IV. třídy. Celková přeprava dosahuje značné výše (400—500 mil. t/rok), průměrná intenzita na Rýnu je 50 mil. tkm/km, na západoněmecké průplavní síti se pohybuje mezi 5—20 mil. tkm/km, na Labi a Odře klesá na cca 2 mil. tkm/km.

Východoevropský systém vodních cest zahrnuje plavební síť v evropské části SSSR. Hlavní spoje můžeme zařazovat většinou k VI. třídě vodních cest. Celková přeprava činí ročně 200 mil. tun. Zatížení hlavních spojů je dosti značné (Volha až 20 mil. tkm/km, Dněpr 5 mil. tkm/km). Přepravní výkony mají silně vzestupný trend.

Jihoevropský systém vodních cest zahrnuje řeku Dunaj, jeho přítoky a připojené průplavy, vesměs IV. kategorie. V r. 1965 bylo přepraveno 38,6 mil. t (v roce 1951 pouze 9,7 mil. t). Intenzita přepravy se pohybuje kolem 4 mil. tkm/km.

Plánovaná výstavba vodních cest

Hlavní úkoly výstavby vodních cest spočívají ve zdokonalení středoevropského systému, zejména oblasti Labe, Odry, Visly, kde silně kolísají vodní stavy. U jihoevropského systému se předpokládá

Tabulka 2.

typ plavidla (sestavy) (ponor $T = 2,5$ m)	nákladové vytížení vodní plochy (t/m^2)
vlečná remorkáž (remorkér + 4 čluny)	asi 0,71
MNL s vlekem (MNL + 1 člun)	asi 1,00
MNL samostatná	1,70
MNL s tlačným člunem (MNL + 1 tlačný člun)	1,74
tlačná souprava (tlačný remorkér + 4 čluny)	až 1,90

oživení a to především Dunajského vele-toku, který bude třeba napojit na hlavní centra zámořského obchodu a hlavní oblasti těžkého a těžebního průmyslu.

Zdokonalení středoevropského systému předpokládá zlepšit splavnost Rýna (úseky Basilej—Štrasburk—St. Goar). Z přítoků Rýna se práce soustřeďuje především na Neckar, který vyhovuje IV. třídě vodních cest. Mimořádné náklady mají být vynaloženy na spojovací průplavy mezi Rýnem a Labem. Současně má být dokončena přestavba Nord-Süd-Kanalu, který spojí hamburský přístav. Největší akcí je průplav Rýn—Mohan—Dunaj, kde se předpokládá do roku 1981 dokončit průběžné spojení k Dunaji. Pracuje se na zlepšení splavnosti Labe, Odry a Visly. Není definitivně rozhodnuto o plánované výstavbě Dunaj—Odra—Labe.

Plánovaná výstavba vodních cest otvírá širší možnosti jejich vojenského využití na možných směrech manévru. Schéma vodních cest a plánované výstavby je uvedeno na obr. 1. S výstavbou vodních cest souvisí i zdokonalování plavidel.

Plavidla po roce 1970

Plavidlo (loď) jakožto jedna ze složek komplexního dopravního systému se bude maximálně přizpůsobovat novým tendencím v lodní dopravě a sledovat i cíl maximálně snížit výrobní náklady. Zdokonalení organizace celého dopravního systému si vyžadá především co největší **jednotnost nákladu** a to jak co do váhy tak co do objemu a jeho formy. Bylo zjištěno, že 80 % všeho nákladu lze přepravovat v kontejnerech, které jsou standardizovány pro váhy 30, 25, 20, 10, 7 a 5 t; standardizovány jsou i jejich rozměry: max. délka 12 190 + 2 mm, šířka a výška — 8 mm, 2445 + 3 mm pro 30 t kontejner, u ostatních — 2 mm

ních se mění jen délka. Uplatňuje se široce pontonový tvar plavidel. Celkově je tvar trupu volen tak, aby obal včetně příďe a záďe tvořily rovné plochy. Modelové pokusy totiž ukázaly hydrodynamickou přípustnost takového tvaru.

Lodi musí mít optimální nákladový prostor — prostor s jednoduchým obdélníkovým průřezem bez rušivých elementů, tj. bez úkosů podélných i příčných nosníků a musí dovolit především dopravu kontejnerů, ale i dopravu kusového zboží, automobilů nebo kombinovanou dopravu a popřípadě i dopravu sypaných substrátů i kapalin. Předpokládá se změnitelnost dnových a palubních sekcí, nové rysy nese i pohon plavidla a nakládací zařízení tak, aby vyhovovalo soudobým podmínkám. Za zmínku stojí dokonalejší vybavení navigačními přístroji: CO — pilot pro kormidlo, radar, echolot či echograf a rádiová stanice.

Se vzrůstající organizací dopravního systému narůstají problémy:

— specifického zatížení dopravních cest (tkm/km) — intenzity přepravy,

— nákladového vytížení vodní plochy (t/m^2) — tj. poměru celkového nákladu v tunách k půdorysné ploše lodní jednotky (m^2). Typické dopravní prostředky mají nákladové vytížení E viz tab. 2.

Nová plavidla musí vyhovovat podmínce nejmenšího nákladového vytížení 1,5 t/m^2 . Tato plavidla musí v maximální míře využívat rostoucí síť evropských vodních cest. Postupně přicházejí také nové prvky v této dopravě — plavidla na nosných křídlech a vznášedla zatím aplikovaná k dopravě osob.

Ovlivnění vojenské techniky

Širší využívání vodních cest včetně jejich typových plavidel k vojenským účelům bude mít význam v období vojenské-

ho konfliktu. Již v míru bude třeba v maximální míře rozšířit návaznost na možnosti lodní dopravy (kontejnerizace) a plánovat využití při cvičeních.

Bude účelné ovlivňovat i skladbu vojenských plavidel. Současné motorové čluny používané k motorizaci PMS budou mít rozšířené použití k záchranné službě pro tato civilní plavidla. Pohyb na vodních cestách se pak neobejde bez rychlých plavidel, která zabezpečí nutné bezprostřední spojení funkcionářů plavební vojenské dopravy po těchto cestách. Půjde o širší využití malých ženíjních plavidel s propulsory i o využití plavidel se zabudovanými motory používaných MV — pohraniční stráž.

Podle možnosti bude zřejmě účelné v návaznosti na civilní plavidla volit čluny na nosných křídlech a vznášedla.

Systém vodních cest je v případě potřeby kapacitně i ekonomicky zcela využitelný k manévru pozemních vojsk uvnitř fronty. Plánovaná výstavba vodních cest rozšíří možnosti využitelnosti. Předpokládaná plavidla svým řešením a možnostmi nutně ovlivní jednak návazně pozemní dopravu (kontejnerizace, mechanizace a organizace vykládek na vojenská vozidla) a také rozšíří funkce vojenských plavidel jak co do šíře druhů, tak i zvýšení potřebných počtů pro novou oblast jejich využití.

.... zkušenosti z občanské války v Rusku nám i komunistům všech zemí ukázaly, jak v ohni občanské války dochází zároveň se vzrůstem revolučního nadšení k silnému vnitřnímu upevnění. Válka je zkouškou všech hospodářských a organizačních sil každého národa.

Zásobování vojsk PITNOU VODOU

V roce 1969 byl uveřejněn ve VM č. 2 můj článek „K zásobování vojsk vodou vo vojne“, v němž jsem rozebral hydrotechnické prostředky k polní úpravě zamořené vody na pitnou vodu, prostředky ke skladování a k přepravě pitné vody, jakož i návrh organizace zásobování vojsk vodou v poli u motostřelecké a tankové divize (centralizovaný zásobovací způsob).

V tomto článku navazují na předcházející problém v tom směru, že v průběhu roku 1969 schválil náčelník ženijního vojska novou koncepci zásobování vojsk ČSLA polními úpravami vody ÚV-2000. Každý samostatný útvar ČSLA od praporu (oddílu) výše bude perspektivně vybaven organickou polní úpravou vody ÚV-2000 a tahačem typu T-111 nebo Š-430 a bude tak schopen i ve složitých bojových situacích těžit a upravovat znečištěnou a zbraněmi hromadného ničení zamořenou vodu na pitnou, zřízením vlastní vodní stanice, ze které se budou zásobovat pitnou vodou všichni příslušníci útvaru.

Uvedená koncepce předpokládá přidělit 1 soupravu polní úpravy vody ÚV-2000 i motostřeleckému (tankovému) praporu v rámci msp a tp.

Po vybavení vojsk těmito výkonnými hydrotechnickými prostředky bude způsob zásobování vojsk pitnou vodou u msp a tp podstatně jednodušší.

Z vodní stanice tankového, motostřeleckého praporu nebo dělostřeleckého oddílu budou odebírat pitnou nebo užítko-

vou vodu jednotky praporu nebo oddílu včetně hospodářského družstva praporu (oddílu).

K osádkám bojových vozidel (tank, obrněný transportér, obsluhy děl a odpařovací ramp) a k praporečnému obvodu se bude pitná voda přisunovat péčí hospodářského družstva čtyř třílového zabezpečení praporu (oddílu) současně s přísunem teplé stravy a nápojů v baňkách a termosech (jen výjimečně ve vácích na vodu a 500litrových paletovaných nádržích na vodu k zásobování samostatných odloučených jednotek). Zásobování pitnou vodou osádek bojových vozidel se bude uskutečňovat výměnou prázdných baněk a termosů za plné. Toto je ve své podstatě **decentralizovaný** zásobovací systém.

V průběhu bojové činnosti motostřeleckého pluku následkem bojových ztrát činností protivníka předpokládáme i ztráty na polních úpravách vody ÚV-2000 u jednotlivých msp, tpr a děl. oddílů. Zástupce velitele motostřeleckého pluku pro tyl bude proto muset vzniklou situaci řešit změnou koncepce z decentralizovaného na **centralizovaný** zásobovací systém v rámci motostřeleckého pluku.

Centralizovaný zásobovací systém předpokládá soustředit zbylé polní úpravy vody od jednotek motostřeleckého pluku u týlu pluku, kde vytvořit jednu vodní stanici motostřeleckého pluku, část hydrotechnických prostředků 1–2 spr ÚV-2000 mít v záloze ZT pluku k manévru těmito prostředky a vybavení tpr (mspr)

působícího na samostatném směru nebo jako PO.

Z vodní stanice motostřeleckého pluku je pak možné přisunovat pitnou vodu jednotkám pluku v pružných polštářových nádržích (PP-3 nebo PP-5) k plukovnímu obvazišti a VS msp v zásobnících na vodu nebo v baňkách. Ostatní plukovní součásti včetně rot tylového zabezpečení, zabezpečující TVS msp si budou odebírat pitnou vodu z vodní stanice motostřeleckého pluku.

Pro motostřelecké a tankové divize byl přijat v podstatě decentralizovaný zásobovací systém, což předpokládá, že v rámci msd bude organicky přiděleno útvarům msd okolo 30 souprav polních úpraven vody ÚV-2000.

Při značných bojových ztrátách u útvarů divize v průběhu bojové činnosti na polních úpravách vody ÚV-2000 bude nucen náčelník týlu divize přejít na dočasný centralizovaný zásobovací systém. V tomto případě bude muset velitelskou cestou vyžádat od velitele vševojskové armády posilový prostředek od ženijní brigády (hydrotechnické rotý armády) jedno hydrotechnické družstvo s 1 spr velkokapacitní automobilní úpravny vody AUV-62 (80–100 m³ pitné vody za 1 den). Toto hydrotechnické družstvo zřídí vodní stanici svazku, ze které se budou zásobovat ty útvary, u kterých bojovou činností nepříteli byly zničeny organické polní úpravy ÚV-2000 a dále divizní jednotky, posilové armádní a frontové útvary, které nemají vlastní polní úpravy vody ÚV-2000.

Organizace zásobování pitnou a užitkovou vodou u polní vševojskové armády

Koncepce systému zásobování pitnou vodou u vševojskové armády vychází z rozboru operačně tylových podmínek, charakteru operační činnosti polní vševojskové armády v armádní útočné operaci, z možné operační sestavy, počtu osob a průměrné denní spotřeby vody u vševojskové armády.

Průměrná denní spotřeba vody u polní vševojskové armády se bude pohybovat v rozmezí 910 až 1000 m³, při začlenění části posilových frontových svazků a útvarů do operační sestavy armády až 1200 až 1400 m³ vody.

K řešení úpravy zaměřené vody u vševojskové armády je v současné organizaci ženijní brigády u strojního ženijního praporu hydrotechnická rota armády (ve složení 4 hydročety, četa technického zabezpečení a zásobovací družstvo). Každá hydročeta má 4 hydrotechnická družstva

s polními automobilními úpravami vody AUV-62 a 1 průzkumným družstvem se soupravou pro průzkum vody. Celkem má hydrotechnická rota armády 12 automobilních úpraven vody AUV-62.

Použití a úkoly hydrotechnické rotý v rámci vševojskové armády

V rámci vševojskové armády se k zásobování útvarů, svazků a zařízení armády pitnou a užitkovou vodou může zřizovat prostorová síť vodních stanic z polních úpraven vody AUV-62 a z decentralizovaných organických útvarových polních úpraven vody ÚV-2000.

Hydrotechnickou rotu armády můžeme v průběhu armádní operace použít takto:

4–5 hydrotechnická družstva k posílení vševojskových svazků,

2–3 hydrotechnická družstva k zabezpečení armádních svazků a útvarů,

1–2 hydrotechnická družstva k zabezpečení raketových svazků armády a útvarů v pohyblivé armádní základně,

4–2 hydrotechnická družstva v záloze velitele armády k dalšímu rozvíjení vodních stanic u prvosledových svazků postupným pokračováním a k zabezpečení přidělených frontových svazků a útvarů.

Možné řešení koncepce zásobování vojsk vševojskové armády předpokládá využití i organické polní úpravy vody, zejména u zdravotnických útvarů armády (SZO, hyg. epid. oddíl), u spojovacích útvarů a útvarů, zabezpečujících místa velení armády (spojovací pluk, provozní prapor), u pluku chemické ochrany, silničních pořádkových praporů, u armádních polních pekáren a u praporu obsluhy PAZ.

Z rozboru bojové činnosti svazků, útvarů a zařízení vševojskové armády i z jejích úkolů a rozmístění v operační sestavě armády v přímé závislosti na průměrné denní spotřebě pitné a užitkové vody vyplývá nutnost řešit zásobovací systém u vševojskové armády částečnou decentralizací hydrotechnických prostředků, tj. polních úpraven vody ÚV-2000 a velkokapacitních úpraven vody AUV-62 některým útvarům, svazkům a zařízením armády.

Ostatní útvary a armádní svazky družů vojsk, které nebudou mít organicky přiděleny polní úpravy vody ÚV-2000, přidělí náčelník týlu vševojskové armády do zásobovací péče k odběru pitné vody k některým z rozvinutých vodních stanic vševojskové armády, které budou vytvořeny z družstev hydrotechnické rotý armády.

Tyto útvary, svazky a zařízení armády musí být vybaveny zásobovacím družstvem v rámci čtyř nebo rot tylového zabezpečení s nákladními automobily nebo cisternami na vodu, potřebným množstvím pružných polštářovaných nádrží PP-3 nebo PP-5, vaky a baňkami na vodu, aby uvezly v rámci útvaru 1,5 denní normy pitné vody, z toho u týlu útvaru 0,5 denní normy pitné vody.

Zvláštní způsob zabezpečení vodou vyžadují tylové útvary a zařízení armády rozmístěné v pohyblivé armádní základně (PAZ).

Pohyblivá armádní základna bude zpravidla rozmístěna v prostoru 100—150 km², 60—80 km i více od předního okraje v hloubce operační sestavy armády. Pohyblivá armádní základna je rozhodující zásobovací etapou pro zásobování vojsk vševojskové armády. Celkem PAZ může zahrnovat ve svém uskupení okolo 20 různých útvarů a zařízení armády.

Průměrná denní spotřeba pitné vody v PAZ se může pohybovat okolo 70 až 100 m³. Zásobování vodou u útvarů PAZ je možné řešit zřízením posádkové vodní stanice z 1 spr. AÚV-62. Z této vodní stanice zorganizuje náčelník PAZ postupně odběry pitné vody útvarů a zařízeními, rozmístěnými v PAZ. Prapor obsluhy PAZ se svojí organickou polní úpravou vody ÚV-2000 může rozvinout vodní stanici v 1 výdejním (zásobovacím) místě, kde budou odebírat vodu i armádní svazky (plrb, žb, ptb, kdb).

Návrh systému zásobování vodou u vševojskové armády může být řešen prostorovým a hloubkovým uspořádáním vodních stanic do hloubky operační sestavy armády ve 3 pásmech s 9 hydrotechnickými družstvy automobilních úprav vod ÚV-62, které mohou denně vyrobit a upravit 630—700 m³ pitné vody.

Tři hydrotechnická družstva se 3 AÚV-62 zůstávají v záloze velitele vševojskové armády k úhradě ztrát a k zabezpečení spojeneckých vojsk, přesunujících se pásmem vševojskové armády a rozvíjejících frontovou operaci.

Zbytek potřeby pitné vody bude uhrazen u prvosledových svazků a útvarů decentralizovanými organickými úpravami vody ÚV-2000, které denně vyrobí zbytek potřeby vody vševojskové armády, tj. dalších 570—700 m³ vody.

Toto je jedno z možných řešení jak zabezpečit zásobování vojsk vodou u vševojskové armády.

Zásobování pitnou vodou letecké armády

Průměrná denní spotřeba pitné a užitkové vody u letecké armády se může pohybovat okolo 800—1000 m³.

Letecká armáda vyžaduje svůj vlastní specifický samostatný systém zásobování pitnou a užitkovou vodou v poli. Základem tohoto systému jsou vodní stanice z polních úprav vod ÚV-2000 (které budou postupně nahrazovat AÚV-62 u některých letištních praporů) na operačních letištích, na kterých jsou rozmístěny letecké bojové útvary se zabezpečujícími letištními prapory, leteckými stavebními prapory a prapory radiotechnického zabezpečení.

Tento zásobovací systém musí být nezávislý na zásobování vodou pozemních vojsk frontu, aby mohl být včas zabezpečen letištní manévry letecké armády s přenesením bojového úsilí letecké armády na operační směry i několikrát v průběhu frontové operace se schopností pravidelně zásobovat operační sestavu letecké armády pitnou a užitkovou vodou.

Pro tyto úkoly budou letištní prapory, letecké stavební prapory, maskovací prapor, provozní prapor a prapor obsluhy polní armádní letecké základny vybaveny organickými úpravami vody ÚV-2000, aby byl zabezpečen nepřetržitý letecký provoz a bojová činnost leteckých útvarů minimálně ze 2 operačních letišť.

Velitelské stanoviště letecké armády a zásobovací místa zřizovaná předsunutím zásob z polní armádní letecké základny měla by být též vybavena u provozního praporu úpravou vody ÚV-2000 i u praporu obsluhy PALZ, z nichž by bylo možné zřídit vodní stanice v prostoru rozmístění VS letecké armády a u zásobovacího místa letecké armády.

V průběhu letištního manévru mohou nastat situace, že předsunuté odřady letištních praporů a leteckých stavebních praporů mohou dočasně požádat náčelníka týlu motostřelecké nebo tankové divize k začlenění těchto leteckých odřadů do zásobovací péče k odběrům pitné vody z rozvinuté vodní stanice vševojskového svazku (msd/td) do doby, než na ovládnutém letišti bude zřízena vodní stanice z prostředků letištního praporu nebo leteckého stavebního praporu. Organizace zásobování vodou útvarů a zařízení rozmístěných v polní armádní letecké základně může být obdobná jako zásobování vodou armádních útvarů a zařízení, rozmístěných v PAZ vševojskové armády.

ZKUŠENOSTI

PRAXE

PLÁNOVÁNÍ první útočné operace

Víme, že v současných podmínkách může být válka zahájena buď hromadným použitím jaderných zbraní, nebo použitím pouze klasických prostředků ničení. Tyto dvě možné varianty zahájení a vedení první útočné operace nás staví před otázku jak první útočnou operaci plánovat.

Složitost spočívá v tom, že způsob plnění úkolů operačních svazů pozemních vojsk při vedení bojové činnosti s použitím jaderných zbraní a bez nich se v mnoha směrech od sebe podstatně liší. V podmínkách použití jaderných zbraní bude základem způsobu vedení útočných operací svazů pozemních vojsk hromadné použití jejich operačně taktických prostředků jaderného napadení a využití jejich výsledků vševojskovými svazky k dokončení zničení protistojícího nepřítele a k rychlému proniknutí do hloubky. Bude-li však válka zahájena bez použití jaderných zbraní, pak rozhodující silou ničení nepřítele bude palba a úder pozemních vojsk a letectva. Přitom bude charakteristické především krátkodobé nezbytně nutné soustřeďování sil a prostředků k úderům na hlavních směrech, zatím co na ostatních úsecích fronty a v hloubce operační sestavy musíme zachovat všechny zásady rozptýlení.

Proto nemůžeme využít potenciální sílu raketových prostředků, nebudeme moci také způsobit nepříteli rozhodnou porážku v celé hloubce jeho sestavy tak, jak je to charakteristické při použití jaderných zbraní. V důsledku toho si nepřítel uchová silné zálohy k účinným protiztečím a protiúderům a k neustálému obnovování celkové souvislosti fronty. To si vyžádá z naší strany trvale zesilovat první sled k vytváření potřebné převahy na zvolených směrech. Z toho vyplývá nutnost zasazovat druhé sledy a zálohy v menších hloubkách a bude to mít vliv i na způsob použití vzdušných výsadek, které budeme vysazovat rovněž v menší vzdálenosti před čela vojsk postupujících na setkání s nimi.

Tyto zásadní odlišnosti budou mít vliv nejen na tempo operace a dobu splnění úkolů, ale i na formy manévru. Potřeba vyšších hustot sil a prostředků v úsecích průlomu při vedení operace bez použití jaderných zbraní se projeví v menším počtu úderů v pásmech operačních svazů. Přitom nebude vždy možné

vést úderu a útočit do hloubky na nejkratších směrech. Charakteristickým způsobem vedení útoku na stupni svazu bude mohutný úder na jednom nebo dvou směrech s dalším rozvinutím útoku do hloubky a do boků.

Jestliže v podmínkách použití jaderných zbraní bude často výhodné vést úder přímo na hlavní uskupení nepřítele, pak v podmínkách použití pouze klasických prostředků ničení bude nutné zpravidla vést úder zpočátku na nejslabší místa bojové a operační sestavy nepřítele s dalším proniknutím do boku a týlu jeho hlavního uskupení a tím vytvořit podmínky pro jeho obklíčení a zničení po částech.

Tato zásada je platná ovšem jenom obecně a nebudeme moci ji plně uplatnit v první útočné operaci, kdy činnost vojsk po bojovém poplachu probíhá podle připraveného plánu. Podle něj vojska vycházejí do předem stanovených prostorů, které volíme tak, aby z nich mohla zahájit bojovou činnost na předem stanovených směrech. Zejména to nebude možné tehdy, kdy události v počátku války budou mít rychlý spád a štáby nebudou schopny včas upřesnit úkoly podle vytvořivší se situace.

Rozdíl ve způsobech bojové činnosti budou mít vliv i na členění operační a bojové sestavy vojsk. Jak jsem uvedl, k úspěšnému vedení bojové činnosti bez použití jaderných zbraní potřebujeme mít silný první sled, zejména co do počtu dělостřelctva. K rozvíjení úspěchu do hloubky a k narůstání úsilí do úplného zničení nepřítele je však třeba i při tom si zachovat dostatečně silné zálohy a druhé sledy.

Odlíšnosti budou rovněž v materiálně technickém, zdravotnickém a ostatním zabezpečení. Rozdíl budou v denní i celkové spotřebě na operaci. Např. v jaderných podmínkách, vzhledem k vyššímu tempu operace, budou vyšší nároky na denní spotřebu PHM, ale nižší na celkovou spotřebu v operaci. V bezjaderných podmínkách tomu bude naopak. Naproti tomu ve stělivu bude v bezjaderných podmínkách vyšší jak denní, tak celková spotřeba na operaci.

Jak tedy plánovat první útočnou operaci, abychom všechny tyto odlíšnosti respektovali, ale současně aby plán byl jasný, přehledný a stručný a aby vylučoval jakákoliv nedorozumění, která v sobě vždy skrývá variantní řešení?

Především se oprostíme od některých úvah, které nejsou pro řešení tohoto problému rozhodující. K nim patří úvahy o tom, která varianta zahájení a vedení války je nejpravděpodobnější, dále jak dlouho může trvat bezjaderné období a některé úvahy o časových možnostech plánování první operace.

Pokud jde o to, která varianta je nejpravděpodobnější, myslím, že můžeme brát v úvahu pouze to, co je v současné době zcela evidentní, tj. že první útočnou operaci frontu (armády) můžeme zahájit a vést ve třech základních variantách, z nichž žádnou nemůžeme absolutně vyloučit. Jde o tyto varianty:

1. operaci zahájenou překvapivým hromadným použitím jaderných zbraní,
2. operaci zahájenou a vedenou pouze klasickými prostředky ničení,
3. operaci zahájenou klasickými prostředky, v jejímž průběhu přejdou obě strany k použití jaderných zbraní a ostatních zbraní hromadného ničení.

Pokud jde o délku bezjaderného období ve třetí variantě, bereme v úvahu to, že v současné době nikdo není schopen délku tohoto období reálně odhadnout. Hovoříme o dnech, hodinách, ale i o tom, že může trvat mnohem déle. Nelze tedy kategoricky vyloučit ani možnost, že celou první útočnou operaci povede front (armáda) bez použití jaderných zbraní. Proto v dalším toto beru plně v úvahu.

Z hlediska času vycházím z toho, že plánování první útočné operace je problém specifický právě jen pro přípravu této operace a proto čas pro plánování nemůže hrát podstatnou úlohu.

Plán první útočné operace bude třeba zpracovat tak, aby vyhovoval podmínkám zahájení a vedení první operace jak s použitím, tak i bez použití jaderných zbraní a to na celou hloubku první operace, i pro případ přechodu z bezjaderné varianty na jadernou v kteroukoliv dobu.

V dosavadní praxi jsme k tomuto problému přistupovali tak, že plán operace (zprůměrně rozhodnutí) jsme zpracovali jako dva plány. Jeden pro případ, že operaci povedeme s použitím jaderných zbraní a druhý jen klasickými prostředky. Pro obě varianty jsme velmi často vytvářeli odlišné operační uskupení.

Front (armáda) bude mít však pro obě varianty tytéž síly a prostředky. Bude-li zahájení války předcházet určité období napětí, musíme vojska vyvést do takové operační sestavy, z níž budou schopna v každou dobu přejít k plnění úkolů buď podle jedné, nebo druhé varianty. Není proto logické, abychom pro každou z obou variant plánovali odlišnou operační sestavu, když do „prvního výstřelu“ nemusí a zpravidla nebude jasné, kterou z obou variant — bezjadernou nebo jadernou — budeme realizovat. Rozdíly mohou ovšem být v členění operační sestavy, protože např. v bezjaderné variantě můžeme v prvním sledu použít více svazků, než v jaderné variantě.

Jednotná operační sestava je výhodná i proto, že vyvádění vojsk z posádek bojovým poplachem i další jejich činnost při zaujímání operační sestavy bude probíhat zpravidla na signál. Proto celou tuto činnost budeme plánovat co nejjednodušším způsobem, aby nedocházelo k nedorozuměním.

Kromě toho jsme oba plány rozpracovávali značně podrobně. Nebrali jsme dostatečně v úvahu vysoký stupeň neurčitosti v možnosti předvídat způsob zahájení první operace i její další vývoj. Zkušenosti ze cvičení také potvrzují, že téměř vždy jsme mohli podle plánu realizovat jen to, co se týkalo prvního dne vedení operace. V dalších dnech již docházelo vždy ke značným odchylkám od zpracovaného plánu, zejména v podmínkách vedení operace s použitím jaderných zbraní.

Jsou i názory, že plán operace (zprůměrně rozhodnutí) můžeme pro obě varianty zpracovat na jedné mapě s tím, že bude zbaven některých méně důležitých podrobností, aby byl přehledný a prakticky použitelný. Tato forma plánu bude však vždy zápasit s problémem přehlednosti. Zejména nebude použitelná na stupni armády, kde mohou být velké odlišnosti v použití svazků, jak co do počtu jejich nasazení v prvním sledu, tak co do rozdílné hloubky jejich deníčních úkolů v jaderné a bezjaderné variantě.

Další názor spočívá v tom, že je třeba zpracovat pouze plán prvního úderu frontu a plán operace pro bezjadernou variantu. Vychází z toho, že v případě zahájení války bez jaderných zbraní přejdou vojska do útoku podle tohoto plánu. Bude-li válka zahájena hned od počátku jadernými zbraněmi, realizuje se první jaderný úder frontu podle připraveného plánu. Přitom se předpokládá, že vzájemnou výměnou jaderných úderů obou stran se v důsledku jejich ničivých účinků vytvoří prakticky nová situace, která bude vždy vyžadovat upřesnění, nebo stanovení nových úkolů.

Tato forma plánu řeší důsledně jen bezjadernou variantu, zatím co druhou, složitější variantu — jadernou — ponechává předem značné improvizaci.

Po zvážení všech dosavadních zkušeností, poznatků a názorů, se všemi jejich klady a nedostatky, můžeme dojít k závěru, že jednotný plán první ope-

race frontu (armády) můžeme zpracovat, vyjdeme-li z několika základních předpokladů. Mezi ně patří především to, že první operaci povedeme ve všech třech uvedených variantách na stejném operačním směru, ve shodném útočném pásmu, se shodnými cíli a úkoly pro všechny varianty a se stejným počátečním složením frontu (armády). To umožní zjednodušit přípravu operace a vytvořit reálné podmínky pro zpracování tohoto plánu.

V zásadě bude nutné i nadále vycházet při rozpracování tohoto plánu z nejobtížnějších podmínek, které budou vždy spojeny s operací zahájenou a vedenou s použitím jaderných zbraní.

Za těchto předpokladů musí jednotný plán první útočné operace frontu (armády) zahrnovat celkem čtyři základní části:

1. Plán provedení prvního jaderného úderu frontu a plán činnosti pozemních vojsk a frontového letectva v útočné operaci vedené s použitím jaderných zbraní. Na stupni armády to bude plán činnosti pozemních vojsk v útočné operaci s vyjádřením účasti v prvním jaderném úderu frontu.

2. Plán činnosti pozemních vojsk a frontového letectva v bezjaderné variantě, na stupni armády plán činnosti pozemních vojsk v bezjaderné variantě.

3. Plán opatření k uvedení vojsk do bojové pohotovosti a vytvoření uskupení pro vedení operace.

4. Plán organizace velení vojskům.*]

Součástí plánu první útočné operace frontu (armády) jako souhrn opatření zabezpečujících splnění cíle operace bude dále

- plán stranickopolitické práce,
- plán operačního maskování,
- plán OPZHN,
- plán ženiijního zabezpečení,
- plán organizace týlu a materiálně technického a zdravotnického zabezpečení.

Plány bojového použití druhů vojsk a speciálních vojsk jsou prakticky detailním rozpracováním způsobů splnění úkolů uvedených v dříve vyjmenovaných plánech. Proto nemusí být součástí plánu operace.

Ještě několik slov k jednotlivým částem plánu. V první části plánu musíme vyřešit způsob prvního jaderného úderu k rozbití hlavního uskupení nepřítele a vydělení jaderných úderů k ničení nových cílů a objektů a k ničení zbývajících uskupení v průběhu operace. Dále musí řešit bojovou činnost pozemních vojsk a letectva ke konečnému zničení nepřítele a k postupnému splnění úkolů.

Vzhledem k tomu, že po vzájemné výměně jaderných úderů dojde k výrazným změnám situace a k snížení bojeschopnosti hlavních uskupení je účelné plánovat podrobně úkoly pouze na první den operace s tím, že je budeme se zahájením operace upřesňovat podle konkrétní situace. Splnění bližšího a dalšího úkolu frontu (armády) budeme pak plánovat jen v časově orientačních lhůtách, jako podklad pro rozdělení jaderné munice a pro materiálně technické a zdravotnické zabezpečení.

Složení prvního sledu má umožnit zničení prvního operačního sledu nepřítele a ovládnutí důležitých objektů v hloubce 60–80 km za 24 hodin.

Ve druhé části plánu musíme vyřešit soustředění hromadného úsilí vojsk a klasických prostředků ničení, včasné zjištění a bezprostřední zničení jaderných prostředků pozemních vojsk a letectva nepřítele, způsoby ničení uskupe-

*] Tyto čtyři základní části plánu vyjadřují více jejich obsah, než konkrétní názvy jednotlivých plánů. Ty bude třeba ještě upřesnit.

ní nepřítel, postupný způsob splnění úkolů hromadným použitím letectva a dělostřelectva spolu s údery tankového a motostřeleckého vojska a narůstání úsilí postupným zasazováním druhých sledů a záloh na zvolených směrech.

Také v této části bojovou činnost vojsk rozpracujeme podrobně na první den operace a v nezbytném rozsahu do splnění bližšího úkolu armád. Plnění dalšího úkolu frontu (armády) plánujeme opět jen v časově orientačních lhůtách. Vzhledem k tomu, že bližší a další úkol frontu (armády) bude shodný s jadernou variantou, budou se lhůty jejich splnění v obou variantách lišit.

Složení prvního sledu v bezjaderné variantě musí zabezpečovat ovládnutí důležitých objektů v hloubce 40—50 km za 24 hodin.

V této části plánu rozpracujeme opatření zabezpečující přechod k použití jaderných zbraní v kteroukoliv dobu. Tato opatření musí zahrnovat trvalý průzkum cílů, zejména objektů prvního jaderného úderu frontu, opatření zabezpečující neustálé upřesňování způsobu prvního jaderného úderu frontu, opatření k udržení stálé bojové pohotovosti vyčleněných pohotovostních prostředků raketového vojska i frontového letectva a opatření k zabezpečení pevného velení pro rychlé předání odpovídajících rozkazů.

Třetí část plánu musí řešit včasné dosažení pohotovosti vojsk účastnících se prvního jaderného úderu frontu, odražení hromadných nepřátelských vzdušných úderů, odražení pozemních sil nepřítel, vyvedení vojsk do výchozích prostorů a vytvoření uskupení vojsk k přechodu do útoku.

Zde platí to (jak jsem již uvedl), že složení úderných uskupení armád prvního sledu má být v obou variantách — jaderné i bezjaderné — shodné, stejně tak i operační sestava. V členění operační sestavy však mohou být odlišnosti, které vyvolává rozdílná forma vedení operací s použitím a bez použití jaderných zbraní. Tyto zvláštnosti musíme v této části variantně předvídat.

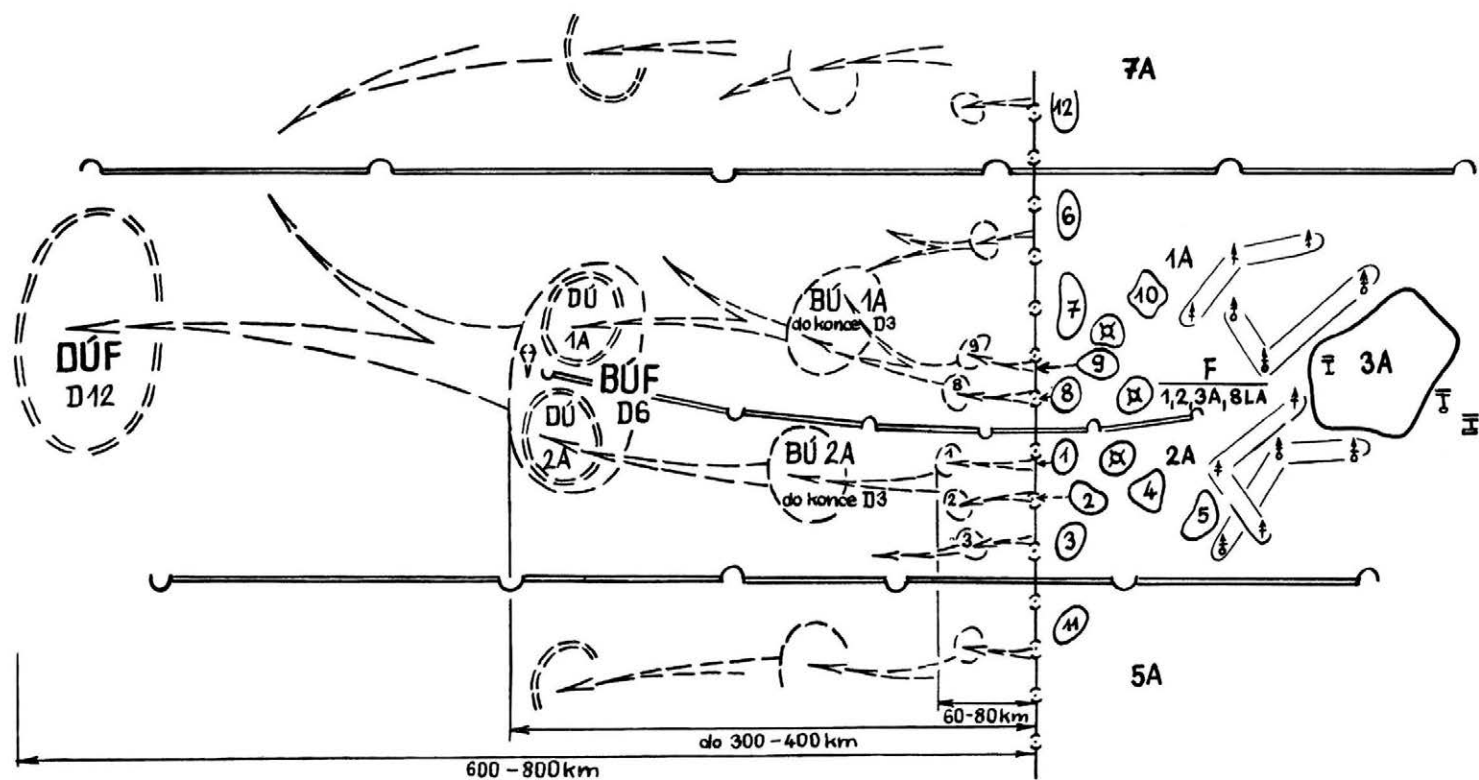
Čtvrtá část plánu musí zahrnovat opatření zabezpečující nepřetržité velení při přechodu z mírového systému velení na polní. Současně musí předvídat opatření ke zvýšení odolnosti velení v celku, zejména pro podmínky vedení operace s použitím jaderných zbraní.

Otázka jak plánovat první útočnou operaci frontu (armády) v podmínkách jejího možného zahájení buď s jadernými prostředky, nebo bez nich, tíží naše velitele a štáby již několik let a dosud nebyla uspokojivě vyřešena. V současné době se však již nashromáždila řada zkušeností, poznatků a názorů v tomto směru, které jsou postupně publikovány jak v našem, tak zejména v sovětském odborném tisku. Pokusil jsem se shrnout některé z těchto hlavních zkušeností s tím, že mohou přispět k dalšímu teoretickému i praktickému řešení tohoto problému.

JEDNOTNÉ PLÁNOVÁNÍ PRVNÍ ÚTOČNÉ OPERACE FRONTU

(Schéma jaderné varianty)

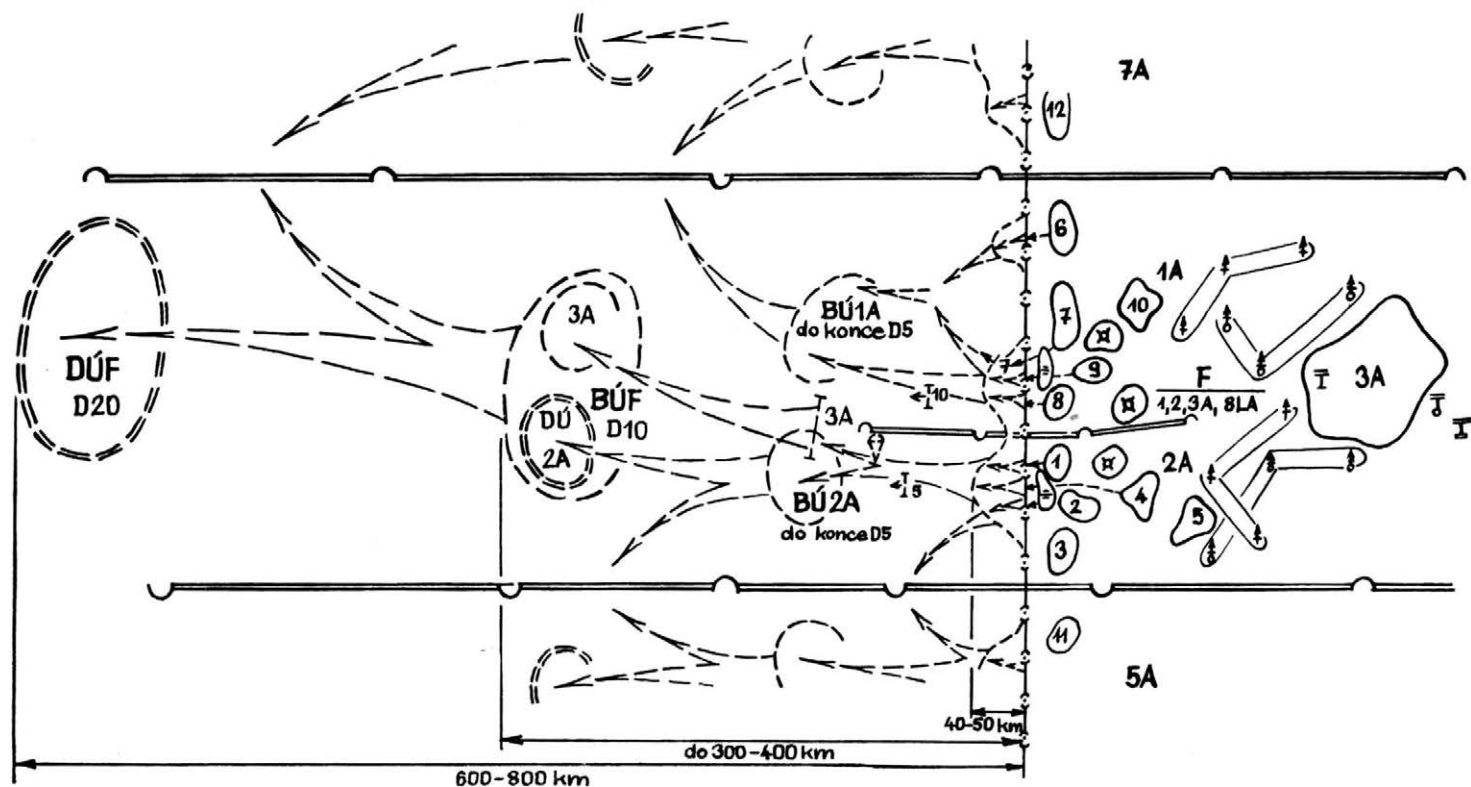
Příloha 1

JEDNOTNÉ PLÁNOVÁNÍ PRVNÍ ÚTOČNÉ OPERACE FRONTU

Príloha 2

(Schéma bezjaderné varianty)

Jednotné hodnocení útvárů a svazků pomocí výpočetní techniky

Ucelený systém hodnocení bojové a politické přípravy v rámci Čs. lidové armády doposud neexistuje, i když v některých otázkách jednotlivých předmětů bojové přípravy nebo v oblasti MTZ v různých předpisech nebo směrnicích jsou zakotvena konkrétní a přesná kritéria. V důsledku toho docházelo u útvarů a svazků k různým názorům, kritikám i sporům o to, jak kdo úkoly splnil.

To si naléhavě vynucovalo zpracovat ucelený, jednotný a nanejvýš přesný, ale i objektivní systém hodnocení. Takový systém byl zpracován u svazu PVOS. Domnívám se, že bude účelné předat naše zkušenosti z řešení tohoto problému k využití ostatním svazkům a svazům.

Při řešení systému byl stanoven úkol:

- určit jednotná pravidla k hodnocení a tím omezit vliv subjektivních názorů;
- získat ucelený přehled o kvalitě plnění úkolů podle jednotlivých oblastí činnosti a umožnit získat porovnání útvarů a divizí mezi sebou;
- získat centrální přehled o počtu a výsledcích provedených kontrol za určité časové období a využít jej k usměrňování kontrolní činnosti štábu;
- centrálně evidovat výsledky kontrol a umožnit jejich dostupný výdej podle potřeb hlavních funkcionářů nebo jednotlivých oddělení;
- umožnit sledování tendencí v kvalitě plněných úkolů a analýzu zjištěného stavu na podkladě velkého počtu konkrétních údajů.

Při zpracování systému hodnocení vycházeli jsme z těchto předpokladů:

1. Abychom mohli řídit, musíme mít informace o činnosti o dva stupně níže, tj. v našem případě o útvaru. Bojový útvar PVOS je organizační celek, který je schopen vést bojovou činnost samostatně i bez řízení divizí.

Kvalita splnění úkolů divizí i armádou je závislá na splnění úkolu útvaru.

2. Nelze vycházet od skutečného prvotního článku ovlivňujícího kvalitu, tj. od jednotlivého vojáka, techniky apod., protože získání těchto informací by zaměstnávalo celý velitelský sbor, i když jejich zpracování je poměrně snadno uskutečnitelné strojem.

3. Kvalita útvaru nebo jakéhokoliv organizačního celku není dána prostým součtem kvalit jeho prvků, ale podstatnou roli hrají vazby mezi prvky dané struktury. Vliv vazeb na kvalitu celku se doposud nepodařilo exaktně obecně formulovat.

4. Kvalitu plnění úkolů útvaru lze exaktními metodami měřit jen v úzce omezených druzích činnosti (střelby, udržování techniky na stanovených parametrech apod.), které však nevystihují všechny úkoly, které útvar plní.

Z toho vyplývá, že úplné objektivitu nemůžeme dosáhnout, protože při posuzování jednotlivých jevů je ve většině na počátku člověk se svými subjektivními názory. Vliv subjektu však můžeme podstatně omezit tím, že celou oblast života útvarů (svazků) rozdělíme na jednotlivé části, tzv. ukazatele a disciplíny, pro něž se stanoví přesná pravidla posuzování jejich kvalit pomocí kritérií.

Na příklad samostatná oblast — ukazatel „BOJOVÁ POKOTOVOST“ je dále členěna na jednotlivé druhy činnosti — disciplíny:

- vyhlášení a vyznění,
- splnění úkolů pohotovostními silami,
- opuštění objektů,
- zaujetí míst velení,
- zaujetí bojové pohotovosti jednotkami,
- připravenost zpětných odřadů,
- dosažení KTP bojové techniky,
- zabezpečení bojové činnosti.

Soubor ukazatelů, disciplín a kritérií tvoří i obsluhovou náplň konkrétní činnosti štábu armády a divizí a pro útvaru je vodítkem, jak jejich úkoly budou posuzovány a hodnoceny.

5. Výsledek činnosti útvaru z každé disciplíny (ukazatele) je hodnocen známkou. Pokud není použito čtyřstupňového hodnocení, znamená „splnil“ známku 5 (výtečně), „nesplnil“ známku 2 (nevyhovující).

Známka za disciplínu se stanoví vždy jako číslo celé, známka za ukazatel, útvar nebo svazek na jedno desetinné místo.

6. Protože kvalita celku není dána aritmetickým průměrem kvalit jednotlivých jeho částí, je nutné odlišit jejich podíl — závažnost na celkovém plnění úkolů. K tomu volíme systém váhových čísel ukazatelů, disciplín, útvarů a svazků empiricky pomocí metody tzv. křivky důkazů.

Váhová čísla ukazatelů vyjadřují důležitost ukazatele vůči druhým ukazatelům stejného typu útvaru. Jejich velikost určuje podíl každého ukazatele na tvorbě výsledného hodnocení útvaru jako celku.

Váhová čísla disciplín vyjadřují důležitost disciplíny vůči druhým disciplínám v rámci daného ukazatele.

Váhová čísla útvarů (svazků) vyjadřují důležitost útvaru vůči ostatním útvarům v systému PVOS.

7. Výsledný výpočet kvality plnění úkolů bojové a politické přípravy je stanoven známkou podle vzorců:

a) hodnocení ukazatele:

$$\frac{\sum [(\text{známka za disciplínu}) \cdot (\text{váhové číslo disciplíny})]}{\sum \text{váhových čísel disciplín}}$$

b) výsledné hodnocení útvarů:

$$\frac{\sum [(\text{známka za ukazatel}) \cdot (\text{váhové číslo ukazatele})]}{\sum \text{váhových čísel ukazatelů}}$$

c) výsledné hodnocení divize:

$$\frac{\sum [(\text{výsledné hodnocení útvaru}) \cdot (\text{váhové číslo útvaru})]}{\sum \text{váhových čísel útvarů}}$$

d) výsledné hodnocení stanovi:

Výsledná známka	2 nevyhovující	3 vyhovující	4 dobře	5 výtečně
Průměr	3	3—3,5	3,6— 4,5	4,6—5

Na první pohled se zdá, že uvedený systém hodnocení je složitý a vyžaduje příliš mnoho administrativní práce. Je nesmyslné, aby výpočty výsledných hodnocení útvarů a divize uskutečňovali jednotliví pracovníci štábu, protože se zde používá velkého množství čísel. Proto tato práce, tj. zpracování podkladových materiálů, byla svěřena výpočetnímu středisku, které k tomu účelu zpracovalo příslušný projekt.

Funkce výpočetního střediska spočívá:

- ve formální kontrole podkladových materiálů,
- ve výpočtu známek za ukazatele pro každý útvar,
- ve výpočtu výsledné známky za útvar jako celek,
- ve výpočtu výsledné známky za divizi jako celek,
- v porovnání útvarů nebo jednotlivých druhů vojsk mezi sebou,
- v porovnání výsledků hodnocení útvarů, divizí nebo druhů vojsk za určité časové období apod.
- v tisku výsledných sestav a jejich distribuci.

Obsah jednotlivých sestav může být různý podle potřeby příslušného stupně velení. K potřebě armády PVOS byly zvoleny tyto sestavy:

- hodnocení útvarů po disciplínách a ukazatelích (na základě výsledků kontrol štábu armády),
- hodnocení útvarů po ukazatelích,
- přehled kontrolní činnosti štábu armády (slouží především pro hlavní funkcionáře armády),
- výsledné hodnocení činnosti útvarů po disciplínách a ukazatelích (na základě hodnocení náčelníků oddělení štábu armády) a hodnocení divize jako celku,
- výsledné hodnocení činnosti útvarů po ukazatelích a hodnocení divize jako celku,
- hodnocení druhů vojsk,

- dlouhodobé srovnání pořadí útvarů a druhů vojsk,
- hodnocení útvarů po ukazatelích od divizí,
- opisy kontrolních listů.

Opisy kontrolních listů jsou strojově zpracovány systémem ARDIS-MINSK. Tento systém umožňuje velmi pružně reagovat na libovolný požadavek výběru a sestavení opisu kontrolních listů. Mimo základní variantu danou sestavou lze na vyžádání do 24 hodin obdržet od VPS požadovaný výběr opisu kontrolních listů, sestavený podle rešeršního požadavku.

Příklady možných rešeršních požadavků:

- a) soubor opisů kontrolních listů od jednoho nebo více oddělení;
- b) soubor opisů kontrolních listů od jednoho nebo více útvarů;
- c) soubor opisů kontrolních listů z vybraných ukazatelů nebo disciplín;
- d) soubor opisů kontrolních listů z kontrol za určité časové období atd.

Z uvedených rešeršů můžeme sestavovat libovolné kombinace.

K plnému pochopení funkce celého systému hodnocení uvádím činnost náčelníků na štábu armády, činnost divizí, sled a návaznost jednotlivých prací.

Hlavní funkcionáři armády a náčelníci oddělení uskutečňují podle svých plánů kontroly u velitelství divizí a u útvarů, po ukončení kontroly vyplní kontrolní listy a do 7 dnů je odevzdají výpočetnímu středisku.

Výpočetní středisko průběžně zavádí známky kontrolních listů do výpočetní techniky a zpracovává k určitým termínům sestavu čís. 1 „Hodnocení útvarů po disciplínách a ukazatelích“, kterou předá náčelníkům oddělení a to za disciplíny (ukazatele), za které odpovídají.

Celou sestavu čís. 1 dostávají i divize za svoje útvary, aby měly přehled o hodnocení podle výsledků kontrol provedených štábem armády.

Hlavní funkcionáři obdrží v těchto termínech místo sestavy čís. 1 sestavu čís. 2 „Hodnocení útvarů po ukazatelích“ a sestavu čís. 3 „Přehled konkrétní činnosti štábu armády“.

Náčelníkům oddělení slouží sestava čís. 1 jako podklad k celkovému hodnocení útvaru po disciplínách.

Protože výsledky kontrol nemohou být jediným podkladem ke stanovení konečné známky za příslušnou disciplínu v dané oblasti a náčelníci mají více informací a poznatků získaných jiným způsobem (pohovory, hlášením, sledováním výsledků činnosti při různých akcích apod.), byla stanovena zásada, že výsledky kontrol jsou jedním z hlavních, ale ne jediným podkladem ke stanovení konečné známky za disciplínu.

Odpovědnost za kontrolu a hodnocení jednotlivých disciplín je přesně vymezena.

Výpočetní středisko na základě hodnocení náčelníků oddělení zpracovává sestavu čís. 4 „Výsledné hodnocení činnosti útvarů po disciplínách a ukazatelích a hodnocení divize jako celku“.

Hlavní funkcionáři obdrží ve stejných termínech místo sestavy čís. 4 sestavu čís. 5 „Výsledné hodnocení činnosti útvarů po ukazatelích a hodnocení divize jako celku“.

Termíny sestavy jsou určeny tak, že náčelníci oddělení armády obdrží sestavy výpočetního střediska vždy týden před zpracováním výsledného hodnocení, jako podkladové materiály a týden po jejich hodnocení již vydává výpočetní středisko další sestavy.

Sestavy čí. 6 a 7 slouží jen hlavním funkcionářům armády k hodnocení druhů vojsk.

Sestava čí. 8 „Hodnocení útvarů po ukazatelích od divizí“ je zpracována na podkladě jediného hlášení od divizí. Tato sestava slouží opět jen hlavním funkcionářům armády k porovnání s hodnocením štábů armády a do armádního systému hodnocení se nezahrnuje. To znamená, že stanovení známky náčelníky ze štábu armády bude podléhat kontrole zdola od divizí a útvarů a na druhé straně od velení armády, čímž bude dosaženo značné objektivity hodnocení.

Touto volbou sestav bylo dosaženo, že každý náčelník zpracovává jen část hodnocení, ale bude mít přehled o plnění úkolů BPP útvarů a divizemi ve všech oblastech jejich života.

Zavedený systém hodnocení se stane pro divize a útvary hnací silou ke zlepšení plnění úkolů bojové a politické přípravy, od štábu armády to však bude vyžadovat více se věnovat vojskům, nejen je kontrolovat, ale především poznávat jejich problémy a pomáhat jim. To si vyžádá i změnu dosavadního stylu práce, což ve svých důsledcích povede ke zvýšení bojové připravenosti a pohotovosti celé armády.

СОДЕРЖАНИЕ

Полковник Вацлав Шизлинг	
Кошпичкая правительственная программа и послевоенная организация Чехословацкой армии	3
Полковник Карел Пезл	
Пятнадцать лет Варшавского Договора – пятнадцать лет совместных учений.	11
Ленин и интернациональный долг Советских Вооруженных Сил	16
Подполковник Мирослав Рышка	
Социалистическая армия – орудие государства в деле решения внутренних социально-политических конфликтов социалистического общества	20
Подполковник Ярослав Драгош	
Философские аспекты теории управления	29

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Полковник Иржи Нечас	
Борба со средствами ядерного нападения	35
Подполковник Зденек Градецки, кандидат военных наук	
Механизация и автоматизация полевой системы управления	41
Подполковник Владимир Брадач, кандидат военных наук	
Решение вопроса вывода войск при помощи вычислительных машин	52
Подполковник Ондрей Шустек	
Противник и наши радиоэлектронные средства	60
Подполковник Мирослав Дворжак	
Европейские водные пути сообщения	66
Подполковник Ладислав Помикалек	
Снабжение войск питьевой водой	72

ОПЫТ – ПРАКТИКА

Подполковник Франтишек Геррман	
Планирование первой наступательной операции	76
Подполковник Борживой Маречек	
Единая система оценки частей и соединений при помощи вычислительной техники	83